

Menningarminjar í Eyja- og Miklaholtshreppi

Svæðisskráning

Sædís Gunnarsdóttir

Fornleifastofnun Íslands

FS253-04091

Reykjavík

2004

© *Fornleifastofnun Íslands*
Bárugötu 3
101 Reykjavík

Sími: 551 1033
Fax: 551 1047
Netfang: fsi@instarch.is

Efnisyfirlit

1. Inngangur.....	5
1.1. Um fornleifaskráningu.....	5
1.2 Um svæðisskráningu.....	7
1.3 Fornleifakönnun á svæðinu.....	10
2. Yfirlit um sögu byggðar á svæðinu.....	12
3. Skrá yfir fornleifar í Eyja og Miklaholtshreppi	20
MH-230 Hrossholt	20
MH-231 Kolviðarnes	21
MH-232 Hausthús	24
MH-232b Haffjarðarey	25
MH-233 Hólsland	26
MH-234 Hömluholt	27
MH-235 Rauðkollstaðir	28
MH-236 Hrútsholt	29
MH-237 Söðulsholt	30
MH-238 Dalsmynni	31
MH-239 Þverá	33
MH-240 Höfði	36
MH-241 Rauðimelur (ytri)	38
MH-242 Gerðuberg	40
MH-243 Akurholt	41
MH-244 Fáskrúðsbakki	42
MH-245 Eiðshús	44
MH-246 Straumfjarðartúnga	45
MH-247 Stakkhamar	46
MH-248 Borgarholt	50
MH-249 Hofstaðir	52
MH-250 Lágafell syðra	55
MH-251 Lágafell ytra	56
MH-252 Hrísdalur	59
MH-253 Dalur (Döggfossdalur)	60
MH-254 Hjarðarfell	63
MH-255 Moldbrekka	70
MH-256 Miðhraun	70
MH-257 Hörgsholt	76
MH-258 Borg	77
MH-259 Klofárvellir	79
MH-260 Svarfhóll	81
MH-261 Gröf	84
MH-262 Litla Þúfa	85
MH-263 Stóra Þúfa	86
MH-264 Miklaholt	87
MH-265 Sel	91
MH-266 Syðra-Skógarnes	92
MH-267 Ytra Skógarnes	97

MH-268	Laxárbakki	101
MH-691	Fornleifar á fleiri en einni jörð í Eyjahreppi	103
MH-692	Óstaðsetjanlegar fornleifar í Eyjahreppi	103
MH-711	Fornleifar á fleiri en einni jörð í Miklaholtshreppi	104
MH-712	Óstaðsetjanlegar fornleifar í Miklaholtshreppi	105
4.	Helstu tegundir menningarminja og ástand þeirra.....	106
	Bæjarhólar og bæjarstæði.....	108
	Útihús	108
	Tún, garðar og akrar.....	109
	Kvíar og stekkir.....	110
	Beitarhús og sel.....	110
	Engjar og áveitur.....	111
	Útgerðarminjar og veiðiminjar.....	111
	Minjar um samkomur og þinghald.....	111
	Kuml og kirkjugarðar.....	112
	Samgönguminjar.....	112
5.	Verndun og kynning minja á skráningarsvæðinu.....	113
6.	Heimildaskrá.....	115

1. Inngangur

Í ágúst 2004 var hafist handa við svæðisskráningu fornleifa í Eyja- og Miklaholtshreppi í Snæfellsnes- og Hnappadalssýslu. Farið er eftir hreppaskiptingu eins og hún var 1847 en þá skiptist svæðið í tvo hreppa, Eyjahrepp og Miklaholtshrepp sem nú hafa sameinast. Alls voru skráðar upplýsingar um 856 fornleifar í hreppnum. Skráningin var unnin af Sædís Gunnarsdóttur fornleifafræðingi sem einnig sá um frágang og ritun skýrslunnar. Verkið var unnið fyrir sveitarfélagið af Fornleifastofnun Íslands.

1.1. Um fornleifaskráningu

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenska fornleifafélags, einkum og sér í lagi staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin 1900 dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdagslegar fyrir hundrað árum síðan eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugunum og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning. Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmiskonar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna. Slík heimildakönnun er nauðsynlegur undirbúningur undir vettvangsathugun, en hún getur líka skilað sjálfstæðum niðurstöðum. Nægilegar heimildir eru til, til að gefa grófa mynd af fjölda, eðli og ástandi minja á ákveðnum svæðum og skipuleg heimildaúttekt í því skyni getur komið að gagni við skipulagsgerð jafnt sem minjavernd og rannsóknir. Af þessum ástæðum hefur Fornleifastofnun Íslands á undanförunum árum unnið að þróun aðferða við fornleifaskráningu sem fela í sér að skráningunni er skipt þrjú afmörkuð stig og eru þar höfð til viðmiðunar hin þrjú stig skipulagsvinnu; *svæðisskráning* er gerð fyrir svæðisskipulagsgerð, *aðalskráning* fyrir aðalskipulagsgerð og *deiliskráning* fyrir deiliskipulagsgerð. Svæðisskráning felst í öflun heimilda um fornleifar á viðkomandi skipulagssvæði og söfnun gagna sem gefa margvíslegar vísbendingar um menningarminjar.

Markmið svæðisskráningar er að gefa heildaryfirlit um ástand og eðli menningarminja á skipulagssvæðinu, finna og skilgreina svæði og staði sem eru sérstaklega athyglisverðir eða í sérstakri hættu, og að vera undirbúningur undir aðalskráningu fornleifa. Aðalskráning felur í sér vettvangsvinnu og miðar að því að staðsetja og kortleggja einstaka minjastaði og lýsa þeim á skipulagðan hátt. Deiliskráning er síðan nákvæmari úttekt á litlu svæði og er unnin samhliða áætlanagerð um endanlega ráðstöfun jarðnæðis.

Að auki má minna á að mat á því hvað teljast markverðar fornleifar hefur lengst af tekið mið af sögu lands og þjóðar í heild. Minni gaumur hefur verið gefinn að sérkennum ákveðinna svæða og fornleifum sem eru markverðar í samhengi héraðssögu. Af þessum ástæðum er eðlilegt að fornleifaskráning sé unnin í nánú samstarfi við sveitarstjórnir og stofnanir þeirra, með hliðsjón af þörfum þeirra.

Hér á eftir verður gerð grein fyrir þeirri aðferðafræði sem liggur að baki svæðisskráningu fornleifa. Hér er þó fyrst greint stuttlega frá þeim skilgreiningum sem lagðar eru til grundvallar við fornleifaskráningu. Í 9. grein þjóðminjalaga er þessi skilgreining:

Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum og öskuhaugum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;

b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri;

c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;

d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;

e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;

f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;

g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum;

h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;

i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar,

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari víðu skilgreiningu hefur verið fylgt við gerð fornleifaskrárinnar og í anda hennar eru einnig skráðir staðir eins og orrustustaðir, skilgreinanlegir staðir þar sem atburðir, sem tengjast sögu og bókmenntum Íslands, hafa átt sér stað og staðir þar sem draugar eiga að hafa búið. Dæmi um staði sem eru ekki skráðir eru eyktamörk sem eru ekki manngerð og drangar sem kallaðir eru nátttröll, en það heiti virðist oftast vera tegundargreining á náttúrumyndunum frekar en að sagnir séu um að tröll

hafi dagað uppi. Þar sem slíkar sagnir eru, eru þær auðvitað skráðar. Á hinn bóginn eru öll grettistök skráð og er þetta vitanlega umdeilanlegt og byggir fyrst og fremst á því að fyrirsjáanlegt sé að gagn megi hafa af upplýsingunum. Annarskonar upplýsingar sem átt gætu heima í menningarsögulegum gagnagrunni eru t.d. um staðsetningu engja og bithaga, nytjaskóga og veiðistaða. Söfnun slíkra upplýsinga krefst hinsvegar annarskonar gagna og öðruvísi aðferðafræði en skráning eiginlegra fornleifa og er mun viðráðanlegri á stigi aðalskráningar. Þar sem til eru upplýsingar um gróðurfur og búskaparskilyrði fyrir einstakar jarðir (t.d. í sóknarlýsingum og héraðssöguritum) er slíkum upplýsingum safnað á stigi svæðisskráningar.

Samkvæmt lögunum eru öll mannvirki eldri en 100 ára skilgreind sem fornleifar en við skráninguna er notuð aðeins víðari skilgreining. Allar byggingar úr torfi og grjóti eru skráðar sem og önnur mannvirki sem eru til vitnis um horfið verklag eða tækni. Þar með geta talist elstu steypubyggingar, byggingar úr blönduðu efni (torf, grjót, timbur, steypa, bárujárn) og mannvirki eins og heimarafstöðvar, sundlaugar, upphlaðnir vegir frá því fyrir jarðýtuöld, fiskplön, áveituskurðir og hverskyns minjar aðrar sem tengjast umbreytingum í atvinnuvegum og lífsafkomu á fyrri hluta 20. aldar. Minjar sem tengjast seinni heimstyrjöldinni, veru setuliðsins og framkvæmdum á vegum þess (vegir, flugvelli, braggahverfi, skotgrafir o.s.fr.v) eru einnig skráðar. Þær heimildir sem stuðst er við í svæðisskráningu geyma yfirleitt mjög lítið af upplýsingum um nútímaminjar og er því ekki að vænta heildstæðs yfirlit um þær fyrr en á stigi aðalskráningar. Helst er að upplýsingar um gamlar sundlaugar komi fram við svæðisskráningu.

1.2 Um svæðisskráningu

Við hefðbundna fornleifaskráningu hefur fyrst og fremst verið leitast við að finna og staðsetja einstakar rústir sem sýnilegar eru á yfirborðinu. Ekki var reynt að grennslast fyrir um hvar fornleifar gætu leynst þó þær séu ekki sýnilegar á yfirborði, en ætla má að meginþorri minja á Íslandi sé hulinn sjónum. Til að ráða bót á þessu hefur Fornleifastofnun Íslands þróað aðferðir síðustu ár til að áætla staðsetningu menningarminja en það er mikilvægt bæði frá vísindalegu sjónarmiði og nauðsynlegt ef forðast á röskun minja við framkvæmdir. Annarsvegar er um að ræða leit að vísbendingum um staðsetningu einstakra menningarminja, einkum með stuðningi gamalla túnakorta og örnefnaskráa. Hinsvegar eru óbeinar vísbendingar, svo sem örnefni, heimildir um byggð og búsetu en með því að fá yfirlit um hvar byggð hefur verið má gera sér allgóða hugmynd um umfang og eðli menningarminja sem þeirri byggð hafa fylgt jafnvel þótt þeirra sjái ekki

stað lengur. Við upphaf svæðisskráningar fornleifa er gert yfirlit um sögu byggðar, skilgreindar jarðir og takmörk þeirra og gert yfirlitskort um staði sem vitað er að búið var á. Helstu heimildir eru jarðabækur frá ýmsum tímum, sölubréf og landamerkjalyásingar. Þá er farið skipulega yfir vísbendingar um menningarminjar á hverjum stað, þ.e. túnakort og örnefnaskrár. Að því loknu er leitað í beinum heimildum um fornleifar þ.e. eiginlegum fornleifaskýrslum.

Notagildi svæðisskráningar eru ákveðin takmörk sett og hún getur aldrei komið í staðin fyrir vettvangskonun (aðalskráningu). Í fyrsta lagi takmarkast svæðisskráning við þá flokka heimilda sem eru aðgengilegastir og gefa heildstæðasta mynd af menningarminjum á viðkomandi svæði. Er þar um að ræða jarðabækur, fornleifaskýrslur, örnefnaskrár og túnakort. Aðrar heimildir eins og t.d. ævisögur eða ferðasögur, sem oft geyma nákvæmar upplýsingar um húsaskipan og staðsetningu mannvirkja á 19. öld, eru ekki rannsakaðar skipulega á stigi svæðisskráningar þar sem nákvæmni og fjöldi slíkra upplýsinga er tilviljanakenndur og erfitt að hafa upp á þeim þegar stór svæði eru könnuð. Heimildir af þessu tagi eru hinsvegar kannaðar á stigi aðalskráningar. Í öðru lagi getur svæðisskráning ekki gefið nákvæmar upplýsingar um staðsetningu allra minjastaða og í þriðja lagi er ekki hægt að segja til um ástand eða afdrif allra minjastaða á grunni svæðisskráningar. Nákvæmra upplýsinga um þessi atriði er ekki hægt að afla nema með vettvangsathugun, en á grunni svæðisskráningar má hinsvegar gefa grófa mynd af dreifingu og ástandi fornleifa á skráningarsvæðinu.

Jarðabækur. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns er helsta og ítarlegasta verk sinnar tegundar og grundvallarheimildarrit um sögu byggðar á Íslandi og var hún tekin saman árið 1714 í Eyja- og Miklaholshreppi. Hér er stuðst við Jarðatal Johnsens frá 1847 og síðan bæði héraðsritið *Byggðir Snæfellsness* og nýútkomið rit Þorsteins Jónssonar um byggð og ættfræði í Eyja og Miklaholtshreppi.¹ Í þessum ritum má oft finna ýtarlegar upplýsingar um búsetu á viðkomandi jörðum. Saman gefa þessi rit allgóða mynd af dreifingu byggðar á skráningarsvæðinu. Með því að bera jarðabækurnar saman við jarða- og landamerkjaskjöl fæst einnig gróf mynd af þróun byggðar, skiptingu jarða og breytingum á eignarhaldsfyrirkomulagi. Þessar heimildir geta að jafnaði ekki um einstaka minjastaði, aðra en bæjarstæði og stöku sinnum selstöður, en heildstæðar upplýsingar um dreifingu byggðar eru grundvöllur fyrir túlkun flestra annarra minja, þ.e. þeirra sem orðið hafa til í sambandi við landbúnað, en það er þorri allra fornleifa.

¹ Þorsteinn Jónsson: *Eyja og Miklaholtshreppur; ábúendur og saga Eyja- og Miklaholtshrepps frá 1900* Reykjavík 2000.

Túnakort. Um 1920 voru gerðir uppdrættir í mælikvarðanum 1:2000 af túnnum svo til allra jarða á Íslandi. Kortin eru allmisjöfn að gerð enda eftir mismunandi mælingamenn. Öll sýna þau þó mörk túnanna og langoftast er staðsetning bæjarhúsa og útihúsa innan þeirra sýnd, en yfirleitt engin hús utan túns. Einnig er ritað á kortin hversu stór túnin voru í fermetrum og/eða dagsláttum, hversu stór hluti þeirra var þýfður þegar mælt var og hversu stórir matjurtagarðar voru. Túnakortin í Eyja og Miklaholtshreppi eru óársett en talin gerð um 1920. Þau eru nokkuð góð og er þar greinilegur munur á bæjar- og útihúsum.

Örnefnaskrár. Söfnun og skráning örnefna hófst á seinni hluta 19. aldar og þá fyrst og fremst í samhengi við skýringar fornrita. Það var hinsvegar ekki fyrr en eftir 1920 að skipuleg skráning allra örnefna á einstökum jörðum hófst að marki. Örnefnaskráning varð síðan eitt af aðalverkefnum Þjóðminjasafnsins en örnefnasafnið er nú í umsjá Örnefnastofnunar Íslands. Örnefnalýsingar á skráningarsvæðinu eru allgóðar og eru til skrár yfir allar jarðirnar og hefur mikið þarfaverk verið unnið með því að ná saman þessum fróðleik áður en þeir sem best þekktu til féllu frá. Margir höfundar hafa skráð örnefni í Eyja og Miklaholtshreppi, en þeirra helsta má telja Ara Gíslason, Brynjúlf Sæmundsson og Lúðvík Kristjánsson. Misjafnt er hversu nákvæmlega er getið um rústir í örnefnaskrár en sjaldgæft er að höfundar skrána láti alveg hjá líða að minnast á mannvirkjaleifar. Þar kemur auðvitað aðallega til að margar rústir bera nöfn og eru auk þess fastir punktar í landslaginu sem hægt er að miða við í lýsingum á landinu. Örnefnaskrár eru stærsta og heildstæðasta safn upplýsinga um fornminjar sem völ er á, en helstu gallar þeirra eru, að ekki er hægt að treysta því að fullt samræmi sé á milli skráa, þar sem þær eru samdar af ólíku fólki á ólíkum tímum og höfundar þeirra eru oft of staðkunnugir þannig að lýsingar á landslagi geta verið illskiljanlegar þeim sem ekki þekkja til. Sjaldgæft er að fornleifum sé lýst að marki í örnefnaskrár, heldur er langoftast aðeins getið um þær í framhjáhlaupi eða til skýringar.

Fornleifaskýrslur. Í lok 19. aldar var gert mikið átak á vegum Hins íslenska fornleifafélags í að kanna íslenska fornleifastaði, og voru það einkum staðir sem tengdust frásögnum fornrita sem þóttu athyglisverðir. Hér á eftir verður rakið hvaða minja á skráningarsvæðinu er getið í þeim skýrslum.

Það má því segja að jarðabækur og skyldar heimildir gefi rammann utan um skráningu menningarminja, en þorri upplýsinga um einstaka staði kemur úr örnefnaskrár og af túnakortum. Á svæðum þar sem aðalskráning (vettvangsathugun) hefur ekki farið fram eru fornleifaskýrslur aðeins til um örfáa staði, og yfirleitt um staði sem á einhvern hátt hafa

þótt sérstakir. Mjög sjaldgæft er að til séu nákvæmar lýsingar á minjum um landbúnaðarstörf og daglegt líf seinni alda.

1.3 Fornleifakönnun á svæðinu

Mikill áhugi var á fornaldarminjum í Danmörku í upphafi 19. aldar og lét konungleg nefnd um varðveislu fornminja þá skrá merkar minjar í öllu Danaveldi. Árið 1817 voru sendir út spurningalistar til sóknarpresta á Íslandi og þeir beðnir að gera grein fyrir fornum mannvirkjum og gripum sem fundust í sóknum þeirra. Svörin sem bárust nefndinni á næstu árum eru mjög misjöfn að lengd og gæðum og frá sumum prestum komu engin svör. Sr. Páll Guðmundsson prestur í Miklaholti skrifaði einn presta á svæðinu skýrslu fyrir sókn sína og nefnir þar forn garðlög á Hjarðarfelli helst fornleifa í sinni sókn.²

Reyndar var það svo að haugar fornmanna auk þingstaða, hofa og fornra sagna voru þær tegundir fornleifa sem mest ástæða þótti til að nefna á þessum tíma. Þessar áherslur voru að hluta til dregnar af spurningum nefndarinnar, sem greinilega hafði mestan áhuga á sýnilegum minnismerkjum um söguöldina, en reyndar lýsa þær líka almennri skoðun á fornminjum í byrjun 19. aldar. Þær áherslur áttu ekki eftir að breytast næstu áratugi en áhugi jókst hins vegar mjög á íslenskum fornleifum er leið á 19. öld.

Árið 1838 sendi Hið íslenzka bókmenntafélag spurningalista til sóknarpresta á Íslandi til undirbúnings Lýsingu Íslands. Í svörunum geta flestir prestar um jarðir í sóknum sínum, eyðibýli, leiðir, bænhús og seljabúskap en segja fátt um aðrar fornleifar. Þegar spurningalistarnir bárust þjónaði sr. Brynjólfur Bjarnason í Miklaholts- og Rauðamelssóknum. Hann sendi inn greinargerð um byggð í sóknunum, helstu leiðir og vöð. Þegar kemur að fornleifum nefnir hann fátt utan leifar af kaupstað í landi Stakkhamars.³

Skipulegar rannsóknir á Íslendingasögnum áttu blómaskeið á seinni hluta 19. aldar, og voru þær, af hálfu Íslendinga að minnsta kosti, tengdar sjálfstæðisbaráttunni og þörf fyrir skýra mynd af eigin fortíð. Á þessum tíma gerðu menn sér grein fyrir að ein helsta leiðin til að sannreyna að hversu miklu leyti sögurnar segðu frá raunverulegum atburðum, væri að athuga staða- og leiðalýsingar þeirra. Í þeim tilgangi reið danski handritafræðingurinn Kristian Kålund um landið á árunum 1872-74, með Íslendingasögurnar í farteskinu og kannaði staði og leiðir sem lýst er í sögunum. Kålund

² *Frásögur um fornaldaleifar*, 309.

³ SSS, 49-62

lagði mesta áherslu á að staðsetja atburði og staði sem getið er í Íslendingasögum í landslagi Eyja- og Miklaholtshreppa, en greinir um leið frá öðrum minjum svo sem frá fyrstu byggð á Rauðamel og ölkeldunni frægu á Rauðamel sem á tíð Kålunds var farin að dala heldur. Haffjarðarey er farin í eyði er Kålund fór um Eyjahrepp en hann greinir frá sögu eyjarinnar sem og byggð í Dufgusdal. Hann greinir frá því að oft hafa verið gerðar tilraunir til að byggja hann en dalurinn sé hinsvegar óbyggður á seinnihluta 19. aldar. Eina nákvæma tóftalýsing Kålund frá þessu svæði er af minjum á Búðahamri í landi Stakkhamars þar sem eru minjar sem menn hafa talið vera af kaupstað eða ef til vill þingstað.⁴

Árið 1879 var Hið íslenska fornleifafélag stofnað og var markmið þess meðal annars að kanna forn mannvirki og einkum þau sem tengdust fornsögunum og samfélagi þjóðveldisaldar. Félagið gerði út leiðangra á sumrin til að kanna sögustaði og safna forngripum og var Sigurður Vigfússon gullsmiður og fornfræðingur aðal rannsóknarmaður félagsins fyrstu tíu árin. Sigurður Vigfússon fór í leiðangur um Vesturland árið 1891 og rannsakaði hann meðal annars verslunarstaðar- / þingtóftirnar á Búðahamri og lýsti þeim nokkuð nákvæmlega.⁵ Eftir 1890 tók Brynjúlfur Jónsson við fornleifakönnun á vegum fornleifafélagsins og ferðaðist víða um land fram til 1910. Hann fór í leiðangur um skráningarsvæðið árið 1896 og lýsir í grein sinni um ferðalagið hoftóft á Hofstöðum ásamt því sem hann bætir lítilsháttar leiðréttingum við lýsingu Sigurðar á tóftunum á Búðahamri.⁶ Brynjúlfur ritaði nokkrar viðbætur um minjar á svæðinu í grein sem birtist árið 1908.⁷

Eftir að Brynjúlfur Jónsson hætti rannsóknarferðum sínum, lögðust könnunarferðir á vegum Fornleifafélagsins alveg niður. Á árunum kringum 1930 friðlýsti Matthías Þórðarson, þáverandi þjóðminjavörður, fjölda staða um allt land. Á skráningarsvæðinu er einn friðlýstur minjastaður og eru það minjarnar á Búðahamri sem Kålund, Sigurður og Brynjúlfur höfðu allir lýst. Sumarið 1945 grófu Jóns Steffensen og Kristján Eldjárn í kirkjugarðinum í Haffjarðarey. Þeir gátu hvorki séð móta fyrir leiðum né garðhleðslum því allt var uppblásið en þeir rannsökuðu þau bein sem fundust.⁸ Gísli Gestsson rannsakaði ásamt fleirum sumarið 1954 nokkrar tóftir í Hnappadalssýslu, svo sem rústirnar af Brenningi í landi Höfða, en því miður hefur ekkert um þá rannsókn birst á prenti.⁹ Ekki

⁴ Kålund, Kristian: *Íslenskir Sögustaðir* II, 53-56

⁵ Sigurður Vigfússon: "Rannsókn á Vesturlandi 1891" *Árbók hins íslenska fornleifafélags* 1893, 61-73

⁶ Brynjúlfur Jónsson: "Rannsóknir í Mýra- Hnappadals- og Snæfellssýslum sumarið 1896" *Árbók hins íslenska fornleifafélags* 1897, 1-16

⁷ Brynjúlfur Jónsson: "Rannsóknir fornleifa sumarið 1907" *Árbók hins íslenska fornleifafélags* 1908, 9-31

⁸ Jón Steffensen: "Rannsóknir í kirkjugarðinum í Haffjarðarey sumarið 1945" *Skírnir* 1946, 144-162

⁹ Guðlaugur Jónsson ; *Árbók Ferðafélagsins*, 62

hefur tekist að finna upplýsingar um aðrar fornleifarannsóknir í hreppnum og ljóst að fornleifar í Hnappadalssýslu hafa mjög lítið verið rannsakaðar síðustu öldina.

2. Yfirlit um sögu byggðar á svæðinu

Aðferðirnar sem hér verður beitt til þess að skoða byggð á svæðinu eru þær að fyrst er gerð grein fyrir landnámi eins og frá því er sagt í Landnámabók en á grunni þess og staðsetningu kumla og kirkna er hægt að setja fram tilgátur um hvaða jarðir byggðust fyrst. Kuml eru auðsjáanlega vísbending um byggð fyrir árið 1000, en kirkjur og bænhus eru yfirleitt talin hafa verið reist skömmu eftir kristnitöku. Nærtækasta skýringin á hinum mikla fjölda guðshúsa er sú að þau hafi upphaflega verið byggð í heimagrafreitum, sem voru líklega við hvern bæ eins og kumlateigar í heiðni. Sé svo má nota bænhus eða kirkju sem vísbendingu um að viðkomandi bær hafi verið komin í byggð á fyrri hluta 11. aldar. Jarðir þar sem kirkjur og bænhus hafa verið, eru að jafnaði stærri og dýrari en þær sem ekki höfðu slík hús og er því oft freistandi að álykta að minniháttar jarðir þar sem ekki hafa verið bænhus séu seinna til komnar, eða hafi að minnsta kosti ekki verið orðnar sjálfstæð býli á fyrri hluta 11. aldar. Ritaðar heimildir eru helstar Landnámabók, fornsögur og fornbréf.

Eyja- og Miklaholtshreppur er grösug og láglend sveit með holtum og klapparásum á milli. Gróðurinn teygir sig hátt til fjalla. Gróðurlendi þetta skiptist þannig að í efri hluta hreppsins, nær fjöllum, eru allvíðáttumiklir stararflóar, meira brok og fífa um miðbik sveitarinnar en flóar og fen nær sjó. Víða eru svæði sem henta vel til ræktunar þegar búið er að ræsa fram mýrlendið. Hlunnindi hafa verið nokkur á svæðinu, bæði af laxveiði sem var mikil í hreppnum og einnig af sjósókn og selveiði á þeim jörðum sem eiga land að sjó.

Landnám skiptir miklu máli er byggðasaga sveitarfélaga er rannsökuð því þeir sem komu fyrstir gátu tekið bestu löndin, höfðu mestra hagnuna að gæta og mótuðu oft þá byggð er fylgdi í kjölfarið. Ætla má að bæir hafi byggst snemma þar sem fór saman góð skilyrði til búfjárræktar og fjölbreytileg hlunnindi, svo sem fjörubeit, sumarbeitiland, vetrarheit, reki, æðarvarp eða selveiði eftir því hvað við á. Fyrstur landnámsmanna sem nefndur hér er Sel-Þórir Grímsson sem bjó á Ytra-Rauðamel. Gerðum Landnámu ber ekki saman um vesturmörkin á landnámi hans. Sturlubók segir hann hafa numið land frá Kaldá að Gnúpá milli fjalls og fjöru. Hauksbók og Sturlubók greina hinsvegar frá því að mörk landnáms Sel-Þóris hafi verið við Kaldá til Gnúpár neðan Knappadals en vestar hafi

landnámið hinsvegar náð alla leið að Laxá og nær það landnám því yfir mikið stærra svæði en frásögn Sturlubókar. Ber á milli innan hvaða landnáms svæðið milli Gnúpár og Laxár fellur.¹⁰ Þetta er mjög víðfeðmt svæði, hluti Kolbeinsstaðahrepps er innan landnámsins, og hluti Eyjahrepps ef talið er að landnámið nái að Gnúpa, en allur Eyjahreppur og hluti Miklaholtshrepps ef talið er að landnámið nái að Laxá. Í Landnámu eru nokkrar sagnir af Sel-Þóri og eru þær nokkuð forneskjulegar.

Samkvæmt Landnámu námu Þormóður og Þórður Gnúpa-Oddssynir land fyrir vestan Sel-Þóri. Náði landnám þeirra bræðra að Straumfjarðará að vestan en eins og áður segir greina gerðir Landnámu misjafnlega frá vesturmerkjum landnáms þeirra. Þeir sem ritað hafa um landnám á Snæfellsnesi eru ekki allir sammála um það af hverju þetta sé en Haraldur Matthíasson bendir á að Sturla gæti hafa breytt merkjunum í Sturlubók vegna þess að annars hafi bær þeirra Þormóðs og Þórðar lent utan landnáma þeirra. Þórður á að hafa búið í Gnúpudal en Þormóður á Rauðkollsstöðum.¹¹ Þeir sem eru þeirrar skoðunar að frásögn Sturlubókar sé upprunalegri hafa bent á að Sturla hafi verið svo staðkunnugur að hann hljóti að hafa haft betri þekkingu á þessu en aðrir höfundar Landnámugerða en sú staðþekking hans gæti allt eins þýtt að hann hafi fært til landamerki þar sem landnámsfrásagnir voru missagna.¹² Tvennt gæti komið til sem útskýrt gæti þetta misræmi, annarsvegar gætu þeir bræður hafa keypt eða fengið lönd af Sel-Þóri eftir að hann nam land alla leið að Laxá og landsvæði Sel-Þóris þá minnkað eftir tilkomu þeirra. Hinsvegar gæti Sel-Þórir hafa komið til Hnappadalssýslu eftir að þeir bræður komu til sögunnar og hreinlega ýtt þeim bræðrum út af svæðinu.

Guðlaugur inn auðgi nam land frá Straumfjarðará til Furu milli fjalls og fjöru og bjó hann í Borgarholti. Fura markar landnáms Guðlaugs að vestan er á sem rennur til sjávar skammt fyrir austan Staðarstað. Landamerki Guðlaugs eru glögg og var bær hans austanvert í landnáminu. Hinsvegar eru frásagnir af landnámi hans málum blandnar því hann er þekktur úr öðrum heimildum og var uppi nær hundrað árum síðar en aðrir þekktir landnámsmenn og ólíklegt að svo gott svæði sem landnám hans var hafi verið ónumið lengi og ekki ljóst hvernig á þessu stendur.¹³

Því miður greina frásagnir Landnámu ekki ýtarlegar frá landnámi í hreppunum og því nauðsynlegt að skoða aðrar heimildir til að fá gleggri mynd af því. Engin kuml hafa fundist á skráningarsvæðinu en það að engin kuml hafi fundist þýðir auðvitað ekki að

¹⁰ ÍF I, 94-97; Haraldur Matthíasson: *Landið og landnáma*, 149-155

¹¹ ÍF I, 98-101; Haraldur Matthíasson: *Landið og landnáma*, 155-157

¹² Sjá meðal annars: Guðlaugur Jónsson; *Árbók Ferðafélagsins*, 69-75

¹³ ÍF I, 100; Haraldur Matthíasson: *Landið og landnáma*, 157-158

engir heiðnir menn hafi riðið um þessi héruð. Dreifing kumla um landið er ekki jöfn og hafa menn ekki neina eina skýringu á því hversvegna það er svo.

Telja má líklegt að jarðir, þar sem guðshús voru, hafi byggst á 11. öld. Fyrir utan kirkjustaðina hefur byggð því hafist snemma á öðrum bæjum þar sem voru útkirkjur eða bænhus. Sóknarkirkjur í hreppnum voru í Haffjarðarey og Miklaholti. Í Eyjahreppi var sóknarkirkjan í Haffjarðarey, jörð sem fór í eyði á 18. öld en kirkjan var tekin af 1563 og ný kirkja byggð í staðinn á Ytri Rauðamel.¹⁴ Kirkjunnar er fyrst getið í Kirknaskrá Páls frá því um 1200¹⁵ en elsti máldagi kirkjunnar er frá því um 1223. Þá lá hálft landið undir kirkjuna sem átti einnig hálft Hólsland.¹⁶ Annar máldagi kirkjunnar frá um 1254 hefur varðveist og er þess getið þar að kirkjan sé orðin staður, og á þá allt Hólsland og ýmiss ítök í öðrum jörðum.¹⁷ Í máldaga frá um 1375 er þess getið að þangað liggi 11 bæir og alls fimm bænhus.¹⁸ Greinilegt er að þá hefur verið svipaður fjöldi jarða í byggð og síðar var og að sóknin hefur náð yfir allan Eyjahrepp. Aðeins er vitað um eitt af þessum bænhusum sem var á Rauðkollsstöðum. Í ljósi dýrleika jarða (sjá síðar) má hinsvegar giska á að bænhusin hafi getað verið á Ytri-Rauðamel, Höfða og Kolviðarnesi (þar sem skráð er Bænhusvað) og sennilega annaðhvort á Þverá eða Hömluholti. Kirkjustaðurinn hefur átt nokkrar eignir uppi á landi, eða við vesturmörk Eyjahrepps, þar sem Haushús voru. Einnig átti kirkjan Hólsand og þar með aðgang að fjalllendi.

Á 16. öld varð mikið landbrot í Haffjarðarey og tók Gísli biskup Jónsson kirkjuna af 1563 og lét byggja litla kirkju í Hrossholti og var sókninni skipt við Gnúpá, bæir sunnan ár til Kolbeinsstaða en vestan að Miklaholti. Árið 1570 var byggð kirkja á Ytri-Rauðamel er þá varð sóknarkirkja hinnar fornu sóknar Haffjarðareyjar fyrir allar jarðir nema Höfða sem var á 18 öld enn í Kolbeinsstaðasókn en á 19. öld var jörðin komin í Rauðamelssókn.¹⁹ Þá var hinsvegar Hólsland komið í Miklaholtssókn.

Miklaholtssókn náði yfir allan Miklaholtshrepp og er elsti máldagi sóknarkirkjunnar frá um það bil 1181. Þá var jörðin orðin staður, og átti kirkjan ýmis ítök og mikil afréttarlönd, bæði Hafursfell og Laxárdal ásamt Laxárbakka og báðar Þúfnajarðir. Ítök kirkjunnar í landi Skógarnesjarða voru þá þegar orðin nokkuð mikil, en Skógnésingar áttu einnig ítök í landi Miklaholts. Í máldaganum er Gunnþjófur nokkur nefndur sem sá er gaf

¹⁴ PP, 144

¹⁵ DI XII, 11

¹⁶ DI I, 422-423.

¹⁷ DI III, 83

¹⁸ DI III, 305

¹⁹ PP, 143-144; DI I, 421-422

kirkjunni eignir sínar og hefur hann þá sennilega átt Skógarnesin bæði.²⁰ Jarðeignir kirkjustaðarins frá Skógarnesjörðum og upp með Laxá upp á Hafursfellinu mynda samfellda sneið úr hreppnum frá fjalli til fjöru. Einnig er hugsanlegt að með Hafursfelli eigi máldaginn við bæ með því nafni og hefur verið talið að sá bær hafi lagst í eyði, breyst í selstöðu fyrir Miklaholt og síðar byggst upp aftur, þá nefndur Sel eða Miklaholtssel.²¹

Miklaholtskirkju er næst getið í kirknaskrá Páls biskups frá um 1200.²² Í máldaga frá um 1354 er þess getið að 30 bæir hafi verið í Miklaholtssókn og fimm bænhús.²³ Þá eru heldur fleiri jarðir í sókninni en síðar voru, alls voru 25 jarðir í sókninni 1847. Í heimildum frá 14. öld er getið um nokkuð af jörðum sem ekki voru byggð síðar svo sem Skallastaði, Brekku, Langanesi, Ystahraun, Lauganes og Mel og útskýrir það sennilega af hverju fleiri jarðir voru taldar til sóknarinnar en síðar varð. Í máldaga segir að bænhúsin hafi verið fimm, og er vitað um þrjú þeirra: í Borgarholtri, Dal og á Eiðihúsum. Á Hofstöðum var hálfkirkja en hálfkirkna er ekki getið á máldaganum. Ekki er vitað um tvö bænhúsanna, þau gætu hafa verið á annarri hvorri Skógarnesjörðinni, eða í landi Stakkhamars, Hjarðarfells eða Miðhrauns.

Flestar jarðir í hreppnum koma fyrir í miðaldaheimildum. Hausthúsa, Fáskrúðsbakka, Borgar, Svarfhóls og Höfða er getið í Sturlungu.²⁴ Hörgsholts er getið í Landnámu þó jörðin sé ekki landnámsjörð.²⁵ Hrossholts er getið í Heiðarvígasögu, Grettissögu og Eyrbyggju.²⁶ Elstu fornbréfin eru frá 13. öld og má oft fá nokkra hugmynd um byggðaskipan út frá þeim en aðeins ein jörð, þar sem ekki var kirkja eða bænhús, kemur fyrir í fornum skjölum, máldögum kirkna og sölu-, testamentis eða vitnisburðarbréfum: Í máldaga Miklaholtskirkju frá um 1181 er Þúfnalands og Laxárbakka getið sem og Skógarness.²⁷ Í máldaga Haffjarðareyjarkirkju frá um 1223 er Hólslands getið.²⁸ Hausthúsa og Hausthúsamanna er getið í máldaga frá um 1354.²⁹ Í máldaga Miklaholtskirkju frá um 1354 er Hömluholts getið.³⁰ Hrossholts er getið í sölubréfi frá um 1360 er jörðin var seld Helgafellsklaustri. Í sama bréfi er getið um ítök í landi Stöðulholts.³¹ Í máldaga hálfkirkjunnar á Hofstöðum frá um 1375 er leigugilda jarðanna

²⁰ DI I, 273-274

²¹ *Snæfellingar og Hnappdælingar* II, 183-184

²² DI XII, 11

²³ DI III, 82.

²⁴ *Sturlunga saga* I, 308, 377, 403, 403

²⁵ ÍF I, 98-101

²⁶ ÍF III, 233; ÍF VII, 193, ÍF IV, 153

²⁷ DI III, 82

²⁸ DI I, 422-423

²⁹ DI III, 83

³⁰ DI III, 82

³¹ DI III, 138-139

Mels, Lauganess og Hrísdals (í eyði).³² Í máldaga Helgafellsklasturs frá um 1377-78 er getið um báðar Lágafellsjarðir, Hrísdal, Hjarðarfell, Moldbrekku, Miðhraun (og Ystahraun) og Stakkhamar (sem og jarðirnar Brekku, Skallastaði og Langanes).³³ 1397 kaupir Helgafellsklastur jarðir og geldur fyrir með Borg, Gröf og Kálfárvöllum.³⁴ Árið 1488 eru Helgafellsklastri gefnar jarðirnar Þverá og Gerðuberg.³⁵

Þá má draga ályktanir af dýrleika jarða. Dýrleikinn var fasteignamat sem virðist hafa verið fastsett snemma, a.m.k. þegar á 12. öld og má því hafa hann sem vísbendingu um misjöfn gæði jarðanna. Sennilegt verður að telja að dýrustu jarðirnar séu á þeim stöðum sem bestir voru til búsetu og því líklegir til að hafa byggst fyrst. Í töflunni hér að neðan eru teknar til samanburðar tvær heimildir um fasteignamat. Matið frá 1714 er úr Jarðabók Árna og Páls³⁶ og síðara matið frá 1847 úr Jarðatali Johnsens.³⁷

Nafn jarðar	Dýrleiki 1714 í hdr	Eigandi	Dýrleiki 1847 í hdr.	Eigandi
Hrossholt	13	konungseign	13	konungseign
Kolviðarnes	16	bændaeign	16	bændaeign
Hausthús		kirkjueign	16	kirkjueign
Haffjarðarey		kirkjustaður		
Hólsland	16	kirkjueign	16	kirkjueign
Hömluholt	15	kirkjueign	16	kirkjueign
Rauðkollsstaðir	16	½ kirkjueign	16	bændaeign
Hrútholt	13	konungseign	13	konungseign
Stöðulsholt	13	konungseign	13	konungseign
Dalsmynni	13	konungseign	13	konungseign
Þverá	16	konungseign	16	konungseign
Höfði	24	bændaeign	20	bændaeign
Rauðimelur (ytri)	40	bændajörð	30	bændaeign
Gerðuberg	13	konungseign	13	konungseign
Akurholt	13	konungseign	13	bændaeign
Fáskrúðsbakki	26	konungseign	26	konungsumboð
Eiðshús	13	konungseign	13	Eiðshús
Straumfjarðartunga	13	konungseign	13	konungseign
Stakkhamar	26	konungseign	26	konungseign
Borgarholt	30	konungseign	32	konungseign
Hofstaðir	30 (50)	bændaeign	20	bændaeign
Lágafell syðra	13	konungseign	13	konungseign
Lágafell ytra	16	konungseign	16	konungseign
Hrísdalur		hjáleiga	10	bændaeign
Dalur	26	konungseign	26	konungseign
Hjarðarfell	26	konungseign	26	konungseign
Moldbrekka		hjáleiga		hjáleiga

³² DI III, 305

³³ DI III, 326-327

³⁴ DI VI, 32-33

³⁵ DI VI, 618

³⁶ JÁM V

³⁷ Johnsen, 59-61.

Miðhraun	26	konungseign	26	konungseign
Hörgsholt	24	konungseign	26	konungseign
Borg	24	bændaeign	16	bændaeign
Klofárvellir	12	bændaeign	12	bændaeign
Svarfhóll	16	bændaeign	16	bændaeign
Gröf	16	bændaeign	16	bændaeign
Litla-Þúfa	8	bændaeign	8	bændaeign
Stóra-Þúfa	16	bændaeign	16	kirkjueign
Miklaholt		kirkjustaður		kirkjustaður
Sel		hjáleiga		hjáleiga
Syðra-Skógarnes	32	bændaeign	30	konungseign
Ytra-Skógarnes	24	konungseign	24	konungseign
Laxárbakki	16	bændaeign	16	bændaeign

Meðaldýrleiki jarða í Eyja- og Miklaholtshreppi var 19 hdr 1714, en hafði lækkað niður í 18 hdr árið 1847. Á nokkrum jörðum hefur mat hefur lækkað töluvert, svo sem á Höfða þar sem dýrleikinn hefur lækkað úr 24 í 20 hdr. Mat Rauðamels og Hofstaða hefur í báðum tilfellur lækkað um 10 hundruð. Ástæða fyrir lækkuninni á dýrleika Höfða gæti stafað af því að hjáleiga sem var í byggð um aldamótin 1700 hafa verið talin með í matinu þá. Ekki er ljóst af hverju dýrleiki Rauðamels og Hofstaða lækkar svo mikið. Dýrleiki Borgar lækkar um 8 hundruð og er erfitt að meta af hverju þessar kostajarðir lækka svo margar í verði í hreppunum frá 1714-1847.

Fyrir utan bæjarhóla á býlum sem verið hafa í byggð fram á 20. öld eru á flestum stöðum á landinu margir staðir þar sem byggð hefur annaðhvort varað í stuttan tíma eða þar sem hjáleigur eða afbýli hafa lagst í eyði fyrir 1847.

Númer	Nafn á býli	Í byggð	Númer	Nafn á býli	Í byggð
MH-237:014		ekki vitað	MH-249:027	Lauganes	b. á 14. öld
MH-240:006	G-Heiðarbær	f. 1714	MH-251:011	Gróuhóll	ekki vitað
MH-240:007	Heiðarbær	1915-1927	MH-253:018	Hvammur	1856-1863
MH-240:019	Brenningur	ekki vitað	MH-254:013	Hjarðarfellskot	f. 1804
MH-241:023	Þórarinshús	ekki vitað	MH-256:015	Þorláksskot	ekki vitað
MH-244:010	Nýpustaðir	ekki vitað	MH-254:028	Litlakot	f. 1714
MH-244:012	Miðbakki	ekki vitað	MH-254:029	Stórakot	f. 1714
MH-245:003		f. 1714	MH-256:013	Yztahraun	b. á 14. öld
MH-247:008	Skallastaðir	b. á 14. öld	MH-257:004	Syðstahraun	f. 1714
MH-247:009	Brekka	b. á 14. öld	MH-258:007	Borgarkot	um 1700, um 1866
MH-247:010	Langanes	b. á 14. öld	MH-260:017	Svarfhólsskot	ekki vitað
MH-248:011	Erlendshólar	ekki vitað	MH-261:010	Grafarkot	um 1685
MH-248:012	Göngustaðir	f. 1714	MH-264:013	Laxárbakki minni	f. 1714
MH-249:009	Márstaðabyrgi	f. 1714	MH-266:041		f. 1714
MH-249:013	Kotholt	ekki vitað	MH-268:006	Laxárbakkakot	1684-1709
MH-249:017	Kotið	ekki vitað	MH-712:001	Hafursfell	12. öld -?
MH-249:026	Melur	b. á 14. öld	MH-712:002	Laxárdalur	12. öld

Því miður eru heimildir rýrar þegar kemur að því að tímasetja hjáleigubbyggð á svæðinu. Af þessum býlum byggjast sum aðeins í nokkur ár og önnur voru í stopulli byggð. Á 17.

öld varð mikil byggðaaukning á Íslandi, fjöldi hjáleiga og smákota byggðust upp um allt land, sum í skamman tíma en önnur hafa haldist í byggð fram á þennan dag. Líklegt er að þó nokkuð af þessum býlum hafi einmitt byggst þá þó að heimildir vanti um það. Engar heimildir eru um það hvenær 11 af þessum 32 býlum voru í byggð. 9 jarðir voru komnar í eyði fyrir ritun jarðabókar árið 1714. Margar þeirra hafa sennilega byggst á 17. öld í kjölfar byggðaraukningarinnar sem þá varð en sumar gætu hafa byggst fyrr. Víða um landið varð einnig nokkur sprengja í hjáleigubbyggð á seinni hluta 19. aldar en engar heimildir eru um slíkt á þessu svæði.

Rétt er að skoða sérstaklega þau býli sem vitað er að voru í byggð á miðöldum. Í máldaga hálfkirkjunnar á Hofstöðum frá um 1375 eru nefndar jarðirnar Melur og Laugarnes, en þá er getið um leiguverð þessara jarða. Ekki er vitað um nákvæma staðsetningu þessara jarða en þær hafa sennilega byggst í landi Hofstaða eða nálægt jörðinni. Næst má nefna býli Helgafellsklosturs, Brekku, Skallastaði og Langanes sem nefnd eru í máldaga frá síðari hluta 14. aldar. Nokkuð er vitað um staðsetningu þessara býla. Skallastaðir eru merktir inná kort beint austur af Stakkhamarsbænum. Brekka á að hafa verið þar sem landamerki voru milli Stakkhamarsreka og Melsreka í Staðarsveit sem hefur sennilega verið nálægt hreppamörkum. Langanes virðist vera á merkjum milli Stakkhamars og Borgarholts. Í jarðabók frá 1804 segir að lönd þessara fornu eyðijarða hafi verið notuð af jörðum í kring um þær. Í kjölfarið fengu þær jarðir, Borgarholt og Stakkhamar ný landamerki og einnig greinir frá því að hin fornu merki séu gleymd.³⁸ Ekki er vitað af hverju þessi býli fóru í eyði en ljóst að þau eru farin í eyði löngu fyrir 1714. Laugarnes í landi Hofstaða og Langanes gætu verið sömu jarðirnar en þeirra er getið á svipuðum tíma í ótengdum heimildum og gætu þetta því allt eins verið sitthvor jörðin. Ystahraun er nefnt í sama máldaga Helgafellsklosturs og miðað við yngri jarðabækur er ljóst að einhverju sinni hafa Hraunsjarðir verið þrjár, Syðsta- Mið- og Ystahraun en ekki eru heimildir fyrir því að þau hafi öll verið í byggð á sama tíma.

Víða um hreppinn hafa landgæði verið góð því hátt metnar jarðir er að finna bæði við sjóinn þar sem hlunnindi hafa verið af veiðum og sel og til fjalla þar sem gnótt hefur verið af góðu beutilandi. Nær allra stærri býla á skráningarsvæðinu er getið á miðöldum. Þó heimildir geti ekki um jarðir fyrr en á 13. öld, segir það lítið um hvenær þær voru fyrst byggðar og má ætla að flest lögbýlin hafi verið komin í byggð á 11. öld, í síðasta lagi. Ekki er að sjá að neinar verulegar breytingar hafi orðið á byggð á hámiðöldum eða eftir siðaskipti, fyrir utan þau býli (sennilega verið lögbýli) sem heimildir greina frá á miðöldum

³⁸ JJ, 135

en hafa verið farin í eyði fyrir 1714. Það er athyglivert er við þær jarðir er að margar þeirra virðast vera nálægt jörðinni Stakkhamri þar sem hafa varðveist verslunarstaða- / þingtóftir frá miðöldum. Greinilegt er að á 14. öld hefur verið mun þéttbýlla á svæðinu kringum Stakkhamar en síðar var og er freistandi að tengja það við að þá, og sennilega einnig fyrr, hafi verslunarstaðurinn verið í blóma og laðað að fleiri íbúa. Þær jarðir hafi síðar fallið í eyði undir lok miðalda.

Bæjanöfn sem eru ósamsett náttúrunöfn eru yfirleitt talin til marks um elsta stig búsetu. Tvær jarðir uppfylla þessi skilyrði sem eru jarðirnar Höfði og Borg. Báðar eru þetta hátt metnar jarðir (24 hdr), miðað við jarðamat í hreppnum og eru þetta báðar mjög stórar jarðir með mikið beitarland til fjalla sem bendir til þess að þær hafi byggst snemma. Algengustu liðir í bæjanöfnum í Landnámu eru fell, dalur, holt, nes, vík, hóll, á og eyri og flest þeirra ósamsett. Nokkrir liðir eru enn fátíðari, það eru t.d. fors (foss) og múli. Langflest bæjanöfn í hreppnum eru samsett úr náttúrunöfnum; Hrossholt, Kolviðarnes, Haffjarðarey, Hömluholt, Hrútholt, Stöðulsholt, Dalsmynni, Þverá, Rauðimelur, Gerðuberg, Akurholt, Fáskrúðsbakki, Stakkhamar, Borgarholt, Lágafell, Hrísdalur, Dufgusdalur (Döggfossdalur), Hjarðarfell, Moldbrekka, Miðhraun, Hörgsholt, Svarfhóll, Þúfa (Litla og Stóra), Miklaholt, Skógarnes (Syðra og Ytra) og Laxárbakki. Bæjanöfn sem enda á -staðir eru yfirleitt talin tilheyra seinni stigum landnáms. Tvö lögbýli með -staða endingu eru í hreppnum; Rauðkollsstaðir og Hofstaðir. Á Rauðkollsstöðum var bænhus sem er yfirleitt talið benda til þess að þar hafi verið komin föst búseta snemma. Einnig hafa hugmyndir verið uppi um meint hof á Hofstöðum og þar var einnig hálfkirkja sem einnig ætti að benda til þess að jörðin hefði byggst snemma. Langflest lögbýli hreppsins bera náttúrunöfn sem er mun algengara í Landnámu.³⁹

Eins og sést af þessum hugleiðingum má leggja á ýmsan hátt út af tiltækum heimildum um upphaf byggðar á skráningarsvæðinu en er þó fátt fast í hendi.

³⁹ Svavar Sigmundsson. “Íslensk örnefni”, 12.

3. Skrá yfir fornleifar í Eyja og Miklaholtshreppi

MH-230 Hrossholt

13 hdr 1714, konungseign. Bænhús byggt hér eftir að Haffjarðareyjarsókn var lögð niður. Jarðarinnar er getið í Heiðarvígasögu. IF III, 233. Jarðarinnar getið í Grettissögu ÍF VII, 193 einnig í Eyrbyggju ÍF IV, 153. “[um 1360]: Jtaka Brieff Hrossholtz. Halluaurdur Oddzson selde clostrinu a Helgafelle og Asgrijme abota jordina Hrossholt. med ollum þeim gognum og giædum sem þar a ad fylgia. ad tiltoldum sierliga skogie þeim er stendur firer sunnan ana firer nedann modruskala hollt og eingi j Sodullzholtz jordu. sem Breff þar vm giorst vottar.” (DI III 138-139; DI VI, 11-12)

Hrossholt átti 8 kúgilda beit í 8 vikur við Hvítuhlíð við land Dalsmýnnis, ásamt engjaítaki við Stöðulholtsland. Búskap hætt á jörðinni um 1980, enn búseta þar. Laugargerðisskóli í landi jarðarinnar, á 20 ha.

1920: Tún 3,4 ha, 1/2 sléttað, garðar 100m². “Bæjarstæðið er á holti sem nú hefur að mestu verið gert að túni.” BS, 272. “Land Hrossholts er af góðri meðalstærð og nær frá Haffjarðará vestur að Núpá. ... Skógrækt var hafin í landi Hrossholts fyrir nokkrum árum.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 20.

MH-230:001 Hrossholt bæjarhóll bústaður

Heimildir: Túnakort 1920

MH-230:002 heimild um bænhús

1714: “Munnmæli segja, að hjer hafi bænhús verið; engin sjást þess merki.”

HROSSHOLT Í EYJAHREPPÍ (SH) (HAFFJARÐAREYJARÞING) - BÆNHÚS

PP: 1563: Haffjarðareyjarkirkja lögð niður, og lítil kirkja byggð í Hrossholti. “Á árunum 1563-1570 var kirkja í Hrossholti. Var kirkja þessi byggð, þegar kirkjustaður var lagður niður í Haffjarðarey. Kirkjan stóð þar, sem hlaðvarpinn í Hrossholti er núna. Kirkjugarður hefir einnig staðið þar, en lítill hefir hann hlotið að vera. Tvö leiði var sagt, að þar hefðu sézt.” segir í Örnefnaskrá

Heimildir: JÁM V, 40; PP, 144; Ö-Akurholt og Hrossholt, 2

MH-230:003 heimild um rétt

Heimildir: Túnakort 1920

MH-230:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-230:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-230:006 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-230:007 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-230:008 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-230:009 Þinghóll örnefni þingstaður

“Niður á túninu í Hrossholti er hóll, nefndur Þinghóll. Bendir nafnið til þess, að þarna hafi einhvern tíma verið þingstaður, en ekki hefi ég sagnir af því.” segir í Örnefnaskrá

“Í Hrossholti var þingstaður hreppsins langt fram á 19. öld og mun svo verið hafa um margra alda skeið. En svo var þingstaðurinn færður að Þverá og þar var hann síðan uns samkomuhús var byggt í Dalsmýnni 1936.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Ö-Akurholt og Hrossholt, 2; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 2087

MH-230:010 Styrsvaða varða

“Fyrir neðan túnið er Styrkholt, og á því er vörðubrot, kallað Styrsvaða. Langa holtið fyrir sunnan túnið heitir Stekkjarholt. Neðst á því er stekkarhöfði, en efst Stekkjarhóll.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Akurholt og Hrossholt, 2

MH-230:011 *Stekkarhóll* örnefni stekkur

“Fyrir neðan túnið er Styrkholt, og á því er vörðubrot, kallað Styrsvaða. Langa holtið fyrir sunnan túnið heitir Stekkjarholt. Neðst á því er stekkarhöfði, en efst Stekkjarhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Akurholt og Hrossholt, 2

MH-231 Kolviðarnes

16 hdr 1714. Jörðin á land milli Haffjarðarár og Núpár. Smáragerði nýbýli frá 1939-1941.

1714: “Engjar mjög litlar. Landið ilt og magurt til útbeitar bæði sumar og vetur.” JÁM V, 47 1920: Tún 3,5 ha, 1/3 slétt, garðar 900m². “Bæjarstæðið er á stóru holti, sem stendur uppúr láglendinu.” BS, 273

MH-231:001 *Kolviðarnes* bæjarhóll bústaður

Heimildir:Túnakort 1920

MH-231:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-231:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-231:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-231:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-231:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-231:007 heimild um hlöðu

Heimildir:Túnakort 1920

MH-231:008 *Fjóshóll* örnefni fjós

“Nokkrir hólar eru í túninu, og heitir sá Fjóshóll, sem er norðaustur af bænum, en norðvestur af bænum er Litlihóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kolviðarnes, 1

MH-231:009 heimild um fjárhús

“Nokkrir hólar eru í túninu, og heitir sá Fjóshóll, sem er norðaustur af bænum, en norðvestur af bænum er Litlihóll. Loks er Húshóll vestur af bænum, en þar eru nú fjárhús.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kolviðarnes, 1

MH-231:010 *Kastalahús* heimild um útihús

“Upp í túninu, norðaustur af Fjóshól, er Kastalabrekka, og norðaustur af henni er Kastali. Á brún Kastalabrekunnar er gamalt refahús, og er það jafnan kallað Kastalahús.” segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: “Kastalinn er nokkuð langt holt, hækkar nokkuð til austurs og endar þar í klettaröð þverhníptri, er hækkar nokkuð til suðurs.”

Heimildir:Ö-Kolviðarnes, 1; Ö-Kolviðarnes svör við sp, 1

MH-231:011 *Fornastekksholt* heimild um stekk

“Í áframhaldi af Kastalanum í norðaustur er Fornastekksholt, og er Vondakelda norður af holtinu, en norður af því er Knarrarhóll, en norður af honum er Kolviðarneslaug.” segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir að þar hafi verið greinileg tóftarbrot.

Heimildir:Ö-Kolviðarnes, 1; Ö-Kolviðarnes svör við sp, 1

MH-231:012 *Knarrarhóll* örnefni

“Í áframhaldi af Kastalanum í norðaustur er Fornastekksholt, og er Vondakelda norður af holtinu, en norður af því er Knarrarhóll, en norður af honum er Kolviðarneslaug.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 1

MH-231:013 *Bænhúsvað* heimild um vað

“Suðvestur af Langanesi er Bænhúsvaðsholt, en suðaustur af því er Bænhúsvaðsgrund, og sunnanvert við hana er Bænhúsvaðsklettur. En á þessum slóðum er vað yfir Haffjarðará, sem heitir Bænhúsvað.” segir í örnefnaskrá
Í svörum við spurningum segir: “Líklegt er af nafninu, að bænahús hafi staðið á grundinni, þó ekkert sé þar nú, er bendir til þess. Máski hefir þarna verið ferjustaður til forna. Áin er ekki fær nema um fjöru. Þarna verður mikill fjörður um flóð.”

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 1-2; Ö-Kolviðarnes svör við sp, 1

MH-231:014 *Hádegisvarða* varða eyktamark

“Suðvestur af vikinni, er verður fyrir sunnan Langanes, eru smáklettur með vörðum á, og heita þeir Strókar.” segir í örnefnaskrá. Í svörum við spurningum segir að þetta heiti Hádegisvarða.

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 2; Ö-Kolviðarnes svör við sp, 1

MH-231:015 *Gömlugrafir* heimild um mógrafir

“Lengra vestur með ströndinni [en Goggur og Hlunkur] eru grasi vaxnar mógrafir niðri við bakkana, sem kallaðar eru Gömlugrafir.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 2

MH-231:016 *Hlóðaklettur* heimild um þvottastað

“Lengra vestur með ströndinni [en Goggur og Hlunkur] eru grasi vaxnar mógrafir niðri við bakkana, sem kallaðar eru Gömlugrafir. Suður af þeim er Hlóðaklettur. Þar er ullin þvegin að öllum jafni.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 2

MH-231:017 *Rúst* örnefni

“Austan við þá [Lágubakka] er allmikill þúfnakragi í flóanum, sem kallaður er Rúst.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 3

MH-231:018 *Neðraskjól* heimild um hesthús

“Norður af Tjarnarnesi er mosamói, sem skagar út í Núpá, og kallast hann Stórikrókur. Austur af honum er gamalt hestaskýli, nefnt Neðraskjól, en nokkurn spöl frá því norður með ánni er Efraskjól.” segir í örnefnaskrá
“Suðvestur af Tjarnarnesi er grasi vaxin lág eyri, [og] norður af Tjarnarnesi er mosamói, sem skagar fram í ána og kallast Stórikrókur. Austur af honum er gamalt hestaskýli, sem nefnt er Neðraskjól, og nokkurn spöl norðar með ánni er Efraskjól. Bæði eru þau hlaðin fyrir um 40 árum.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 3; Ö-Kolviðarnes viðb, 2

MH-231:019 *Efraskjól* örnefni

“Norður af Tjarnarnesi er mosamói, sem skagar út í Núpá, og kallast hann Stórikrókur. Austur af honum er gamalt hestaskýli, nefnt Neðraskjól, en nokkurn spöl frá því norður með ánni er Efraskjól.” segir í örnefnaskrá
“Suðvestur af Tjarnarnesi er grasi vaxin lág eyri, [og] norður af Tjarnarnesi er mosamói, sem skagar fram í ána og kallast Stórikrókur. Austur af honum er gamalt hestaskýli, sem nefnt er Neðraskjól, og nokkurn spöl norðar með ánni er Efraskjól. Bæði eru þau hlaðin fyrir um 40 árum.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 3; Ö-Kolviðarnes viðb, 2

MH-231:020 *Hjásetuskjól* örnefni smalakofi

“Norður af Tjarnarnesi er mosamói, sem skagar út í Núpá, og kallast hann Stórikrókur. Austur af honum er gamalt hestaskýli, nefnt Neðraskjól, en nokkurn spöl frá því norður með ánni er Efraskjól. Alllang norðar, fyrir vestan Efravatn, er Hjásetuskjól.” segir í örnefnaskrá
Fráfærum hætt nokkru eftir 1920, um 1925.

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 3

MH-231:021 *Vörðuholt* örnefni

“Suðvestur af Hallsholti, austan Neðravatns, er Vörðuholt, en suðaustur af því er melur, sem liggur heim að túninu að vestanverðu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 3

MH-231:022 heimild um skotbyrgi

“Suðvestur af Hallsholti, austan Neðravatns, er Vörðuholt, en suðaustur af því er melur, sem liggur heim að túninu að vestanverðu. Þar sem Vörðuholtið skagar lengst í austur, er skothús.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 3

MH-231:023 Eldhúshólmi örnefni

“Syðst í Vörðuholtinu er Náthagi. vestanverðu við hann, við syðri enda Neðravatns, er svonefndur Vatnskrókur, og þar við vatnið er smáhóll, kallaður Eldhúshólmi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 3

MH-231:024 heimild um náthaga

“Syðst í Vörðuholtinu er Náthagi. vestanverðu við hann, við syðri enda Neðravatns, er svonefndur Vatnskrókur, og þar við vatnið er smáhóll, kallaður Eldhúshólmi.” segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: “Náthaginn kom mér fyrir sjónir sem nýlegt mannvirki.”

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 3; Ö-Kolviðarnes svör við sp, 2

MH-231:025 Kolviðarneslaug laug sundlaug

“Í áframhaldi af Kastalanum í norðaustur er Fornastekkholt, og er Vondakelda norður af holtinu, en norður af því er Knarrarhóll, en norður af honum er Kolviðarneslaug.” segir í örnefnaskrá

Eins og áður er getið, er Kolviðarneslaug fyrir ofan Knarrholt, svo að segja á bökkum Haffjarðarár. Allt þangað upp fellur sjór í ána um flæðir, en vatnið í lauginni er mest um 60°, svo að þarna er hinn ákjósanlegasti baðstaður. En þetta er líka eina laugin á Snæfellsnesi auk Lýsuhólslaugar í Staðarsveit.” segir í örnefnaskrá Sumarið 1917 hófst sundkennsla í Kolviðarneslaug, þá gerður sundpollur með fyrirhleðslu og var vinnan unnin af ungmennafélagi staðarins í sjálfböðavinnu. Sagnir eru af sundkennslu á svæðinu frá því snemma á 29. öld, og sennilega þá einnig verið hlaðið fyrir, að minnsta kosti voru leifar af annarri laug er laugin 1917 var byggð.

Heimildir: Ö-Kolviðarnes, 1, 3-4; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 245-46.

MH-231:026 heimild um mógrafir

“Suðvestur af vikinni, sem verður fyrir sunnan Langaness, eru smáklettur með vörðum á, og heita þeir Strókar [014]. Þeir eru vestan við Bænhúsvaðið. Milli þeirra og túnsins er lítið holt, Litla-Móholt, og skammt fyrir norðan það, móts við Kastalann, er Efra-Móholt.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir af mógröfum við bæði holtin.

Heimildir: Ö-Kolviðarnes svör við sp, 1-2; Ö-Kolviðarnes viðb, 1-2

MH-231:027 Steinsvað heimild um vað

“Steinsvað er á milli Langaness og Hrísness.” Segir í svörum við spurningum.

Heimildir: Ö-Kolviðarnes svör við sp, 2

MH-231:028 Hólsvað heimild um vað

“Laugavað gegnt Kolviðarneslaug.” Segir í svörum við spurningum.

Heimildir: Ö-Kolviðarnes svör við sp, 2

MH-231:029 heimild um þvottastað

“Í minni tíð var ullin þvegin í neðra vatninu við Náthagann [ekki við 016].” segir í svörum við spurningum.

Heimildir: Ö-Kolviðarnes svör við sp, 3

MH-231:030 heimild um naust

“Bænhúsvaðsgrund er á dálitlu nesi, og er klettabelti lágt fremst á því. Í klettaröðina er dálítið skarð og kallað Naustið. Upp af því voru svolítill veggjabrot, og þar var geymdur bátur, meðan til var.” segir í svörum við spurningum.

Heimildir: Ö-Kolviðarnes svör við sp, 3

MH-231:031 heimild um fjárhús

“Allstór vötn eru í landinu, Kolviðarnesvötn, en skipt í Neðravatn og Efravatn; stutt er á milli þeirra. Austast milli þeirra er Hallsholt, sunnan í því er Hallsholtsbrekka. Á Hallsholti voru fjárhús byggð 1923.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kolviðarnes viðb, 2

MH-232 **Hausthús**

1237: Hausthús í byggð (Sturlunga I, 403) [1354]: Máldagi “Nicholas kirkia j hafsiardarey a heima lannd allt. holz lannd allt. eina kv. ... Saudahofnn a vetur j hausthusa lannd. moskyrdur j torfvagi. oc seliagrofum. hausthusa menn eiga ij manada beit bufe thil feallz j annat mal. og varda vid einngivm.” (DI III 83) Máldagi 1375: “cx. Nichulaskirkia j haffiardarey a heimaland allt [med] gognum og giædum. hola land allt. ... saudhofn j hausthusa jord.” (DI III 305) 1714: “Selstaðan sem jörðin [Haffjarðarey] á á fastalandi, hefur byggð verið og þá kallað Hausthús. Bygðin varaði 4 eður 5 ár og eyðilagðist nú fyrir 6 árum.” J'AM V, 46-47. “1804 segir, að Haffjarðarey, sem fyrrum var aðaljørðin, sé lögð í eyði, en að Hausthús, sem áður var eyðihjáleiga, sé byggð á ný í aðaljarðarinnar landi ...” JÁM greinir frá dýrleika Haffjarðareyjar en 1760 er talin leigumáldagi á Hausthúsum. JJ, 134-135.

Breiðabólstaðarkirkja á hér reka. Ábúandi í Haffjarðarey 1681, einnig 1703 en 1729 eru engir ábúendur í Haffjarðarey og Hausthús orðin lögbýli. Í eyði.

1920: Tún 2,5ha, 1/3 sléttað, útgræðsla 0,5ha, garðar 200m². “Landstæði jarðarinnar er í tæpu meðallagi. Hún taldist fremur óhæg fyrir sauðfé, en ræktun mátti þar auðveldlega við koma. Heyskapur var einnig sóttur í Hausthúseyjar en sæta varð sjávarföllum til þess.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 17

MH-232:001 *Hausthús* bæjarhóll bústaður

1714: “Hann hafði slíka grasnautn af eyjunni sem þeir vildu við hann af leggja. Ekki má hjer aftur byggja nema jörðunni til skaða, því að alt sauðfé af eyjunni verður á fastalandi að vera vetur og sumar nema nokkra stund á hausttímum.”

Heimildir:JÁM V, 47; Túnakort 1920

MH-232:002 heimild um hlöðu

Heimildir:Túnakort 1920

MH-232:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-232:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-232:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-232:006 *Selhamar* örnefni sel

“Vestanverðu við túnið í Hausthúsum er dálítill vík og á vestari barmi hennar er Selhamar, en upp af honum er Efri- og Neðriborg.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hausthús, 1

MH-232:007 *Efriborg* örnefni

“Vestanverðu við túnið í Hausthúsum er dálítill vík og á vestari barmi hennar er Selhamar, en upp af honum er Efri- og Neðriborg.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hausthús, 1

MH-232:008 *Neðriborg* örnefni

“Vestanverðu við túnið í Hausthúsum er dálítill vík og á vestari barmi hennar er Selhamar, en upp af honum er Efri- og Neðriborg.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hausthús, 1

MH-232:009 *Sauðbólsholt* örnefni

“Í flóanum milli Hausthúsa og Mikilholts er röð af holtum, er öll heita Rjúpuholt. Um þau liggja landamerkin milli þessara jarða. Lengra uppi í flóanum er Sauðbólsholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hausthús, 1

MH-232:010 heimild um mógrafir

“Alllangt fyrir norðaustan bæinn er bók nokkur, og er mótekja á bökkum hennar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hausthús, 1

MH-232:011 *Beinholt* örnefni

“Beint upp undan bænum er lítið holt, nefnt Beinholt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hausthús, 1

MH-232:012 *Selholt* örnefni sel

“Upp af Hamragarðinum er stórt holt, er heitir Selholt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hausthús, 1

MH-232b Haffjarðarey

16 hdr 1714. Rauðamelskirkjueign. Kirkjustaður til 1563. Kirkja á jörðinni nefnd í kirknaskrá Páls frá um 1200. (DI XII 11) [um 1223]: “Sa er kirkju maldagi j hafs fiarðar ey. at eyjar land halft liggr til kirkju oc hols land halft. en þau .ij. eru at tveim kugilldum ens fimta tigar.” (Mál DI I 422-423) [1354]: Mál dagi “Nicholas kirkia j hafsfiardarey a heima lannd allt. holz lannd allt. eina kv. ... kirkian ä engiar og hagbeit med fialli milli rauns oc dylækiar. j homluholtz lanndi. lækiar einngi milli blafennz oc bugakelldu. Saudahofnn a vetur j hausthusa lannd. moskyrdur j torfvagi. oc seliagrofum. hausthusa menn eiga ij manada beit bufe thil feallz j annat mal. og varda vid einngivm. Stakzskurdur j kolvidarnesi. huertt svmar. gelldfiär rekstvr a fliotur. vidarhogg j þijmus skogvm. selveidur j gnupäros. skipshofnn j naustaholme.(DI III 83) Mál dagi 1375: “cx. Nichulaskirkia j haffiardarey a heimaland allt [med] gognum og giædum. hola land allt. eingiar mille blafens og bugskelldu. stacksurdur j torfvoge og j seliagrofum. saudhofn j hausthusa jord. selveide j gnupär ose. half j haffiardarose. half j þoresose. ... þangad liggia xj bæer ad tijundum og lysitollum. og er þar fimm bænhus.” (DI III 305) Mál dagi 1397: “a heimaland allt med gognumm og giædumm. Holaland allt. [+ engjar, stakkskurð, sauðhöfn, selveiði] ... Þangad liggia xi bæer ad Tiundum oc lysitollumm. og er[u] þar [j] v bænhvs.” DI IV 179-180. 1575: Mál dagi kirkjunnar (DI XV 614-615)

Ábúandi í Haffjarðarey 1681, einnig 1703 en 1729 eru engir ábúendur í Haffjarðarey og Hausthús orðin lögbýli.

1714: “Túnið er alt af sandi gengið, sem veður bera stundum af en stundum á, so að stundum verður ekki meira en helmíngur af túninu unninn, en annað sinn, þá sandinn ber af, miklu betra. Engjar öngvar, nema hvað farið er á fastalandi í peníngabeit.” JÁM V, 46

MH-232b:001 *Haffjarðarey* bæjarhóll bústaður

1714: “Bærinn hefur fluttur verið undan sandfoki, og eru þar nú mestallar fornu tóftir soknar í sandi.” “Næst skerjunum er Bæjarey. Sunnarlega á henni er Bæjarhóll, og hefir kirkjugarðurinn staðið norðan til í honum.” segir í örnefnaskrá

“1804 segir, að Haffjarðarey, sem fyrrum var aðaljörðin, sé lögð í eyði, en að Hausthús, sem áður var eyðihjáleiga, sé bygð á ný í aðaljarðarinnar landi ...” JÁM greinir frá dýrleika Haffjarðareyjar en 1760 er talin leigumál dagi á Hausthúsum.

Heimildir:JJ, 134-135; JÁM V, 46; Ö-Hausthús, 2

MH-232b:002 heimild um kirkju

1714: “Hér hefur að fornu kirkja verið og greftrunarstaðir, og eru þess sýnileg merki, sem eru mannabein sem - sjór og veður brýtur og blæs upp.”

HAFFJARÐAREY (SH) -Nikulási

c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 11

[um 1223]: Hafs fjarðar ey

Sa er kirkju maldagi j hafs fiarðar ey. at eyjar land halft liggr til kirkju oc hols land halft. en þau .ij. eru at tveim kugilldum ens fimta tigar.

En þar fylgir til halfs niunda hundraðs j busgagne oc husbuningi oc hestar .iij. ij. marka hestr hvaR oc kyr .xij. oc .lx. a. oc .l. vætta matar. Rett er at giallda iafn margar fiska vættir sem smior vættir. en annars matar leysir hverr giallda skal halfa mork fyrir vætt. oc kugilldi fyrir þriar v[ættir]. ef eigi er matr til.

Su er afvinna af fe þessu. at kaupa at preste sem við ma komast. en prestr er skylldr at syngia þar messu hvern dag loghelgan oc annan hvern ottu song oc allar heimilis tiðir. oc sva rumhe[l]gar tiðir. sem bondi getr keypt við prestinn; Mál DI I 422-423

[1354]: Haffiardarey.

Nicholas kirkia j hafsfiardarey a heima lannd allt. holz lannd allt. eina kv.

hun a jnnan sig kluckur iij. kross smelttann oc skrijn lijtid. alltarisklædi iij. oc eitt med pell. kalek. messufot ein. dvk einn. nicholas skript. kertistiku eina brotnna med kopar. kistu oc laust væit yfir. glodaker oc biollu eina smä. kanntara kapu eina.

kirkian ä engiar og hagbeit med fialli milli rauns oc dylækiar. j homluholtz lanndi. lækiar einngi milli

blafennz oc bugakelldu. Saudahofnn a vetur j hausthusa lannd. moskyrdur j torfvagi. oc seliagrofum.
hausthusa menn eiga ij manada beit bufe thil feallz j annat mal. og varda vid einngivm.
Stakzskurdur j kolvidarnesi. huer tt svmar.
gelldfiar rekstvr a fliotur.
vidarhogg j þijmus skogvm.
selveidur j gnupäros.
skipshofnn j naustaholme.
fiogur hunndrud j bokum. Máld DI III 83

[1375]: cx. Nichulaskirkia j haffiardarey a heimaland allt [med] gognum og giædum. hola land allt. eingiar mille blafens og bugskelldu. stacksurdur j torfvoqe og j seliagrofum. saudhofn j hausthusa jord. selveide j gnupär ose. half j haffiardarose. half j þoresose.

Hun a iij kyr. ijc vadmala. ij kertestikur. skrijn lijtid. Nichulas lijneske forntt. messuklæde vond. kanttara kapu. alltaraklæde med pell og tuo onnur vond og einn duk.

þangad liggia xj bæer ad tijundum og lysitollum. og er þar fimm bænhus. iij kluckur og bialla lijtil.

þar skal vera heimilisprestur; Máld DI III 305; Hítardalsbók DI III 225 [hér er minna af ornamenta, bókum og ítökum en 1354 en fleiri kyr]

1397: a heimaland allt med gognum og giædum. Holaland allt. [+ engjar, stakkskurð, sauðhöfn, selveiði]

þangad liggia xi bæer ad Tiundum og lysitollum. og er[u] þar [j] v bænhs; Máld DI IV 179-180

1563: Kirkja af tekin og prestakallið aflagt; (PP, 144)

1575: Máld DI XV 614-615

“Kirkja var í Haffjarðarey (Bæjarey) um langt skeið, en var tekin af 1563. Allur Eyjahreppur átti þangað til sóknar. Sund það, sem nú er milli eyjar og lands, hefir eflaust verið miklu minna, þegar kirkja var í öndverðu reist í eyjunni. Sjást þess greinileg merki, að á þessum slóðum hefir landið brotið mjög og blásið upp. Talið er, að eftir því semundið stækkaði hafi slys af kirkjuferðum í eyinni aukizt og hafi það orðið til þess, að kirkjan var lögð niður. Munnmæli vestra herma, að margt kirkjugesta, er var þar síðasta aðfangadagskvöld áður en kirkjan var lögð niður, hafi farizt á leið til lands. Eiga systur tvær að hafa rekið í systrasker, börn í Barnasker og presturinn í Presthólma. Vel má vera, að enginn fótur sé fyrir þessari sögu, og víst er um það, að presturinn hefir ekki farizt, því að hann þjónaði Staðarhrauni mörg ár eftir að kirkjan í haffjarðarey var niður lögð. ... Þess sjást nú engin merki, að kirkja eða kirkjugarður hafi verið í eyinni, nema hvað bein standa víða upp úr sandinum, þar sem garðurinn hefir verið. Garðurinn hefir eflaust verið nokkuð stór, því svo hefir skilríkur maður tjáð mér, að hann hafi ásamt fleirum dysjað eitt sinn bein af 300 líkum, er komin voru þar upp úr sandinum vegna uppblásturs. Um eitt skeið var eyjan nær örfoka, en er nú tekin að gróa að nýju.” segir í örnefnaskrá. Árið 1883 voru grafin í fjöldagröf þau bein sem fundust á sandinum. Vilhjálmur Steffensen landkönnuður safnaði beinum í garðinum. Ekki eru til nákvæmar upplýsingar um hve mikið hann tók með sér en það voru að minnsta kosti ekki færri en 50 hauskúpur. Sumarið 1945 grófu Jón Steffensen og Kristján Eldjárn í kirkjugarðinum og rannsókuðu þær grafir sem þeir fundu.

Heimildir: DI, JÁM V, 45; Ö-Hausthús, 2-3; JS: “Rannsóknir á kirkjugarðinum” Skírnir, 144-162

MH-232b:003 heimild um vatnsból

1714: “Vatnsból er brunnur í jörðu grafinn og mannhlaðnir veggir. Hann fyllir af sandi í stórviðrum og er þá geysilegt erfiði að moka hann upp aftur.”

Heimildir:JÁM V, 46

MH-232b:004 bæjarstæði býli

1714: “Bærinn hefur fluttur verið undan sandfoki, og eru þar nú mestallar fornu tóftir soknar í sandi.” “Næst skerjunum er Bæjarey. Sunnarlega á henni er Bæjarhóll, og hefir kirkjugarðurinn staðið norðan til í honum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM V, 46; Ö-Hausthús, 2

MH-232b:005 Hjallatangi örnefni hjallur

“Upp af Bæjarey er hólmi, sem heitir Hjallatangi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM V, 46; Ö-Hausthús, 2

MH-233 Hólsland

16 hdr 1714. Miklaholtskirkjueign. [um 1223]: “Sa er kirkiu maldagi j hafs fiarðar ey. at eyjar land halft liggir til kirkiu oc hols land halft. “ (Máld DI I 422-423) [1354]: Máldagi “Nicholas kirkia j hafsfiardarey a heima lannd allt. holz lannd allt.” (DI III 83) Máldagi 1375: “cx. Nichulaskirkia j haffiardarey a heimaland allt [med]

gognum og giædum. hola land allt.” DI IV 179-180
1920: Tún 1,3 ha 1/10 sléttað, garðar 100m².

MH-233:001 *Hólsland* bæjarhóll bústaður

“Land jarðarinnar er lítið. Neðri hluti þess er láglundur, svo eru það skriður utan í Hafursfelli. Túnið er lítið. Þar sem húsið stendur nú, er hóll, sem heitir Bæjarhóll.” segir í örnefnaskrá
Til mynd af gamla torfbænum í bókinni Snæfellingar og Hnappdælingar.

Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 63; Túnakort 1920; Ö-Hólsland, 1

MH-233:002 heimild um heygarð

Heimildir: Túnakort 1920

MH-233:003 *Hjallhóll* örnefni hjallur

“Að suðvestanverðu við bæinn er Hjallhóll, og að austanverðu er Eystri-Borg og Vestri-Borg. Þær eru aðskildar af skarði. Merkin móti Miklaholti eru alveg við túngarðinn, rétt vestan við Hjallhólinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hólsland, 1

MH-233:004 *Eystri-Borg* örnefni

“Að suðvestanverðu við bæinn er Hjallhóll, og að austanverðu er Eystri-Borg og Vestri-Borg. Þær eru aðskildar af skarði. Merkin móti Miklaholti eru alveg við túngarðinn, rétt vestan við Hjallhólinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hólsland, 1

MH-233:005 *Vestri-Borg* örnefni

“Að suðvestanverðu við bæinn er Hjallhóll, og að austanverðu er Eystri-Borg og Vestri-Borg. Þær eru aðskildar af skarði. Merkin móti Miklaholti eru alveg við túngarðinn, rétt vestan við Hjallhólinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hólsland, 1

MH-233:006 *Sauðabólstún* örnefni

“Í suðvestur er svo holt á merkjum móti Miklaholti, er heitir Sauðabólsholt. Þaðan er línan í Bláfen, sem er norðvestan við bæinn, allmikið hættusvæði, og er það djúpt, en lítið um sig. Þá er þar heldur norðar grjóthóll uppi í hlíðarrótum, sem heitir Svínhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hólsland, 1

MH-234 Hömluholt

15 hdr 1714. Ytri-Rauðaelskirkjueign. [1354]: Máldagi “Nicholas kirkia j hafsfiardarey a heima lannd allt. holz lannd allt. eina kv. ... kirkian ä engiar og hagbeit med fialli milli rauns oc dylækjar. j homluholltz lanndi. lækjar einngi milli blafennz oc bugakelldu.” (DI III 83) Miklaholtskirkjrumáldagi: “[1354]: ä heima [land] allt Jons kirkia Bapiste j Mycklahollte ä heima [land] allt. þufnna lannd. hafurzfell. Hommla hollt. keflavijk hálfa. tialldurzeyiar. reka a hommlubarda. reka frá forslæk vt vmm leynijnngar at helnijngi vid Skognesijnnga. tadnnasker halft oc hellusker hálft. og ketilz sker halft. nostgord oc salltgord j skogarnesland og akurgerdi. nauta afreit ä flautur. skog j lanngadal. hyl i j. j straumfiardarä.” (DI III 82) Jörðin í eyði frá 1965 er bærinn brann. 1920: Tún 2,4ha, þar af 1/10 sléttað, garðar 250m². “Jörðin er fremur landlítill og landið aðallega mýrar og holt þau sem jörðin dregur nafn af.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 18

MH-234:001 *Hömluholt* bæjarhóll bústaður

Heimildir: Túnakort 1920

MH-234:002 heimild um hlöðu

Heimildir: Túnakort 1920

MH-234:003 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-234:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-234:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-234:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-234:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-234:008 *Húsaholt* örnefni

“Fyrir vestan túnið er Húsaholt, ef fyrir norðan það Náttmálaholt; suður af því er Kvíaholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hömluholt, 1

MH-234:009 *Kvíaholt* örnefni kvíar

“Fyrir vestan túnið er Húsaholt, ef fyrir norðan það Náttmálaholt; suður af því er Kvíaholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hömluholt, 1

MH-234:010 *Stekkjarborg* örnefni stekkur

“Niður af Kvíaholti er Stekkjarborg, há nokkuð og kringlótt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hömluholt, 1

MH-235 Rauðkollstaðir

16 hdr 1714. 1/2 Garðastaðarkirkjueign (á Álfanesi), lá áður til Stapaumboðs. Landnámsjörð. Bænhús var jörðinni.

1714: “Högunum í fjallinu smá eyða skriður úr hömrum Hafurfells.” JÁM V, 45. 1920: Tún 4,9 ha, slétt 1/2, garðar 220m². “Rauðkollsstaðir standa sunnan Hafurfells, fast við þjóðveginn út Snæfellsnes. Hafurfell er til vinstri og dalverpi inn í það ofarlega sem nefnist Geldingadalur. Land jarðarinnar nær frá Núpá að neðan og í Hafursfell. Það nær að sjó á kafla. Hallar landinu til suðurs og endar neðst í fjöru mýrlendi.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 18

MH-235:001 *Rauðkollstaðir* bæjarhóll bústaður

MH-235:002 heimild um bænhús

1714: “Munnmæli segja hjer hafi bænhús verið, valla sjást þess merki; þó heitir hjer Kirkjustapi.” “Í túninu fyrir vestan húsið á Rauðkollsstöðum eru klettur og kletthóll allmikill, en suðaustur af hólnum er einstakur stapi, er heitir Krikjustapi.” segir í örnefnaskrá

RAUÐKOLLSSTAÐIR Í EYJAHREPPI (SH) (HAFFJARÐAREYJARÞING) - BÆNHÚS

Heimildir:JÁM V, 44; Ö-Rauðkollsstaðir, 1

MH-235:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-235:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-235:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-235:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-235:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-235:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-235:009 *Veita* örnefni áveita

“Fyrir neðan túnið er svokölluð Veita.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðkollsstaðir, 1

MH-235:010 *Fjárþólsás* örnefni

“Milli rauðkollsstaða og Hömluholtaborgar er Fjárþólsás, en sunnan undir honum er einstakt, lítið holt, nefnt Árnaholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðkollsstaðir, 1

MH-235:011 *Stekkjarborg* örnefni stekkur

“Þar sem vegurinn beygir af þjóðveginum niður að Hömluholtum er melur og á honum eru klettir nefndir Stekkjarborg. Um borgina skiptir löndum milli Rauðkollsstaða og Hömluholta ...” Þar er einnig Stekkjarklettur. segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðkollsstaðir, 1, 2

MH-235:012 *Kvíáás* örnefni kvíar

“Ásar þessir [Rauðkollsstaðaásar] hafa hver sitt nafn. Sá neðsti heitir Kvíaás, síðan kemur Miðás, þá Stórás og efstur er Litliás.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðkollsstaðir, 2

MH-235:013 *Torfholt* örnefni rista

“Austan til við Rauðkollsstaðaása, en beint upp undan bænum er Torfholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðkollsstaðir, 2

MH-236 **Hrútsholt**

13 hdr 1714, konungseign. Tvíþýli frá um 1980. “Jörðin á land frá Nípá til Hafursfells.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 19

1920: Tún 2,9 ha, 1/8 sléttað, garðar 200m². “Láglendi hennar er ágætlega grösugt og vel fallið til rækturnar, enda er tún stór í Hrútsholti. Hagar eru þar og mjög góðir, bæði að sumri og vetri.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 19

MH-236:001 *Hrútsholt* bæjarhóll bústaður

“Bæjarhús standa sunnan og neðan þjóðvegur á klettaholti, sjálfsagt samnefndu bænum.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Túnakort 1920; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 19

MH-236:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-236:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-236:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-236:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-236:006 *Stekkholt* örnefni stekkur

“Suður af túninu er Stekkholt, en Litlaholt heitir lága og mjóa holtið fyrir neðan túnið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hrútsholt, 1

MH-236:007 *Torfholt* örnefni rista

“Þá er annað holts fast niður af túninu, er heitir Torfholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hrútsholt, 1

MH-236:008 *Hjallur* örnefni

“Utanvert við fjárhúsin er svonefndur Hjallur, en fyrir utan hann er slægjublettur kallaður Útkelda.” segir í

örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hrútsholt, 1

MH-236:009 heimild um leið

“Ofanvert við flóann fyrir ofan bæinn eru hæðir og holtadrög kölluð Börð. Ofan við þau rennur Sílalækur. Fyrir neðan Börðin lá forni þjóðvegurinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hrútsholt, 1

MH-236:010 *Hofmannafllöt* heimild um áfangastað

“Upp af Börðunum, fyrir ofan þjóðveginn, sem nú er, er Hofmannafllöt og liggur hún upp að Hafursfelli. Er hún girt af með grjótagarði uppi undir fjalli. Á Hofmannafllöt voru þingleiðaskil til forna.”

Ljósmynd af garðinum í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Ö-Hrútsholt, 1; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 83

MH-236:011 heimild um stekk

Í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps er mynd af hlöðnum garði og stekk þar sem þess er getið til að hafi verið náthafi á Hofmannafllöt.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 83

MH-237 Söðulsholt

1714: “Jarðadýrleiki xiii hrd vide Gerðiberg.” Konungseign. “[um 1360]: Itaka Brieff Hrossholtz. Halluurdur Oddzson selde clostrinu a Helgafelle og Asgrijme abota jordina Hrossholt. med ollum þeim gognum og giædum sem þar a ad fylgia. ad tiltoldum sierliga skogie þeim er stendur firer sunnan ana firer nedann modruskala holt og eingi j Sodullzholtz jordu. sem Breff þar vm giorst vottar.” (DI III 138-139; DI VI, 11-12) Munnmæli herma að Þórður landnámsmaður hafi búið í Stöðuholti og að þá hafi bærinn staðið ofar, gengt Dalsmynni.” Haraldur Matthíasson: Landið og landnáma I, 156-157

1714: “Túnið er grýtt og vatnssókt í sökkmamýri, so gripum er ekki óhætt í votviðrum. Núpá hleypur yfir engið með grjótaburði.” JÁM V, 43

1920: Tún 3,4 ha, 2/5 sléttað, garðar 400m². Hrossholt átti engjaítaki við Stöðulholtsland. “Þverdalur heitir dalurinn sem gengur inn í fellið til hægri. Land Stöðulholts er allstórt. Það liggur að Núpá að austan og meðfram henni inn í Núpudal.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 20 “Vetrarheit er góð og niður landið er grösugt og gott til ræktunar.” BS, 277.

MH-237:001 *Söðulsholt* bæjarhóll bústaður

“Bæjarhús í Stöðulsholti standa sunnan þjóðvegar, neðan klettaborga og lengi vel sást ekki til þeirra frá vegi.”

Heimildir:Túnakort 1920; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 20

MH-237:002 heimild um heygarð

Heimildir:Túnakort 1920

MH-237:003 heimild um heygarð

Heimildir:Túnakort 1920

MH-237:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-237:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-237:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-237:007 *Hjallhóll* örnefni hjallur

“Vinstra megin, þegar farið er heim, er í túni grasi vaxinn hóll nefndur Hjallhóll, og er flöt allt í kringum hann.”

Heimildir:Ö-Stöðulholt, 1

MH-237:008 heimild um mógrafir

“Þar vestur af er Grænadý, var hættudý mikið, áður en það var girt. Úr því er lækur, Mólækur, sem rennur fyrst beint í Mógrafir neðan við veginn, og er hann á merkjum móti Hrútholti og verður að Keldunni fyrrnefndu, þegar í flóann kemur.”

Heimildir:Ö-Stöðulholt, 1

MH-237:009 *Stekkjarfoss* örnefni stekkur

“Neðst innan við Þvergil er oddi, sem heitir Tungusporður. Nafn sitt hefur hann inn að, þar sem áin beygir innan við Djúpafljót. Þar taka við holt beggja megin Núpár, er heita Háholt. Þar er foss í ánni, sem heitir Stekkjarfoss, og hylurinn þar við Stekkjarfljót.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stöðulholt, 1

MH-237:010 heimild um sel

“Inn með hlíðinni, ofan við Berjageiraflóa skáhallt, eru fyrst Berjageirar, er ná að Þverdal og Þvergili; þeir ná að Hærriþrekkku, sem er fyrsta háa þrekkann bratta, þá er þrep, og þar upp af er önnur þrekkka, og þá er það Seljamúli fyrrnefndur. Innan við hann tekur við annar fallegur og grösugur dalur, sem heitir Seljadalur, og gilið, sem um hann rennur, heitir Selgil. Í þessum dal er mikið af lækjarsprænum, er mynda svo eitt gil, er þær koma niður á láglendið. Efst við þetta gil er fjárrétt, sem notuð hefur verið til forna. Þarna var talið, að hafi verið sel frá Söðulsholti innan við gilið á eyrunum. Þar mótar fyrir allmiklum rústum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stöðulholt, 2

MH-237:011 heimild um rétt

“Inn með hlíðinni, ofan við Berjageiraflóa skáhallt, eru fyrst Berjageirar, er ná að Þverdal og Þvergili; þeir ná að Hærriþrekkku, sem er fyrsta háa þrekkann bratta, þá er þrep, og þar upp af er önnur þrekkka, og þá er það Seljamúli fyrrnefndur. Innan við hann tekur við annar fallegur og grösugur dalur, sem heitir Seljadalur, og gilið, sem um hann rennur, heitir Selgil. Í þessum dal er mikið af lækjarsprænum, er mynda svo eitt gil, er þær koma niður á láglendið. Efst við þetta gil er fjárrétt, sem notuð hefur verið til forna. Þarna var talið, að hafi verið sel frá Söðulsholti innan við gilið á eyrunum. Þar mótar fyrir allmiklum rústum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stöðulholt, 2

MH-237:012 heimild um sel

“Innan til í Eyjalágum er tjörn, er heitir Skötutjörn, nokkuð hátt uppi. Úr henni er nafnlaus lækur. Innan við, þar sem hann kemur í ána, er smáslakki eða hvammur nefndur Sel. Þar er talið, að hafi verið sel frá Hrossholti.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stöðulholt, 2

MH-237:013 *Stöðuholtsrétt* heimild um rétt

“... Í sýslu- og sóknarlýsingum 1840 talar þáverandi sóknarprestur um Stöðuholtsrétt, og verður ekki betur séð en að þar hafi lögskilaréttin verið í þann tíð.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 357

MH-237:014 bæjarstæði býli

“Munnmæli herma að Þórður landnámsmaður hafi búið í Stöðuholti og að þá hafi bærinn staðið ofar, gengt Dalsmynni.”

Heimildir:Haraldur Matthíasson: Landið og landnáma I, 156-157

MH-238 Dalsmynni

13 hdr 1714, konungseign.

Hrossholt átti 8 kúgilda beit í 8 vikur við Hvítuhlíð við land Dalsmynnis. Jörðin á hálfan Núpaárdal.

1714: “Túnið brýtur áin á þá síðu sem fyrir því liggur gagnvæn slægjuveita, svo að þar sem fyrir 20 árum fengust 20 hestur heys falla nú ekki tíu. Enginu hefur sama á spilt.” JÁM V, 42

1920: Tún 4,2 ha, 1/2 sléttað, garðar 200m². “Dalsmynni er í flokki landstærri jarða í Eyjahreppi. Allt heimaland jarðarinnar er ágætlega gróið og vel fallið til ræktunar. Fjallland er einnig gott í Núpudal og fjöllum norður og austuraf honum.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 19

MH-238:001 *Dalsmynni* bæjarhóll bústaður

Til mjög óskýr mynd af bæjarstæðinu í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 106; Túnakort 1920

MH-238:002 heimild um hlöðu
Heimildir:Túnakort 1920

MH-238:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-238:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-238:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-238:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-238:007 heimild um sel

“Nú er að halda aftur heim undir Dalsmynni. Innan við Dalsmynnisfell rennur gil til Núpár, sem heitir Selgil. Breiðarnar kringum Selgil, þar sem það er komið fram úr fjallinu, heita Selgilsflóð. Eru það sjálfsánar slægjur vegna þess, hve gilið fór þar yfir. Framrás þess breyttist litlu eftir aldamót, og eftir það var það minni farartálmi, þótt bylgusu gerði. Fáum stikum fyrir norðan ós þess er lítið holt, sem heitir Árholt. Litla hólmyndaða holtið í flóanum heitir Vörðuholt. Innan við gilið heitir Seleyrar inn, meðan þær endast, ofan þeirra er móabarð, sem heitir Selmóar, og rústin heitir Sel. Allt landsvæðið frá Selgili að Rauðsgili upp frá Selgilsflóðum og Selmóum heita Þyrlar. Norðan við miðja Þyrla er Þyrlahvammur, þá er Selbrekka, og austur og upp af henni er Selbrekkubrún.”

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 1

MH-238:008 *Vörðuholt* örnefni

“Nú er að halda aftur heim undir Dalsmynni. Innan við Dalsmynnisfell rennur gil til Núpár, sem heitir Selgil. Breiðarnar kringum Selgil, þar sem það er komið fram úr fjallinu, heita Selgilsflóð. Eru það sjálfsánar slægjur vegna þess, hve gilið fór þar yfir. Framrás þess breyttist litlu eftir aldamót, og eftir það var það minni farartálmi, þótt bylgusu gerði. Fáum stikum fyrir norðan ós þess er lítið holt, sem heitir Árholt. Litla hólmyndaða holtið í flóanum heitir Vörðuholt. Innan við gilið heitir Seleyrar inn, meðan þær endast, ofan þeirra er móabarð, sem heitir Selmóar, og rústin heitir Sel. Allt landsvæðið frá Selgili að Rauðsgili upp frá Selgilsflóðum og Selmóum heita Þyrlar. Norðan við miðja Þyrla er Þyrlahvammur, þá er Selbrekka, og austur og upp af henni er Selbrekkubrún.”

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 1

MH-238:009 heimild um rétt

“Hvítuhlíðargil, eða réttara Hvítahlaðsgil, er norðan við Hvítuhlíð. En við Hvítahlaðsgil er fjárrétt, sem notuð var á haustin.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 2

MH-238:010 *Barnabaðstofa* heimild um smalakofa

“Litlu neðar í Núpárdal en Selgil er gil, sem heitir Baðstofugil, sem kemur upp í svonefndri Baðstofulaut. Þar er Baðstofuholt; á því var grjótbyrgi, sem nefnt var Barnabaðstofa, sem var hjásetuhús smalans frá Dalsmynni. Hæð þar skammt frá, á brúninni, heitir Sjónarhóll. Vestan við hann eru fjárgötur, er liggja norður í Skaflahlíð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 3

MH-238:011 *Stekkur* heimild um stekk

“Næst Selgili er Skaflahlíðarhorn, þá eru næst Heimribakkar og Innribakkar með Selgili; á þeim var oft góð slægja, ef ekki var of mikið af hrossum á dalnum. Flóinn frá Selgili að Háholtum heitir Skaflahlíðarflói. Í honum er Grafarbarð og Grafarlækur, er liggja sunnan og utan við Efribotn, sem er neðan við vörðuna á Háðxl, en Öxl verður betur nefnd síðar. Lækjarbotnarnir eru tveir, er sá lægri austast í Háholtabrekkunni, sem stundum eru nefndir Stekkjarbotnar, því þar eru rústir eftir stekk í hábrekkunni. Þessi stekkur heitir Stekkur. Háholt eru niður við Núpá, og utan í þeim er Háholtabrekka, sem stekkurinn er í.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 3

MH-238:012 *Hærristekkur* heimild um stekk

“Axlirnar eru innan og ofan við Hlíðarhorn, sem er vestan til á Dalsmynnissfelli. Niður af því er Hærristekkur og Lægristekkur, sem báðir eru orðnir að túni.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:013 *Lægristekkur* heimild um stekk

“Axlirnar eru innan og ofan við Hlíðarhorn, sem er vestan til á Dalsmynnissfelli. Niður af því er Hærristekkur og Lægristekkur, sem báðir eru orðnir að túni.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:014 *Skothúsbrekka* örnefni

“Þá er það Axlarlækur, sem hefur upptök sín uppi í Háöxl, sytrar svo niður Axlirnar milli hallanna og þegar hann er mestur allt niður um Skothúsbrekku niður í Votahvamm (?) og þar í Núpá, en nú hefur hann verið leiddur inn í bæ.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:015 heimild um leið

“Tveir melhólar eru við gamla veginn hjá Nátthagnum, þeir heita Sandhólar.”

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:016 *Heimrigrafir* örnefni mógrafir

“Í mýrinni heiman við þá hefur Lautalindin upptök sín og liggur niður hjá Heimrigröfum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:017 *Þórðarhóll* þjóðsaga legstaður

“Efst og næst bænum var flöt og lágur kúpumyndaður hóll, Þórðarhóll, ekki nema þrjár stikur í þvermál. Munnmæli herma, að þar sé Þórður grafinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:018 *Þrívörður* varða

“Þar austan túns á barðinu voru þrjár vörður neðan vegar, nú ofan, nefndar Þrívörður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:019 heimild um áveitu

“Vestar við ána heitir Oddi, þegar lindin hættir að fylgja bakkanum. Þarna var gerð áveita, er náði suður að Prestapytti.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:020 heimild um áveitu

“Breiðirimi er stórt svæði og ágætt engjaland. Fyrir neðan rimann er áveita, en austan hennar er Mávayndisholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:021 heimild

“Pyttakeldan fyrrnefnda er frá Árviki upp tungu framan við Breiðarima. Frá rústinni austan við Árkrókin liggur Breiðirimi allt fram að Þjóðveginum, liggur svo upp á Miðrima, svo við Efstarima heiman varðanna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni AG, 4

MH-238:022 *Engjarúst* örnefni

“Fyrir neðan Þjóðveginn er slægjuland gott og efst í því er svonefnd Engjarúst.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalsmynni LK, 2

MH-239 Þverá

16 hdr 1714, konungseign. 7.5.1488: Klaustrinu á Helgafelli gefin tiltala til jarðanna Þverár og Gerðubergs í Eyjahrepp og Bjarnarfoss í Staðahrepp fyrir lauafé. (DI VI, 618 sbr. 652-53)

1714: “Túnið liggur undir stórskaða af átroðningi ferðamanna. Engjar öngvar, nema hvað hent er úr fjárbeit síðan engið forna með ánni er í hrjóstur upp þornað. Haglendi í fjallinu er uppblásið og eyðilagt í grjót og

mela.” JÁM V, 41.

1920: Tún 4,4ha, 2/3 slétt, garðar 270m². “Jörðin hefur ævinlega verið talin góð bújörð, enda slægjur ávallt góðar og bithagar búfjár, bæði á fjalli og í heimalöndum hið neðra.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 22

MH-239:001 *Þverá* bæjarhóll bústaður

“Heim þangað er all staðarlegt að líta, enda stendur bærinn á allháum hól, er heitir Bæjarhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þverá, 1

MH-239:002 heimild

Heimildir: Túnakort 1920

MH-239:003 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-239:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-239:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-239:006 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-239:007 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-239:008 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-239:009 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-239:010 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-239:011 *Hestúsflatir* örnefni hesthús

“Austur og upp í túninu eru Hestúsflatir, en efst í þeim er rúst, nefnd Eilífð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Þverá, 1

MH-239:012 *Eilífð* heimild

“Austur og upp í túninu eru Hestúsflatir, en efst í þeim er rúst, nefnd Eilífð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Þverá, 1

MH-239:013 *Skothúsreitur* örnefni

“Austur og niður af Hestúsflötum er Skothúsreitur og þar nokkru neðar er Lambhúshóll, en suðvestur af honum er svæði, sem kallað er Gyrði.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Þverá, 1

MH-239:014 *Lambhúshóll* örnefni lambhús

“Austur og niður af Hestúsflötum er Skothúsreitur og þar nokkru neðar er Lambhúshóll, en suðvestur af honum er svæði, sem kallað er Gyrði.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Þverá, 1

MH-239:015 *Kvíakinn* örnefni kvíar

“Svæðið fyrir norðan hana [Lækjartungu] heitir Kvíakinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Þverá, 1

MH-239:016 *Þverárrétt* heimild um rétt

“Suðaustanverðu við túnið eru nokkur hraundrög og í þeim stendur Þverárrétt (almenningsrétt fyrir Eyjahrepp).”

segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 1

MH-239:017 heimild um þingstað

“Vestast í hrauninu er Þinghúsbrekka, en á Þverá hefi verið þingstaður í langa hríð, þótt nú sé það af lagt að þinga þar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 1

MH-239:018 *Norðlingavað* heimild um vað

“Suðaustarlega í hrauninu er dálítill stapi, sem heitir Norðling - sumir nefna hann Norðmann - og þar í nánd er vað yfir Gerðubergslækinn, sem heitir Norðlingavað. En einmitt um þessar slóðir lá gamli vegurinn upp að Rauðamel og norður heiðina.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 1

MH-239:019 heimild um leið

“Suðaustarlega í hrauninu er dálítill stapi, sem heitir Norðling - sumir nefna hann Norðmann - og þar í nánd er vað yfir Gerðubergslækinn, sem heitir Norðlingavað. En einmitt um þessar slóðir lá gamli vegurinn upp að Rauðamel og norður heiðina.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 1

MH-239:020 *Merkjarúst* heimild um landamerki

“Rétt suðvestan við Gerðubergslækinn er Merkjarúst, en hún skiptir löndum milli Þverár og Akursholts.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 2

MH-239:021 varða landamerki

“Vestanverðu við Þverá, móti Flókalækjarós, er holt, sem heitir Móendisholt. Á holti þessu er varða og eru þar merkjaupptökin milli Þverárland og Dalsmynnis og liggja þau sjónhendingu þaðan í Merkjageira eða Mjóageira en hann er í Þverárfjalli, austan Dalsmynnishlíðarinnar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 2

MH-239:022 heimild

“Ölkelda ein lítill er í flóanum milli Skjaldar og þjóðvegsins, þó öllu nær vegunum en upp af henni eru svonefndir Ölkeldupyttir.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 3

MH-239:023 *Ölkeldupyttir* örnefni

“Ölkelda ein lítill er í flóanum milli Skjaldar og þjóðvegsins, þó öllu nær vegunum en upp af henni eru svonefndir Ölkeldupyttir.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 3

MH-239:024 heimild um stekk

“Neðan við fjallsbrúnina, milli Merkjageira, sem fyrr er nefndur, og Brunngils, heitir einu nafni Ból. En austan við brunngilið er gamall stekkur, en utan í honum er Stekkjarbrekka, sem einnig er stundum kölluð Brunngilsbrekka.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 3

MH-239:025 heimild um sel

“Norður og norðvestur af stekknunum er all stórt svæði fyrir ofan fjallsbrúnina, sem heitir Botn. Í norðvestur af Botni er stór mýri kölluð Kjóamýri. Vestur af mýrinni eru Selbrekkur (þar var fyrrum sel frá Þverá) og liggja þær frá brúninni á Núpudal og að Þverárfjalli.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 3

MH-239:026 *Halldórsvarða* varða

“Í suðausturátt frá króksbrekkum eru Vörðubrekkur, og ná þær að Þverárgili. Upp af Vörðubrekkum, nálægt giliinu, er Halldórsvarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þverá, 3

MH-239:027 *Nykurtjarnarhraun* örnefni

“Norðaustur af Geitnaskógafelli tekur við Nykurtjarnarhraun.” segir í örnefnaskrá

MH-240 Höfði

24 hdr 1714. 1234: Jörðin nefnd í Sturlungu (Sturlunga I, 377). 1688: 4 hdr í jörðinni seld og veðsett. Jarðabréf, 71. 1714 er eyðihjáleigan Heiðarbær nefnd og 1804 var Heiðarbær hafður til beitar. Einnig var þar býli nefnt Brenningur ekki er vitað hvenær hann var í byggð.

1714 var jörðin í Kolbeinsstaðakirkjusókn. Heiðarbær byggður aftur 1915 og búið þar til 1927. Höfði í eyði frá 1986.

1714: “Engjar mjög litlar nema hvað slegið er í brokflóum á fjallali.” JÁM V, 37. 1920: Tún 3,1ha, 1/6 sléttað. Garðar 250m². “Höfðu er önnur landstærsta jörð í Eyjahreppi. Land hennar liggur frá hreppamörkum Kolbeinsstaðahrepps í austur og vestur að Flatnaá og Sátudalsá í vestri. Höfði var talin afbragðs sauðfjárlörð en oft gerist þar snjóþungt og fremur erfitt er þar um ræktun.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 23

MH-240:001 Höfði bæjarhóll bústaður

Heimildir:Túnakort 1920

MH-240:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-240:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-240:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-240:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-240:006 Gamli-Heiðarbær bæjarstæði býli

1714: “Heiðarbær heitir hjer í landinu örnefni eitt, efa menn að þar hafi nokkurn tíma byggð verið, því að verki sjást þar byggínga nje tófta leifar.” 1804: var eyðihjáleigan Heiðarbær höfð til beitar. Heiðarbær byggður aftur 1915 og búið þar til 1927. “Þá er næst Heiðarbær. Þar vestast á þessum ás var byggt 1915-27. Þessir ásar eru nefndir Höfðaásar, og eins og fyrr segir, Illavaðsása[r] (svo). Innan við ásana eru mýrar, sem heita Heiðarbæjarmýrar, en Gamli- Heiðarbær er ofar og vestar, spölkorn frá þeim yngri; sér þar fyrir miklum rústum. Bærinn stóð undir svonefndri Svíngróf, en það er djúp laut eða skarð eins og gegnum fjallið. Úr henni rennur lækur, sem nú er oft nefndur Heiðarbæjarlækur en heitir Grófarlækur. Læk þennan vantar á kortið og fellur í ána innan við Illavaðsás. Heiðarbæjarmýrar eru frá ánum, en Svartimelur er holtsbunga frá Illavaðsás upp að Heiðarbæjarmýrum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM V, 237; JJ, 135; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 23

MH-240:007 Heiðarbær bæjarstæði býli

1714: “Heiðarbær heitir hjer í landinu örnefni eitt, efa menn að þar hafi nokkurn tíma byggð verið, því að verki sjást þar byggínga nje tófta leifar.” 1804: var eyðihjáleigan Heiðarbær höfð til beitar. Heiðarbær byggður aftur 1915 og búið þar til 1927. “Þá er næst Heiðarbær. Þar vestast á þessum ás var byggt 1915-27. Þessir ásar eru nefndir Höfðaásar, og eins og fyrr segir, Illavaðsása[r] (svo). Innan við ásana eru mýrar, sem heita Heiðarbæjarmýrar, en Gamli- Heiðarbær er ofar og vestar, spölkorn frá þeim yngri; sér þar fyrir miklum rústum. Bærinn stóð undir svonefndri Svíngróf, en það er djúp laut eða skarð eins og gegnum fjallið. Úr henni rennur lækur, sem nú er oft nefndur Heiðarbæjarlækur en heitir Grófarlækur. Læk þennan vantar á kortið og fellur í ána innan við Illavaðsás. Heiðarbæjarmýrar eru frá ánum, en Svartimelur er holtsbunga frá Illavaðsás upp að Heiðarbæjarmýrum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM V, 237; JJ, 135; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 23

MH-240:008 Hagahús heimild

“Þar innar eru klettur, er ná rétt heim að túni og heita Leppalúðaklettur. Þar framar er síki, er myndast úr smálækjum ofan úr Urðunum, og heitir hann Húsálækur. Þar innar eru Hagahús utan í allháum (100 m) ás, er heitir Húsás. Bæjarmegin við hann er grasi gróin lægð, er heitir Húsakelda.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 1

MH-240:009 heimild

“Mitt á milli Húsáss og Stemmuhöfða er Gamlastemma. Þar hefur verið veiddur lax, en stemman er hrauntangi, er skagar fram í strauminn og myndar fljót, en framan við Stemmuhöfða er Efristemma; þar er sýnilegur garður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 1

MH-240:010 *Fjárbólsás* örnefni

“Fyrir framan Stemmuhöfða með Oddastaðavatni og að Húsás heita Startjarnir. Þær eru í flóa, sem heitir Startjarnaflói, er nær upp með vatninu að allfyrirferðarmiklum ás, sem heitir Fjárbólsás.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 1-2

MH-240:011 heimild um leið

“Fyrir ofan Hvolastapa er mýri, sem nefnd er Grófarmýri, og þar upp af er Háhöfði, er 129 m hár, utan í honum lá vegurinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 2

MH-240:012 *Nátthagi* heimild um rétt

“Beint norður af honum milli Höfðaurða og Flatnaár er dalur, sem heitir Urðadalur, er nær inn að Rjúkanda, sem er um 20 metra hár foss í gljúfrum í Flatnaá. Smálækur er á Urðadal, sem heitir Silungalækur. Innarlega í dalnum er fjárrétt, sem heitir Nátthagi. Við Rjúkanda myndast horn á Höfðaurðum, sem heitir Urðahorn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 2

MH-240:013 *Kristínarrétt* heimild um rétt

“Þar er tjörn vestast við fossinn, sem heitir Kristínartjörn, mun vera kennd við Kristínu ríku, er bjó hér á Höfða, og er ýmislegt fleira við hana kennt. Nyrzt á Urðunum er gömul fjárrétt alllangt frá Kristínartjörn. Rétt þessi heitir Kristínarrétt.”

Heimildir:Ö-Höfði, 2

MH-240:014 heimild um refagildru

“Urðirnar eru völundarhús fyllt af krókum og lægðum. Gildra er uppi í Urðadal, og í miðjum hryggnum er Gildruhryggur; á honum eru þrjár gildir búnar til úr hellum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 2

MH-240:015 heimild um sel

“Þá er komið að lægð, sem er inn af Urðunum. Inn af Gildruhrygg er kelda, sem heitir Selfellskelda, er flóaforæði, mesta hættusvæði milli Höfðaurða og Selfells. Suðaustur af Selfelli er allstór tjörn, sem heitir Selfellstjörn. Úr henni rennur smálækur í Háhöfðatjörn, en hún er fyrir framan Háhöfðann. Úr henni rennur Háhöfðatjarnarlækur niður í Húsakeldu og svo sem Húsálækur í Höfðaá.” “Í Selfelli sunnanverðu er Sel, gamlar rústir.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 2, 4

MH-240:016 heimild um mógrafir

“Suðaustur af Háhöfðatjörn er 118 m hár ás, sem heitir Nónás, er nón frá Ölviskrossi. Þetta er hluti af Fjárbólsás. Vestan undir Nónás er há og falleg brekka, og undir henni er mótak Höfðabóndans.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 2-3

MH-240:017 *Dauðsmannsás* örnefni

“Innan við Fjárbólsás er lág gegnum, líklega farvegur, sem nefnd er Kattarlág, er aðskilur Fjárbólsás frá Dauðsmannsás. Kattarlág stefnir frá Háhöfðatjörn norðan Fjárbólsáss niður á Oddastaðanes ... Hæst á Dauðsmannsás er borg, sem nefnd er Reiðborg, er eins og haugur uppi á ásnum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 3

MH-240:018 *Illavað* heimild um vað

“Vað á Arná, sem hér er, heitir Illavað. Þar er farið niður bratt kast milli árinna og lækjarins. Þar niður við er Votihvammur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 3

MH-240:019 *Brenningur* bæjarstæði býli

“Þar er allmikið svæði nefnt Brenningur. Sagt er, að hér hafi verið búið, enda miklar rústir. Í Selfelli sunnanverðu er Sel, gamlar rústir. Einnig eru gamlar rústir í Brenningi, þar sem mætist gras og grjót, þar er gömul rétt. “ segir í örnefnaskrá

Gísli Gestsson safnvörður fór með fleirum að rannsaka tóftirnar á B sumarið 1954, grófu þeir í eina rústina og þar fundust viðarkol og steinn sem virtist hafa lent í bruna og styður þetta því munnmælasöguna um að þarna hafi verið bær sem brann.

Heimildir:GJ; Árbók Ferðafélagsins, 62; Ö-Höfði, 4;

MH-240:020 heimild um rétt

“Þar er allmikið svæði nefnt Brenningur. Sagt er, að hér hafi verið búið, enda miklar rústir. Í Selfelli sunnanverðu er Sel, gamlar rústir. Einnig eru gamlar rústir í Brenningi, þar sem mætist gras og grjót, þar er gömul rétt. “ segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði, 4

MH-240:021 heimild um beitarhús

Sögnum ber saman um að hellirinn[Aronshellir] sé skammt innan við hraunjaðarinn, gegnt beitarhúsum frá Höfða sem standa norðan Höfðaár.

Heimildir:GJ; Árbók Ferðafélagsins, 30

MH-240:022 heimild um leið

“Gamla þjóðleiðin frá Höfða út sveitina stefnir beint í vestur, og er þá farið yfir Flatnaá hjá svonefndur Helguhól, sem er vestan túns á Höfða, austan árinna, og mun vaðið á ánni við hann kennt.”

Sama og 011.

Heimildir:GJ; Árbók Ferðafélagsins, 67

MH-240:023 *Helguhólsvað* heimild um vað

“Gamla þjóðleiðin frá Höfða út sveitina stefnir beint í vestur, og er þá farið yfir Flatnaá hjá svonefndur Helguhól, sem er vestan túns á Höfða, austan árinna, og mun vaðið á ánni við hann kennt.”

Heimildir:GJ; Árbók Ferðafélagsins, 67

MH-241 Rauðimelur (ytri)

40 hdr. 1714. Landnámsjörð Sel-Þóris. Jarðarinnar getið í Eyrbyggju. (ÍF IV, 154) Máldagi fyrir Miklaholtskrikju “[1181]: Rauðmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manöðr i micla holltz land suðr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niðr fra laxa.”Gæti einnig verið Rauðimelur í Kolbeinsstaðahreppi. 1241: Jarðarinnar getið í Sturlungu. (Sturlunga I, 451). 1570: Haffjarðareyjarprestakall lagt af og byggð kirkja á Ytra Rauðamel og sú sókn lögð til Kolbeinsstaða. 1645: Ytra Rauðamelssókn lögð til Miklaholts; (PP, 143) Þórarinshús eyðihjáleiga.

Landstærsta jörð í allri Snæfellssýslu í eyði frá 1982.

1714: Túninu grandar grjóthrun úr snarbrekku, líka sandfok og smáskriður.” JÁM V, 38 “Hana má telja mikla landkostajörð með gnægð bithaga á víðáttumiklum heiðalöndum og mikla laxveiði í Haffjarðará.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 23

MH-241:001 *Rauðimelur (ytri)* bæjarhóll bústaður

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:002 heimild um kirkju

YTRI RAUÐIMELUR Í EYJAHREPPI (SH) 1570: Haffjarðareyjarprestakall lagt af og byggð kirkja á Ytra Rauðamel og sú sókn lögð til Kolbeinsstaða; (PP, 143)

1645: Ytra Rauðamelssókn lögð til Miklaholts; (PP, 143)

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:003 heimild um heygard

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:011 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-241:012 *Snorrakofi* örnefni

“Í sömu átt [og Jókistrókur], en þó með nokkru millibili er Snorrakoti, Réttarkrókur, og loks Húsatún, en í gengum það rennur Húsalækur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 1

MH-241:013 *Réttarkrókur* örnefni rétt

“Í sömu átt [og Jókistrókur], en þó með nokkru millibili er Snorrakoti, Réttarkrókur, og loks Húsatún, en í gengum það rennur Húsalækur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 1

MH-241:014 *Húsatún* örnefni

“Í sömu átt [og Jókistrókur], en þó með nokkru millibili er Snorrakoti, Réttarkrókur, og loks Húsatún, en í gengum það rennur Húsalækur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 1

MH-241:015 *Stekkjarmelur* örnefni stekkur

“Fyrir sunnan túnið er Stekkjarmelur, en með honum tekur að beygja inn með hrauninu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 1

MH-241:016 *Gvendarbrunnur* heimild um brunn

“Inn af melnum [Stekkjarmel 015] er Bóndahvammur, en í honum er Gvendarbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 1

MH-241:017 *Kervað* heimild um vað

“Vestur af Kvörn er Árbugsholt, en fyrir neðan það er Votiflóir og nær hann allar götur milli Húsalæks og Skálmarkeldu. Nokkru neðar en Kvörn er Kervað, en milli þess og Bakkafljóts er hólmi í ánni. Við Kervað er Kvarnarfoss.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 2

MH-241:018 *Hlöðuhvammur* örnefni hlaða

“Við ána, neðanverðu við urðina, er Hlöðuhvammur og með honum er Langihvammur, en eftir honum, fyrir vestan Húsás, liggur vegurinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 2

MH-241:019 *Húsás* örnefni

“Við ána, neðanverðu við urðina, er Hlöðuhvammur og með honum er Langihvammur, en eftir honum, fyrir vestan Húsás, liggur vegurinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 2

MH-241:020 *Helluvað* heimild um vað

“Þar sem þessi flói þrýtur [sjá 019] verður Helluvaðseyri, en við endann á henni er Helluvað og hefir það jafnan verið talið bezta vaðið á Haffjarðará. Mátti telja ána með öllu ófæra, ef ekki var hægt að komast yfir hana á þessu vaði.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 2

MH-241:021 *Lækjarósvað* heimild um vað

“Alveg við húsinn [neðri veiðihúsin] er Lækjarósfljót og Lækjarósvað.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 2

MH-241:022 *Þórarinsstekkur* heimild um stekk

“Vestanverðu við Móholtið er flói, sem heitir Lambadý; vestur af því er Þórarinsstekkur og enn vestar er Merkjakelda.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 3

MH-241:023 *Þórarinshús* bæjarstæði býli

“Norður af Merkjakeldu er svæði nefnt Mórönd og nær hún svo að segja upp undir túnið. Þar eru einnig rústir af gömlu eyðibýli, sem hét Þórarinshús.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 3

MH-241:024 *Réttarskarð* örnefni rétt

“Milli túnsins og Gerðubergs er svonefndur Hvammur ... Upp úr Hvamminum er Réttarskarð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 4

MH-241:025 *Nykurtjörn* örnefni

“Vestur af Geldingaborg er Nykurtjörn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 4

MH-241:026 *Rauðamelsölkelda* heimild um vatnsból

“Fyrir neðan gilið [Hæringshólgil] er Rauðamelsölkelda. Hún er, eins og kunnugt er, ein stærsta ölkelda á landi hér.” segir í örnefnaskrá

KK. “Fyrir ofan Rauðmel er Rauðamelsölkelda upp við fjöllin í eldfjallaumhverfi. Yfir hana hefur nú verið reistur lítill torfkofi, en talið að hann og víkkun uppsprettunnar hafi orðið ölkeldunni til skemmdar. Hún ólgar þarna eins og hver með hægri suður, var vatnið er alveg kalt. Það er á að líta eins og venjulegt uppsprettuvatn, en með hressandi kolsýrubragði, einnig með súrkeim eða sérstöku ölkeldubragði. Talið er að það veiti bót sjúkum mönnum. Einnig seytla vatn frá uppsprettunni í læk sem rennur þar rétt fyrir norðan.”

EÓBP: “Hún kemur upp við fjallsrætur í grösugu umhverfi, nálægt mílufjórðungi frá kirkjustaðnum ... Ölkeldan sprengur upp í lækjarfarvegi og yfir henni liggur náttúruleg jarðbrú af samanfléttuðum plönturótum. Ölkeldan er svo vatnsmikil, að þótt lækurinn renni í gegnum hana með hörðum straumi og beri þannig mikið af vatni hennar brott, en hún jafnbragðmikil ...”

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 6; KK II, 54; EÓBP, 174

MH-241:027 *gripir*

“Sumarið 1959 fundu tveir drengir fjóra eirkatla í hraungjótu nálægt bænum á Ytri-Rauðamel. Gestur Guðmundsson færði þá Þjóðminjasafni skömmu síðar.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 163

MH-241:028 heimild um sel

“... nema á Ytra-Rauðamel í þessum sóknum, og þar er hún [selstaða] nú tekin upp aftur.”

Heimildir:SSS, 58

MH-242 Gerðuberg

13 hdr 1714, konungseign. 7.5.1488: Klaustrinu á Helgafelli gefin tiltala til jarðanna Þverár og Gerðubergs í Eyjahrepp og Bjarnarfoss í Staðarhrepp fyrir laufé. (DI VI, 618 sbr. 652-53)

Í eyði frá 1990

1714: “Engar öngvar nema hvað hent er úr hagabeit. Landþröng er mikil og nýtur ábúandi góðvilja nábúa sinna.” JÁM V, 39. 1920: Tún 2 ha, 1/10 sléttað, garðar 200m². “Gerðuberg er tæplega meðaljörð að landstærð en þótti fremur góð til beitar hvort sem var að sumri eða vetri.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 22

MH-242:001 *Gerðuberg* bæjarhóll bústaður
Mynd af gamla bænum í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.
Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 141; Túnakort 1920

MH-242:002 heimild um heygard
Heimildir: Túnakort 1920

MH-242:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-242:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-242:005 heimild um stekk
“Uppi í hlíðinni fyrir ofan bæinn standa gamlar stekkjarrústir á hæðarbungu, og heitir hún Stekkjarborg.” segir í örnefnaskrá
Heimildir: Ö-Gerðuberg, 1

MH-242:006 *Húsás* örnefni
“Niður undir Haffjarðará, niður af Dilk, eru Húsás, Yztiás og Langiás, en þeir eru venjulega nefndir einu nafni Gerðubergsásar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir: Ö-Gerðuberg, 2

MH-242:007 heimild um stekk
“Rétt fyrir utan túnið eru svonefndir Fossmóar, en þar er dálítill foss í læknum. Fyrir neðan Fossmóana eru gamlar stekkjarrústir.” segir í örnefnaskrá
Heimildir: Ö-Gerðuberg, 2

MH-243 Akurholt

13 hdr 1714, konungseign. Í eyði frá 1984

1714: Engar öngvar nema í hagabeit.” JÁM V, 40. 1920: Tún 2,3 ha, sléttað 1/5, garðar 250m². “Land Akurholts er allt á láglendismýrum með stöku holtum og klapparhryggjum. Vetrararbeit þótti góð meðan nýtt var, en erfitt um framræslu lands og ræktun.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 21

MH-243:001 *Akurholt* bæjarhóll bústaður
“Fyrir sunnan íbúðarhúsið í Akurholti er uppgróinn hóll, sem heitir Bæjarhóll. Munu bæjarhúsin hafa staðið þar fyrrum.” segir í örnefnaskrá
1714: “Forurð yfirmátanleg og hefur mjög hætt verið, að kotið hafi þar fyrir lagst í eyði, því að valla veður nauðsyn að sje komið, og peningur drepst hrönnum í foruðunum.”
Heimildir: Túnakort 1920; JÁM V, 40; Ö-Akurholt og Hrossholt, 1

MH-243:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-243:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-243:004 *Fjóshóll* örnefni fjós
“Fyrir neðan Bæjarhól er Kollóttihóll og enn neðar Fjóshóll.” segir í örnefnaskrá
Heimildir: Ö-Akurholt og Hrossholt, 1

MH-243:005 *Stekkjarkholt* örnefni stekkur

“Hæðin fyrir norðan túnið heitir Kastali, en fremst á honum er hátt holt, nefnt Stekkjarholt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Akurholt og Hrossholt, 1

MH-243:006 *Merkjarúst* örnefni landamerki
“Upp við Gerðubergsland er holt, nefnt Merkjarúst.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Akurholt og Hrossholt, 1

MH-243:007 *Vörðuholt* örnefni
“Norðanvert við þjóðveginn, en fast við hann er Vörðuholt (hátt).” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Akurholt og Hrossholt, 1

MH-244 Fáskrúðsbakki

26 hdr 1714, áður 20 hdr, konungseign. 1224/1234. Jarðarinnar getið í Sturlungu. Sturlunga I, 308, II, 268. 1351: ... stadnum oc herra abotenum [á Helgafelli dæmd]ixc með þessum frijðleika firi það ad [Ari Grímsson á Fáskrúðsbakka] hafði farid j veide stadarinz ad Helgafelle j straumfiardaraa. j þeirra banne er attu. oc þesse fyrrnefnd aa var uarennstadnum j millum fiallz oc fiauuru framm umm budar hamar ... [gjalda kú og 2 hdr að Helgafelli í næstu fardögum en hundraðs grip og hundraðs hross á Fáskrúðsbakka. Að hausti 2 hdr í slátrum á Fáskrúðsbakka. Að öðru vori 2 hdr fríð á Fáskrúðsbakka] (DI III 53) 1360: “herra abote selur Snorra [Andréssyni] øll lond ad Seljum med þuij øllu sem stadurenn vard fremst eigandi ad ... Hier a mote gaf Snorre Akurey alla med þeim skerium og hoolmum sem j fiarar. og eyunum a ad fylgia ad fornu og nyu og eyunum filger selfor j land ad Seliahoffda medur torffe til seliagiordar ... Hier med sellde Snorre herra abota Faskruff firer iij kugillde.” (DI III 144-145) 12.5.1365: Klaustrið selur Seljalönd fyrir Akurey með selför á Seljahöfða og beit og kaupir þar að auki Fáskrúð fyrir 3 hdr. (DI VI, 19-20 sbr. DI III144-45 sem er samhljóða en öðruvísi árfært).

1714 eru girðingaleifar þar sem gæti hafa verið hjáleiga, enn ig er mögulegt að Nýpustaðir hafi verið hjáleiga. Bakkakot (Miðkot) var hjáleiga. Kirkjustaður frá 1936. “Jörðin er nokkuð landstór. Hún liggur á milli Fáskúðar að vestan og Kelifár og Laxár að austan.” Þingstaður var á F. Snæfellingar og Hnappdælingar II, 30
1714: Túninu grandar áin sem heitir Fáskrúð, og grefur hún sig undir grundvöll bæjarins, so snart er honum ei lengur óhætt, og hafa þar fyrir nokkur hús jarðarinnar flutt verin og nokkur garðstæði af fallin. Engjar má ei aðrar telja nema hvað slegið er í högunum.” JÁM V, 64. 1920: Tún 4,1ha, 1/5 sléttað, garðar 700m². “Niðurland Fáskrúðsbakka er í daglegu tali nefnt Bakkatunga. Það er að stórum hluta mýrlent, en gott þurrlendi er meðfram ánum og ræktunarland á melhrygg sem liggur þvert um landið norðanvert.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 30

MH-244:001 *Fáskrúðsbakki* bæjarhóll bústaður
“Gamli bærinn stóð nokkuð neðar [en núverandi bær] á Bæjarhól austan Fáskrúðar.” Segir í örnefnaskrá “Þar var stórt tún og allreisulegur bær á árbakkanum, gamaldags portbyggður torfbær, vaxinn grænu grasi með háum timburpiljum.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.
Málverk af gamla bænum, prentað í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.
Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 329; Túnakort 1920; Ö-Fáskrúðsbakki, 1;

MH-244:002 heimild um heygard
Heimildir:Túnakort 1920

MH-244:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-244:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-244:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-244:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-244:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-244:008 bæjarstæði stekkur

1714: “Girðingaleifar eru hjer í landinu, þar sem nú er stekkurinn. Enginn man þar hafi bygð verið og líkast til hafi verið þrælsgirði.”

Heimildir:JÁM V, 65

MH-244:009 *Vörðuholt* örnefni

“Þar niðurfrá er holt, sem heitir Vörðuholt (G.S. kannast ekki við Vörðuholt í landi Fáskrúðsbakka, en segja, að þarna sé holt handan Straumfjarðarar í landi Borgarholts með þessu nafni, og er trúlega átt við það hér.)” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Fáskrúðsbakki, 2

MH-244:010 *Nýpustaðir* örnefni býli

“Uppaf honum [Seilarlæk] með ánni eru holt, sem heita hrisholt, þá Nýpustaðir, gamalt eyðikot ...” Segir í örnefnaskrá

Þeir sem lásu yfir skrá Ara kannast ekki við að þar hafi verið býli og segja: “... en sumir segði, að þar byggji huldufólk. Höfðu þau það m.a. eftir Lárusi heitunum Hjaltalín, sem var á Kleifárvöllum. Strákur, sem var á Fáskrúðsbakka ekki fyrir löngu, hefði og þózt heyra kynleg hljóð í holtinu og ætíð krækt hjá því, ef við var komið.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Fáskrúðsbakki, 2

MH-244:011 *Byrgisás* örnefni

“Í Tungunni (Bakkatungu) austur undir fossinum er Byrgisás, þá eru Miðásar ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Fáskrúðsbakki, 2

MH-244:012 *Miðbakki* bæjarstæði býli

“Miðbakki var kot, er síðar var “sameinað og” (Ari) nefnt Bakkakot. ... Þar hafði áður verið beitarhús ...” Segir í örnefnaskrá “Bakkakot í miðri Bakkatungu er gamalt og eyðibýli. Ekkert er vitað um búsetu þar.” Segir í Byggðum Snæfellsness

Sumir nefna það Bakkakot en aðrir Miðbakka.

Heimildir:Ö-Fáskrúðsbakki, 3; BS, 285

MH-244:013 heimild um þingstað

“Skammt frá honum [001] og nær okkur af járnklæddur timburkumbaldi, það var þinghús hreppsins.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 329

MH-244:014 heimild um vað

“Áin Fáskrúði er mér föst í minni ... Hún var ekki mikið vatnsfall, en þó með naumindum meðfræi mitt í byrjun kunningsskapar okkar; aðeins á einu vaði, beint norðurundan bænum gat ég vaðið hana.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 329

MH-244:015 heimild um stekk

“Hinum megin [við ána] var Stekkjarholtið, sem oftast var nefnt Arnarbali, lág hæð með klettahrauk á toppnum. Undir því voru gamlar kvíar eða lítill rétt; þar var Eiðshúsaféð stundum rekið á vorin.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 329

MH-244:016 heimild um huldufólksbústað

“Þegar fyrsta daginn reyndi ég að komast í samband við Huldufólkið á þessum stað [í hamrahlíðunum] ... Þegar ég gekk uppá skriðuna kom ég loks auga á nokkur börn, sem ávallt héldu sig til hliðar og fyrir aftan mig. Ég sá undir eins, að þetta voru Huldufólkskrakkar, og snéri mér að þeim alls hugar feginn. En þau flýðu í ofboði ... Skömmu eftir ... sá ég konu, slá- og rauðklædda, komu fram úr skriðunni. ... Ég volaði dálítið yfir þessu og færði mig niður í brekkuna aftur, þar sem einhverjir krakkar höfðu byggt sér lítið hús. Stóð tóftin eftir, en þakið var falið ofan í hana. Skömmu síðar hjálpaði afi mér að byggja húsið upp aftur.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 330

MH-244:017 heimild um leikvöll

“Ég volaði dálítið yfir þessu og færði mig niður í brekkuna aftur, þar sem einhverjir krakkar höfðu byggt sér lítið hús. Stóð töftin eftir, en þakið var falið ofan í hana. Skömmu síðar hjálpaði afi mér að byggja húsið upp aftur.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 330

MH-245 Eiðshús

13 hdr 1714, konungseign. Bænhús var á jörðinni. 1234. Jarðarinnar getið í Sturlungu. Sturlunga I, 308. [1491-1518]: “Bænhús a Eidihusum j Miklholtzkirkiv sokn er helgad sancto Nicholao.” (DI VII, 65) “ Eyðihús réttasta myndin á nafni jarðarinnar. HB: “Rannsókn og leiðrjettingar”, Árbók 1923, 40

Land Eiðhúsa liggur milli ána Fáskrúðar að austan og Grímsár að vestan, en Eiðhúsálækur skiptir löndum milli Eiðhúsa og Miðhrauns að norðan.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 30

1714: “Engjareitur, sem jörðin átti gagnlegan, er mjög úr sjer genginn og má kalla í óberuhrjóstur kominn.” JÁM V, 63. 1920: Tún 2,8ha, 1/4 sléttað, garðar 400m². “Landið er fremur lítið og mýrlent að stórum hluta en þurrlendi er þó meðfram ánum, einkum þó ofan til með Fáskrúð og hefur þar verið ræktað allstórt tún. Sauðfjárbæit þótti allgóð á vetrum.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 30

MH-245:001 *Eiðshús* bæjarhóll bústaður

Heimildir: Túnakort 1920

MH-245:002 heimild um bænhús

EIÐIHÚS Í MIKLAHOLTSHREPPÍ (SH) - Nikulási (MIKLAHOLTSPING) - BÆNHÚS

[1491-1518]: gamall maldagi.

Bænhús a Eidihusum j Miklholtzkirkiv sokn er helgad sancto Nicholao. Það a ij kugilldi. Þar skal seigia xij messur oc giallda presti half mork j kavp. Máld DI VII, 65 [AM 263 fol, bl. 75]

MH-245:003 bæjarstæði býli

1714: “Hjer í túninu eru grasi vaxnar byggíngaleifar; þar segja menn bærinn hafi í fyrndinni staðið og þaðan fluttur verið þángað sem nú er um það skeið sem Víga Styr var veginn. Ekki merkja þær bygðarleifar annað.”

Heimildir: JÁMV, 63

MH-245:004 heimild um heygarð

Heimildir: Túnakort 1920

MH-245:005 heimild um heygarð

Heimildir: Túnakort 1920

MH-245:006 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-245:007 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-245:008 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-245:009 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-245:010 *Styrsvörðuholt* örnefni

“Vestan eða utan við tún er holt, Vígastyrsholt. Erlendur Halldórsson í Dal segir, að holtið heitir Styrsvörðuholt eða eitthvað í líkingu við það. Sbr. Vígastýrs sögu og Heiðarvíga sögu.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Eiðhús, 1

MH-246 Straumfjarðartunga

13 hdr 1714, konungseign. Jörðin er mjög landlítill en samfelld gróðurlendi. “Straumfjarðartunga á land frá Grímsá að austan og að Straumfjarðará að vestan og sunnan.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 34

1920: Tún 3,1ha, 1/20 sléttað, garðar 300m². “Að langmestu leyti er um mýrlendi að ræða, en holt eru þar á stangli og ágætt þúrlendi á bökkum Grímsár og Straumfjarðará. Einnig móar og melar sunnan í Langholti og hefur verið ræktað þar þónokkuð tún.. Að öðru leyti hefur orðið að ræsa fram land til túnræktar.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 34

MH-246:001 *Straumfjarðartunga* bæjarhóll bústaður
Heimildir:Túnakort 1920

MH-246:002 heimild um heygarð
Heimildir:Túnakort 1920

MH-246:003 heimild um heygarð
Heimildir:Túnakort 1920

MH-246:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-246:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-246:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-246:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-246:008 *Dauðsmannskofi* heimild
“Í túninu eru fá örnefni, þó er rúst ein vestur af bænum, sem heitir Dauðsmannskofi. Rúst þessa má ekki slá. Norðaustur af bænum, á túninu, eru rústir eftir fjárrétt, sem heitir Traðir.” Dauðsmannskofi er í barði örfáa metra vestur af fjósi og fjárhúsum, og sést enn greinileg rúst. Ingólfur hefur eftir Guðmundi Guðmundssyni, að maður nokkur hafi fengið að vera í þessum kofa einhvern tíma í harðindum og verið þar í nokkur ár. Að lokum hrundi kofinn ofan á hann. Ingólfur telur eins líklegt, að þetta hafi verið mótóft. Mógrafir hafi verið þarna rétt hjá, en orðnar að túni fyrir fáum árum.” Segir í viðbótum við örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 1; Ö-Straumfjarðartunga viðb., 1

MH-246:009 *Traðir* heimild um rétt
“Í túninu eru fá örnefni, þó er rúst ein vestur af bænum, sem heitir Dauðsmannskofi. Rúst þessa má ekki slá. Norðaustur af bænum, á túninu, eru rústir eftir fjárrétt, sem heitir Traðir.”
Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 1

MH-246:010 *Torfstapar* örnefni rista
“Í suðvestur frá Hylstöpum er lágt og slétt holt, sem heitir Leirholt. Suðvestur frá því eru tveir smástapar, sem heita Torfstapar. Suður frá Torfstöpum er slétt melholt, sem heitir Tjarnarholt. Liggur upphlaðinn vegur milli þess og Leirholts.”
Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 1

MH-246:011 heimild um leið
“Í suðvestur frá Hylstöpum er lágt og slétt holt, sem heitir Leirholt. Suðvestur frá því eru tveir smástapar, sem heita Torfstapar. Suður frá Torfstöpum er slétt melholt, sem heitir Tjarnarholt. Liggur upphlaðinn vegur milli þess og Leirholts.”
Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 1

MH-246:012 *Draugastapar* örnefni
“Norður af túninu er lágur ás, er liggur frá austri til vesturs, heitir hann Miðás. Vestur af honum eru tveir grasi vaxnir tapar, sem heita Draugastapar.” Segir í örnefnaskrá “Draugastapar standa varla einn metra upp úr flatneskjunni.” Segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 1; Ö-Straumfjarðartunga viðb., 1

MH-246:013 heimild um leið

“Merki móti Dal (Dufgusdal) er gamli reiðvegurinn eftir Langholti.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 2

MH-246:014 *Fornistekkur* heimild um stekk

“Rétt við Grímsá er svo smáholt í brekku. Sunnan í því að ánni er rúst, og heitir því bæði holtið og rústin Fornistekkur og neðan hans með ánni Fornastekkseyri. Á milli Grímsár og bæjar eru smáholt, og er það svæði nefnt Á Stekkum.” Segir í örnefnaskrá Í viðbótum við örnefnaskrá segir: “Á Stekkjunum sjást greinilegar rústir, líklega eftir fjárhús og heygarð. Ekki gamlar.”

Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 2

MH-246:015 *Byrgisholt* heimild um fjárskýli

“Nær bæ að suðaustanverðu er lítið, nafnlaust holt, en annað austur af því, Byrgisholt, og suður af því er Litlaholt.” Segir í örnefnaskrá Á Byrgisholti er byrgi, sem notað hefur verið fyrir innrekstrarbyrgi fyrir tíð I[ngólfs] P[álssonar].” Segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 2

MH-246:016 heimild um mógrafir

“Í túninu eru fá örnefni, þó er rúst ein vestur af bænum, sem heitir Dauðsmannskofi [008]. Rúst þessa má ekki slá. Norðaustur af bænum, á túninu, eru rústir eftir fjárrétt, sem heitir Traðir.” Dauðsmannskofi er í barði örfáa metra vestur af fjósi og fjárhúsum, og sést enn greinileg rúst. Ingólfur hefur eftir Guðmundi Guðmundssyni, að maður nokkur hafi fengið að vera í þessum kofa einhvern tíma í harðindum og verið þar í nokkur ár. Að lokum hrundi kofinn ofan á hann. Ingólfur telur eins líklegt, að þetta hafi verið mótóft. Mógrafir hafi verið þarna rétt hjá, en orðnar að túni fyrir fáum árum.” Segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 1; Ö-Straumfjarðartunga viðb., 1

MH-246:017 *Sauðabólsholt* örnefni

Austan við túnið er sléttur melur, sem heitir Túnholt. Austan þess er alllangur ás með brekkum mót suðri, sem heitir Langás (40), og brekkan heitir Langásbrekka.” Segir í örnefnaskrá “Ingólfur telur, að Guðmundur Guðmundsson hafi nefnt Langásinn (31 þJ) Sauðabólsholt (3) eða Sauðabólsás.” Segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 2; Ö-Straumfjarðartunga viðb., 1

MH-246:018 heimild

“Nokkra metra austan við íbúðarhúsið var kofi, sem I[ngólfur] P[álsson] hefur einhverja hugmynd um, að gömul kona hafi búið í, en kofanum var bylt fyrir örfáum árum.” Segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga viðb., 2

MH-246:019 varða

“Norður af túninu er lágur ás, er liggur frá austri til vesturs, heitir hann Miðás.” Segir í örnefnaskrá Í viðbótum við örnefnaskrá segir að varða sé á Miðás.

Heimildir:Ö-Straumfjarðartunga, 1; Ö-Straumfjarðartunga viðb., 2

MH-247 Stakkhamar

26 hdr 1714, konungseign. Straumfjörður nefndur til sögunnar á 12. öld, einnig nefndur 1253. (Sturlunga I, 64, II, 154) [1377-78]: Helgafell gamall maldage. Brecka c. Stakkhamarr iiij merkur. árið 1367. Skallastadir iij merkur. Langanes c. (Máld DI III 326-329)

1714: Brekka, Skallastaðir og Langanes allt eyðihjáleigur. “1804 segir, að Skallastaðir, Brekka og Langanes, allt gamlar eyðijarðir, sé nú brúkaðar frá jörðunum í kríng, sem hafi fengið ný landamerki, og sé en fornu gleymd; að Stakkhamar hafi Skallastaða land og Brekku land hálf, en Borgarholt hálf, og svo Langanes; en þó hafi Straumfjarðartunga beit í Langanes landi, sem ítak í Borgarholti.” JJ, 135

1714: “Enginu grandar sandfok og blæs upp árlega meir og meir.” J'AM V, 51. 1920: Tún 3 ha, 1/4 sléttað, garðar 400m². “Stakkhamar á land að sjó og með honum austur að Straumfjarðará. Þar í er hluti Glámsflóa. Stakkhamarsnes gengur suðaustur í sjóinn, þurrilrent mjög.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 35

MH-247:001 *Stakkhamar* bæjarhóll bústaður
Ljósmynd af bæjarstæðinu í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.
Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 453; Túnakort 1920

MH-247:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-247:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-247:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-247:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-247:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-247:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-247:008 *Skallastaðir* bæjarstæði býli [1377-78]: Helgafell gamall maldage. Brecka c. Stakkhamarr iiij merkur. árið 1367. Skallastadir iij merkur. Langanes c. (Máld DI III 326-329) 1714: “Skallastader heitir hjer annað afgangalt eyðiból, aldri bygt í manna minni; það er mótmælalaustu Stakkhamarslandi. Ekki má hjer aftur byggja nema til rýrðar Stakkhamri.” “1804 segir, að Skallastaðir, Brekka og Langanes, allt gamlar eyðijarðir, sé nú brúkaðar frá jörðunum í kríng, sem hafi fengið ný landamerki, og sé en fornu gleymd; að Stakkhamar hafi Skallastaða land og Brekku land hálf, en Borgarholt hálf, og svo Langanes; en þó hafi Straumfjarðartúnga beit í Langanes landi, sem ítak í Borgarholti.”

“Austan við víkina [Leirlækjarvík] er fornt eyðibýli, sem heitir Skallastaðir, eru þeir í suðaustur frá Leirlækjarholtum. Á Skallastöðum sér glöggst fyrir tóftum, bæði bæjar- peningahúsa og túngarði.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: DI IIII, 326-29; JÁM V, 52; JJ, 135; Ö-Stakkhamar, 5

MH-247:009 *Brekka* bæjarstæði býli [1377-78]: Helgafell gamall maldage. Brecka c. Stakkhamarr iiij merkur. árið 1367. Skallastadir iij merkur. Langanes c. (Máld DI III 326-329) 1714: “Brekka hefur hjre heitið að fornu, sem menn ætla bólstað verið hafa. Þar eru sýnileg byggíngamerki. Hjer heitir og Brekkubær í skjölum so sem landamerki millum Stakkhamarsreka og Melsreka í Staðarsveit og halda menn þann Brekkubær bera þennan eyðibólstað. Bygðin er af fallin langt fyrir manna minni, og brúka nú kóngsjarðirnar Stakkhamar og Borgarholt þá alla grasnautn, sem af því eyðibóli fylgt hefur að fornu.” “1804 segir, að Skallastaðir, Brekka og Langanes, allt gamlar eyðijarðir, sé nú brúkaðar frá jörðunum í kríng, sem hafi fengið ný landamerki, og sé en fornu gleymd; að Stakkhamar hafi Skallastaða land og Brekku land hálf, en Borgarholt hálf, og svo Langanes; en þó hafi Straumfjarðartúnga beit í Langanes landi, sem ítak í Borgarholti.”

“Í norðvestur frá Skallalækjarvaði [022] er hóll með nokkrum klettum að suðaustanverðu, heitir hann Brekkustekkur[023]; nokkru vestar er allhár hóll, grasi vaxinn, er hann bungumyndaður. Þar var áður býli, er hét Brekka, en hóllinn er kallaður Brekkuhóll. Nú sér ekki fyrir rústum á honum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: DI IIII, 326-29; JÁM V, 52; JJ, 135; Ö-Stakkhamar, 5

MH-247:010 *Langanes* bæjarstæði býli [1377-78]: Helgafell gamall maldage. Brecka c. Stakkhamarr iiij merkur. árið 1367. Skallastadir iij merkur. Langanes c. (Máld DI III 326-329) 1714: “Langanes heitir hjer nið 3. eyðiból, aldri bygt í lánvarandi tíma. Þó eru hjer sýnileg forn byggíngamerki. Það landa brúka menn Stakkhamar og Borgarholt nokkurn part, en þó allra mest jörðun Straumfjarðartúnga, þó liggur landið fyrir vestan Straumfjarðará, áfast við Stakkhamar og Borgarholt. Ekki má hjer aftur byggja, því túnstæðið er alt í hrjóstur komið, en hefur að fornu verið ilt og lítið.”

““1804 segir, að Skallastaðir, Brekka og Langanes, allt gamlar eyðijarðir, sé nú brúkaðar frá jörðunum í kríng, sem hafi fengið ný landamerki, og sé en fornu gleymd; að Stakkhamar hafi Skallastaða land og Brekku land hálf, en Borgarholt hálf, og svo Langanes; en þó hafi Straumfjarðartúnga beit í Langanes landi, sem ítak í Borgarholti.”

Í JÁM segir einnig að reiðingsrista og heytorfsrista brúkst á fornu eyðibóli milli Borgarholts og Stakkhamars, sennilega Langanes.

Heimildir:DI III, 426-329, JÁM V, 51-52; JJ, 135

MH-247:011 heimild um verbúð

1714: “Heimræði á jörðin og verstöðu um vor, sumar og haust þar sem heitir Stekkhamarnes, gengur þar skip heimabóndans og stundum inntökuskip fleiri eður færri.”

“Fremst á nesinu heitir Búðatorfa, norðvestur frá henni er Hestatorfa. Á Búðatorfu sér fyrir allmörgum verbúðartóftum og naustum Sagt er, að þaðan hafi áður gengið 14-16 bátar seinni hluta vetrar og á vorin. Naustin eru norðanvert í nestánni.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM V, 51; Ö-Stakkhamar, 3-4

MH-247:012 heimild um túngarð

“Norðurhluti túnsins suðvestur af stapanum heitir Búðatún; hefur heimatúnið áður verið girt með torfgarði; er Búðatúnið fyrir norðan garðlag það.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 1

MH-247:013 heimild um leið

“Austur frá bænum, frá götu, sem liggur norður túnið fyrir austan hlöðu, sem stendur spöl norður frá bænum, heitir Hamartunga, nær hún allt suður á hamra.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 1

MH-247:014 *Kollur* heimild um brunn

“Á heimatúninu eru tveir brunnar. Annar þeirra er norður frá bænum, heitir hann Kollur; í hann er sótt vatn til fjóssins á vetrum, en ekki er vatn úr honum notað til neyzlu fyrir fólk.” Segir í örnefnaskrá

Í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá segir að fyllt hafi verið uppí alla brunnana

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 1; Ö-Stakkhama ath og viðb, 1

MH-247:015 *Jaðarbrunnur* heimild um brunn

“Á heimatúninu eru tveir brunnar. Annar þeirra er norður frá bænum, heitir hann Kollur; í hann er sótt vatn til fjóssins á vetrum, en ekki er vatn úr honum notað til neyzlu fyrir fólk. Nyrzt í jaðri túnsins er hinn brunnurinn, er hann nefndur Jaðarbrunnur, í hann fellur sjór í stærstu flæðum.” Segir í örnefnaskrá

Í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá segir að fyllt hafi verið uppí alla brunnana

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 1; Ö-Stakkhama ath og viðb, 1

MH-247:016 *Efstibrunnur* heimild um brunn

“Þriðji brunnurinn er í mýri fyrir sunnan Búðatúnið, heitir hann Efstibrunnur.” Segir í örnefnaskrá

Í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá segir að fyllt hafi verið uppí alla brunnana

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 1; Ö-Stakkhama ath og viðb, 1

MH-247:017 heimild um kvíar

“Milli mýrar þeirrar og Stakkhamarslækjar er móarani; á honum eru fornar kvíarústir.” Segir í örnefnaskrá

Í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá segir að þarna sé búið að slétta

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 1-2; Ö-Stakkhama ath og viðb, 1

MH-247:018 *Hamragarður* heimild um kálgarð

“Undir hamrinum, sem bærinn stendur á, er matjurtagarður, sem hamragarður er kallaður, hefur það komið fyrir, að sjór hefur fallið í hann og valdið skemmdum, garðurinn er langur, en mjór.” Segir í örnefnaskrá

Í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá segir að allir matjurtagarðarnir séu aflagðir.

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 2; Ö-Stakkhama ath og viðb, 1

MH-247:019 *Heimagarður* heimild um kálgarð

“Vestanvert við bærinn er annar garður, er hann kallaður heimagarður.” Segir í örnefnaskrá

Í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá segir að allir matjurtagarðarnir séu aflagðir.

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 2; Ö-Stakkhama ath og viðb, 1

MH-247:020 *Flatigarður* heimild um kálgarð

“Þriðju matjurtagarðurinn er norðvestur frá bænum, heitir hann Flatigarður.” Segir í örnefnaskrá

Í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá segir að allir matjurtagarðarnir séu aflagðir.

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 2; Ö-Stakkhama ath og viðb, 1

MH-247:021 *Hesthúsgarður* heimild um kálgarð

“Á Búðatúninu er og matjurtagarður við hesthús, sem þar stendur, er hann kallaður Hesthúsagarður.” Segir í örnefnaskrá

Í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá segir að allir matjurtagarðarnir séu aflagðir.

Heimildir: Ö-Stakkhamar, 2; Ö-Stakkhama ath og viðb, 1

MH-247:022 *Skallalækjarvað* heimild um vað

“Vestur frá bænum er vað á honum [Skallalæknum], sem Skallalækjarvað heitir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Stakkhamar, 2

MH-247:023 *Brekustekkur* heimild um stekk

“Í norðvestur frá Skallalækjarvaði [022] er hóll með nokkrum klettum að suðaustanverðu, heitir hann Brekustekkur; nokkru vestar er allhár hóll, grasi vaxinn, er hann bungumyndaður. Þar var áður býli, er hét Brekka [009] ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Stakkhamar, 2

MH-247:024 *Skerjavað* heimild um vað

“Í austur til suðausturs frá Drápsskeri er vað á Straumfjarðará, er heitir Skerjavað, fellur áin þar um skerflínur [svo].” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Stakkhamar, 4

MH-247:025 *á Fremrieyrum* heimild um vað

“Næstu fyrir ofan Skerjavað [024] er annað vað á ánni, sem heitir á Fremrieyrum, þar eru tvö nokkuð há sker, skammt hvort frá öðru, en vaðið er um syðra skerið yfir sandræmu, er liggur yfir skerið.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Stakkhamar, 4

MH-247:026 *á Efrieyrum* heimild um vað

“Nokkurn spöl ofar (norðar) [en 025] er vað, er heitir á Efrieyrum, er það skammt fyrir neðan (sunnan) Búðhamar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Stakkhamar, 4-5

MH-247:027 *Stekkjarhöfði* örnefni stekkur

“Fyrir austan túnið á Stakkhamri er höfði, sem Stekkjarhöfði heitir, að honum fellur sjór um flæðar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Stakkhamar, 5

MH-247:028 *Torfvogur* örnefni rista

“Fyrir austan Torfvogstanga er Torfvogur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Stakkhamar, 5

MH-247:029 heimild um þingstað

“Við Straumfjarðará, þar sem hún fellur út á fjörunar, er allhár hamar, grasi vaxinn að ofan, er Búðhamar heitir. Á höfðanum eru nokkrar fornar tóftir eftir þing og verzlunarbúðir. Í vestanverðum hamrinum er klettur, sem gat er gengum.” Segir í örnefnaskrá

Stakkhamar. Búðatóftir sjö á Búðahamri við Straumfjörð. Sbr. Árb. 1893: 66; Árb. 1897: 12. Skjal undirritað af MÞ 12.05.1928. Þinglýst 12.06.1929.KK: “Uppi á hamrinum eru allmargar búðatóftir. Á norðausturhorni hamarsins eru tvær búðir samhliða austurbrekkunni, ekki langt frá brúninni, hvor af enda annarrar. Er önnur um 9 faðma löng og virðist þar að auki hafa verið lítil úbygging af norðurenda, nokkurra faðma. Hin er um 10 faðmar, ef til vill skipt sundur. Þriðja búðin stendur nokkru sunnar og snýr gafli að brekku, hún er stærst og greinilegust af þeim öllum, meira en 11 faðma, og virðist hafa haft úbyggingu við vesturenda. Dyr hafa ef til vill verið á syðri hliðarvegg fast við austurgafli. Auk þessara búða eru þrjár aðrar inni á hamrinum ógreinilegri, og sunnan við litlu víkina fast við botninn er stór djúp tóft, ef til vill eftir naust. Straumfjörður er í Eyrbyggju nefndur sem þingstaður Rauðmelinga, eftir að þeir höfðu skilið við Þórnesþing. Búðirnar eru svo margar, að ætti láta sér detta í hg, að þarna væri sérstakur þingstaður, en staðurinn er þannig settur og í svo góðu samræmu við “búðarhamar” í Eyrbyggju, að vart er efi að þarna eru gamlar kaupmannabúðir.”

SV: Vestan á nesinu móts við vogsbotninn, fram við sjóinn, þar sem heitir Búðarhamar, eru 2 stórar búðir (1 og 2), og eitt gafhláð á milli; snúa í austr og vestr. Vestari búðin er 47 fet á lengd, enn 25 fet á breidd. Dyr sýnast hafa verið á austurgafli, sem að hamrinum veit. Eystri búðin er 49-50 fet á lengd en 25-26 á breidd. Dyr eru óglöggvar, enn virðast helst hafa verið við eystra gafli. Rétt við suðurhornið á þessari síðartöldu búð gengr hamarinn lengda fram; þar er stór búð og öllu greinilegri enn hinar. Lengd 67 fet; breidd um 26 fet. Dyr glöggvar við eystra gafli. Þannig virðast dyrnar snúa eins á öllum þessum bíðatóftum. Allars þessar búðir eru

grasi grónar; hleðslusteinar sjást allvíða. Um 5 faðma í vestr frá búð þeirri, er fyrst var nefnd er búð (4) er snýr í útsuðr og landnorðr, 47 fet á lengd og um 23 fet á breidd. Dyr óglöggvar, enn virðist vera á útnorðurvegg á nyrðra gafli. Í landnorður frá þessari búð hefir verið búð (5), sem snýr austr og vestr. lengd sýnist hafa verið 38 fet, enn breidd verður ekki mæld, því búðin er mjög óglögg. Á austurenda nessins, 57 faðma frá búðinni nr. 5 er búðartóft (6), ákaflega stór, snúr í landnorðr og útsuðr, 67 fet á lengd og 26 fet á breidd. Dyr virðast hafa verið við vestgafli á suðrhliðveggnum. 6-7 faðma frá þessari búð er og búð (7). Hún er 65 fet á lengd og 24 fet á breidd. Dyr nokkuð óglöggvar, enn munu hafa verið á syðri hliðvegg, er að ósnum veit, nær austurgafli; í austurenda búðarinnar sýnist vera upphækkun, og gæti þar hafa verið afhús enn ekki skal eg fullyrða það. Búðin snýr í landnorðr og útsuðr. Allar þessar búðatóftir eru næsta fornlegar útlilti. ... Nesinu hallað öllu norðr að voginum. Nær því við vogsbotninn fann eg mannvirki, við fjörumál, afarmikið ummáls. Þetta getr ekki verið annað enn fornt hafskipanaust; lengd 70 fet, enn breidd um 23 fet, enn um stærðina verður að vísu ekki fullyrt, með því veggir munu gengnir mjög úr lagi. Inní hamrinum og rétt undan austustu búðinn og hinna síðast töldu bið er merkilegt gat, sem liggir gegnum klettanös sem gengr þar fram; gatið er kringlótt og virðist höggvið af mönnum. Það er 5 fet á lengd, og hallast svo, að það er 2 álnir frá fjörumáli öðrum megin, enn 1 alin hinum megin. Hér hafa auðsjáanlega veri hafðar skipsfestar.”

Heimildir:Skrá um friðlýstar fornleifar, 15; Ö-Stakkhamar, 5; KK II, 55-56; SV: “Rannsókn á Vesturlandi 1891” Árbók 1893, 66-67

MH-247:030 Selhús heimild um sel

“Milli Búðhamars og Selhúsa er flói, sem heitir Nolingaflói, nær hann suður að Straumfjarðará. Fyrir ofan hann (norðan) er vallendisrimi, er Selrimi heitir. ... Vestur frá Hrossastapa er ás nokkuð hár, sem heitir Selhús. Þar hafa um langtíma verið beitarhús frá Stakkhamri, áður fyrr hefur þar verið sel, sem hafa staðið í brunnu sunnan í ásnum; eru þar óglöggar tóftir.”“ Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 6

MH-247:031 heimild um beitarhús

“Milli Búðhamars og Selhúsa er flói, sem heitir Nolingaflói, nær hann suður að Straumfjarðará. Fyrir ofan hann (norðan) er vallendisrimi, er Selrimi heitir. ... Vestur frá Hrossastapa er ás nokkuð hár, sem heitir Selhús. Þar hafa um langtíma verið beitarhús frá Stakkhamri, áður fyrr hefur þar verið sel, sem hafa staðið í brunnu sunnan í ásnum; eru þar óglöggar tóftir.”“ Segir í örnefnaskrá

Í athugasemdum og viðbótum segir að beitarhúsin hafi veðri lögð niður ef til vill um 1930.

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 6; Ö-Stakkhamar ath og viðb, 2

MH-247:032 Norðlingavað heimild um vað

“Sunnanvert við syðri enda Reiðholts er vað á Straumfjarðará, er Norðlingavað heitir. Var þar áður gott að, en er nú að verða vaðleysa.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 6

MH-247:033 varða

“Í suðvestur frá [Æðar]tjörninni eru tvö holt, sem heita Ytra- og Syðra-Æðartjarnarholt, er hið ytra allhátt með gömlu vörðubroti.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stakkhamar, 6

MH-248 Borgarholt

30 hdr 1714, konungseign. Hálfkirkja eða bænhús var á jörðinni. Jörðin landnámsjörð. Í eyði frá 2000.

1714 er Göngustaðir eyðihjáleiga. Einnig nefnt býli á Erlendishólum ekki vitað hvenær þeir voru í byggð.

“1804 segir, að Skallastaðir, Brekka og Lánganes, allt gamlar eyðijarðir, sé nú brúkaðar frá jörðunum í kríng, sem hafi fengið ný landamerki, og sé en fornu gleymd; að Stakkhamar hafi Skallastaða land og Brekku land hálft, en Borgarholt hálft, og svo Lánganes; en þó hafi Straumfjarðartúnga beit í Lánganes landi, sem ítak í Borgarholti.” JJ, 135

“Borgarholt er landstór jörð jörð af láglandisjörð að vera. Það á land á móti Stakkhamri að sunnan en Hofstöðum að norðan og vestan að mörkum Staðarsveitar.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 34

1714: Engjum er hætt við vatns flóði bæði fyrir regni og sjáfar flæðum, þeim grandar og sjómorka.” JÁM V, 53. 1920: Tún 4,3ha, 1/6 sléttað, garðar 750m2.

“Flóaland mikið á jörðin austur að Straumfjarðará og er hluti Glámsflóa þar, fen og foræði, en mikið varpland fugla.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 34 “Allt ræktunarland að kalla má þarf að ræsa fram. Landið er talið gott sauðland, einkum til vetrarbeitar.” BS, 289.

MH-248:001 *Borgarholt* bæjarhóll bústaður
Sést í gamla bæinn á mynd í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.
Heimildir:Túnakort 1920; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 447

MH-248:002 heimild um hálfkirkja
1714: “Hjer segja munnmæli að kirkja hafi að fornu verið, og sjást hjer enn nú bæði kirkjugarðs og kirkju fornar tóftarleifar. Hjer heitir og Kirkjutröð og Kirkjustapi [svo] en af er hún til grunna fallin fyrir manna minni.” “Í suðaustur frá Garðhól er hóll, sem kallaður er Fjárhúshóll, og í suðaustur frá gamla bænum er hár klettastapi, sem heitir Kirkjustapi.” Segir í örnefnaskrá “Við Kirkjustapa segir Anna að hafi verið kirkjugarður og sjái greinilega fyrir leiðum. Þarna á að hafa verið kirkja.” Segir íathugasemdum við örnefnaskrá
BORGARHOLT Í EYJAHREPPÍ (SH) (HAFFJARÐAREYJARÞING) - BÆNHÚS, sennilega frekar hálfkirkja.
Heimildir:JÁM V, 52; Ö-Borgarholt, 2; Ö-Borgarholt ath, 1

MH-248:003 heimild um heygarð
Heimildir:Túnakort 1920

MH-248:004 heimild um heygarð
Heimildir:Túnakort 1920

MH-248:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-248:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-248:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-248:008 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-248:009 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-248:010 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-248:011 *Erlendshólar* bæjarstæði býli
“Í vestur frá Brekkuhól, við Stóralækjarás, eru tveir hólar, sem eru að blása upp og myndast bakkar, en voru í minni núlifandi manna allir grasi vaxnir. Hólar þessir heita Erlendshólar. Þar mun hafa verið býli áður, því að í uppblástrunum sjást byggingaleifar og bein. Þess skal getið, að hólar þessir eru í Borgarholtslandi.” Segir í örnefnaskrá
Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá Stakkhamars segir að Erlendshólar hafi verið sléttaðir og gerðir að túni.
Heimildir:Ö-Stakkhamar, 3; Ö-Stakkhamar ath og viðb, 1

MH-248:012 *Göngustaðir* bæjarstæði býli
1714: “Gaungustader heitir hjer stekkjarstæðið þar segja menn byggð hafi verið til forna eður hjáleiga af jörðunni en hvað lengi hún hafi varað undirrjettast hjer ekki; af er hún fallin langt fyrir manna minni og ekki má hjer byggja nema til rýrðar jörðunni.” “Í austnorður frá Miðmundarholti er nokkuð hátt holt, einstakt, sem heitir Hádegisholt, í norður frá því er Stekkjarborg, er það há klettaborg. Áður hefur verið býli sunnan undir borg þessari, hét það Göngustaðir; sér þar fyrir tóftum og túngarði á stöðu stað.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:JÁM V, 53; Ö-Borgarholt, 2

MH-248:013 *Kvíaskarð* örnefni kvíar
“Norður af honum [Setbergi] er skarð í Bæjarborgina, er Kvíaskarð heitir.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Borgarholt, 1

MH-248:014 heimild um fjós

“Skammt fyrir vestan veðri bæinn er hóll, sem heitir Garðhóll, var þar áður heygarður og fjós, austan undir honum er uppsprettulind, sem er vatnsból beggja bæjanna.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 1

MH-248:015 heimild um vatnsból

“Skammt fyrir vestan veðri bæinn er hóll, sem heitir Garðhóll, var þar áður heygarður og fjós, austan undir honum er uppsprettulind, sem er vatnsból beggja bæjanna.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 1

MH-248:016 *Fjárhúshóll* örnefni fjárhús

“Í suðaustur frá Garðhól er hóll, sem kallaður er Fjárhúshóll, og í suðaustur frá gamla bænum er hár klettastapi, sem heitir Kirkjustapi.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 1

MH-248:017 *Vatnshvammur* álagablettur

“Langur kimi eða skarð liggur inn í Bæjarborgina framanverða, sem heitir Hvammur, vestur úr honum liggur annar hvammur, er Vatnshvammur heitir. Hann má ekki nytja til heyskapar, því þá er bani búinn beztu kúnni í fjósinu.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 1-2

MH-248:018 *Gálghamar* örnefni

“Í norðurjaðri engisins er holt, sem Útburðarholt heitir, nokkru sunnar er klettaholt, sem Gálghamar heitir, og Miðmundarholt er lítið skarð milli þess og Gálghamars.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 1-2

MH-248:019 *Stekkjarborg* örnefni stekkur

“Í austnorður frá Miðmundarholti er nokkuð hátt holt, einstakt, sem heitir Hádegisholt, í norður frá því er Stekkjarborg, er það há klettaborg. Áður hefur verið býli sunnan undir borg þessari, hét það Göngustaðir [012] ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 2

MH-248:020 heimild um beitarhús

“Fyrir austan Selkeldu er hár og mikill ár, er Selás heitir, á honum standa beitarhús frá Borgarholti.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 3

MH-248:021 heimild um sel

“Norðan við Selás eru tvö einstök holt, er heita Efra- og Syðra-Sel. Undir syðra holti eru selrústir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 3

MH-248:022 *Eggertskofi* örnefni

“Nokkru neðar (sunnar) með ánni er stór, þýfður grashóll, umhvers hann eru grasmóar; hóll þessi er kallaður Eggertskofi.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 3

MH-248:023 heimild um mógrafir

“Í flóanum milli Viðholts og Bæjarborgar er stapi, sem Grafarstapi heitir, nokkru vestar er Kjóholt.” Segir í örnefnaskrá “Í grennd við Grafarstapa eru víða mógrafir.” Segir í athugasemdum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borgarholt, 4; Ö-Borgarholt ath, 1

MH-249 Hofstaðir

30 hdr 1714, 50 hdr. með Hrísdal. 20 hdr. 1847. Hálfkirkja á jörðinni.. [1375]: “Kirkia a hofstodum a xij kugildi. enn sialf jordin er til leiguburðar fyrir fimm hundrut. melur fyrir iij merkur og rekinn ad auk. lauganes fyrir þriar merkur. hrijsdalur enn aude fyrir xij aurar.” (DI III 305) [1377-78]: “Helgafell gamall maldage. ... Hofstadir iij merkur. fæda kuenngilldenn vmaga.” (DI III, 326-329). [1380] Landamerki milli Hofstaða og Lágafellsjarða. (DI III, 344-346) [1491-1518]: Máldagi kirkjunnar (DI VII, 65). ? Landamerkjabréf í DI, þá er

Hrísdalur ekki byggður.

Hrísdalur (MH-252) byggður út úr landi Hofstaða á fornu eyðibýli. 1714: Mástaðabyrgi talin fjárborg sem menn vita ekki hvort var í byggð. 1804 er eyðihjáleigan Márstaðabyrgi talin með. JJ, 135. Einnig sagnir um býli á Hofstaðahálsi ekki vitað hvenær það var í byggð, sem og á Kotholti. 1714: “Engjatak á jörðin í takmörkuðum reitum, tvö í Dalslandi og eitt í Borgarholtslandi. Þau í Dalslandi eru kölluð Grímsengi og Svartabakkaengi. ... Það í Borgarholtslandi er kallað Ölvistjarnarengi. Það hefur lögfest verið nú í tvö ár undir þessa jörð, en ekki brúkað verið til slæгна frá Hofstöðum í 30 ár.” JÁM V, 56.

“Hofstaðir eiga land ofanað Borgarholtslandi, og að vestan samhliða löndum Lágafellbæja allt að Baulárvatni eins og fyrr segir. Að austan ræður Straumfjarðará að öðru leyti en því sem hún ræður mörkum Hrísdals.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 33

1920: Tún 6,6ha, 1/3 sléttað, móar 1,3ha. garðar 675m². “Land jarðarinnar er mjög stórt og margbreytilegt að gert. Láglandið er að hluta brokmýrar, en víða standa uppúr því kjarrgrónir klettaásar og ágætt vallendi er á bökkum Sraumfjarðará.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 33

MH-249:001 Hofstaðir bæjarhóll bústaður

“Íbúðarhúsið, sem nú (1972) stendur, var byggt 1933 á sama stað og gamla timburhúsið, sem MOH fæddist í. Gamli bærin stóð á hárrí bungi spottakorn í suðaustur frá húsinu.” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Hofstaðir ath og viðb, 3

MH-249:002 heimild um hálfkirkja

1714: “Hjer er hálfkirkja og tíðir veittar þá fólk er til altaris, stundum oftar fyrir bón eður nauðsyn manna.” “Bænhús eða Bænhúshóll var rúst eða hóll í brekku um 30-50 metra norðaustur af Bæjarhóslum. Þar er nú tún og hollinn að mestu horfinn, en þar átti að hafa verið bænnhús.” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

HOFSTAÐIR Í MIKLAHOLTSHREPPÍ (SH) - Nikulási (MIKLAHOLTSPING) - HÁLFKIRKJA síðar BÆNHÚS

[1375]: cix. Kirkia a hofstodum a xij kugildi. enn sialf jordin er til leiguburðar fyrir fimm hundrut. melur fyrir iij merkur og rekinn að auk. lauganes fyrir þriar merkur. hrijrdalur enn aude fyrir xij aurar. Þesse maldage er af maður j vilchins. DI III 305; Hítardalsbók DI III 225

[1491-1518]: gamall maldagi.

Kirkia a Hofstodum sancti Nichulaj a iij kyr oc iij asaudar kugilldi. Máld DI VII, 65 [AM 263 fol, bl. 75]

8.3.1820: Bænhús lagt af; (PP, 144) [konungsbréf]

Heimildir: JÁM V, 55; DI; Ö-Hofstaðir ath og viðb, 3

MH-249:003 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-249:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-249:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-249:006 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-249:007 heimild

Heimildir: Túnakort 1920

MH-249:008 hof heimild

“Hofhóll er á hægri hönd, þegar komið er af þjóðveginum heim að óbúðarhúsinu. Utan í honum neðanverður er nú kálgarður, sem Hofgarður er kallaður, þar átti að hafa verið hof. Aska er í hólnum.” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá BJ: “Þar er líka sýnd “hoftóft” niðri í túninu. Það er ávalur hólballi, hæfilega stór til þess, að geta verið allur ein rúst af stóru hofi, og er ekkert á móti því, að þetta sje hin rjetta hofrúst í raun og veru. En eitthvað annað hefir síðar verið byggt þar ofan á, eftir því sem tóftalögunin lítur út.”

Heimildir: BJ. “Rannsóknir í Mýra- Hnappadals- og Snæfelssýslum” Árbók. 1897, 11-12;

Ö-Hofstaðir ath og viðb, 3

MH-249:009 Márstaðabyrgi bæjarstæði býli

1714: “Mástadabyrgi heitir hjer í landinu þar sem er gömul fjárborg, efa menn hvert þar hafi nokkurntíma bygð verið, og þykjast engin fyllileg rök til hafa nema vera megi nafnið eitt, því að ekki sjást hjer girðingaleifar.” 1804 er eyðihjáleigan Mársstaðabyrgi talin með. “Fyrir vestan Skógarhalla er há klettaborg, sem heitir Mársstaðabyrgi. Þar var áður býli, en er fyrir löngu komið í eyði.” segir í örnefnaskrá Kvennfélagið á nú Mársstaðabyrgi og er skógræktargirðing umhverfis það segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:JÁM V, 56; JJ, 135; Ö-Hofstaðir, 2; Ö-Hofstaðir ath og viðb, 4

MH-249:010 *Kotsstekkur* heimild um stekk

“Skammt fyrir sunnan túnið á Mársstöðum er lítið holt, sem heitir Kotsstekkur.” segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að Kotsstekkur sé beint fyrir neðan Hofstaðatjörn og ekki nálægt túninu á Mársstöðum.

Heimildir:Ö-Hofstaðir, 2; Ö-Hofstaðir ath og viðb, 4

MH-249:011 *Stefánsstekkur* heimild um stekk

“Skammt fyrir sunnan túnið á Mársstöðum er lítið holt, sem heitir Kotsstekkur. Morðvestur frá honum er klettótt holt, sem Stefánsstekkur heitir; er hann lakkandi til vesturs.” segir í örnefnaskrá

Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að rústir séu í Stefánsstekk og Pétursstekk.

Heimildir:Ö-Hofstaðir, 2; Ö-Hofstaðir ath og viðb, 4

MH-249:012 *Pjetursstekkur* heimild um stekk

“Í norðvestur frá Hofstöðum er lítill grjóthóll, sem kallaður er Pjetursstekkur.” segir í örnefnaskrá

Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að rústir séu í Stefánsstekk og Pétursstekk.

Heimildir:Ö-Hofstaðir, 2; Ö-Hofstaðir ath og viðb, 4

MH-249:013 *Kotholt* bæjarhóll býli

“Fyrir ofan (norðan) Hofstaðaháls eru nokkur flöt holt, sem Kotholt heita.” segir í örnefnaskrá “Kot eða gamalt sel er í sunnanverðum Hofstaðahálsi. Þar er ralsvert kjarrlendi.” Segir í Byggðum Snæfellsness

“Kotholt þekki MOH ekki. Nú alltaf kölluð Kolholt segir KE: Kotsstekkur, sem áður getur, er einmitt vestur frá Kolholti (Kolholtum) ...” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hofstaðir, 2; Ö-Hofstaðir ath og viðb, 5; BS, 291

MH-249:014 *Sauðbólsholt* örnefni

“Skammt fyrir austan Þrengslalæk er Þrjónhúfulækur, á milli lækjanna er Sauðabólsholt, hátt og mikið holt skógi vaxið að suðvestanverðu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hofstaðir, 2

MH-249:015 *Hofgarður* heimild um kálgarð

“Hofhóll er á hægri hönd, þegar komið er af þjóðveginum heim að óbúðarhúsinu. Utan í honum neðanverður er nú kálgarður, sem Hofgarður er kallaður, þar átti að hafa verið hof. Aska er í hólnum.” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hofstaðir ath og viðb, 3

MH-249:016 *þjóðsaga* draugur

“MOH þekkir Litla-Hrossastapa, en KE kannast aðeins við Hrossastapa, og er það sami stapinn. Þar kvað Kristján Elíasson, afi SJ; niður draum, sá eftir því og orti vísu í yfirbótaskyni. Kristján hafði verði þarna á ferð í rökkri, og draugurinn gripið í hann. Á þessum stað hafði maður orðið úti.” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hofstaðir ath og viðb, 3

MH-249:017 *Kotið* bæjarstæði býli

“Kotið eru rústir. Þar er hóll fyrir ofan veginn, og er Kotið suður með honum. (KE).” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hofstaðir ath og viðb, 6

MH-249:018 heimild um landamerki

um 1380: “... og sionhending i Vidilækjar botn ur stapanum. enn firir utan er sionhenind ir Grouitiörn j stackgardz brot þat er stendur undir saudabolzhollte [014] ...”

Heimildir:DI III, 244-246

MH-249:019 heimild um landamerki

Um 1380: “þa skilur lækurenn upp þar til að upp kiemvr að efra flóa, og þadan sionhending j staxkgardzbrot það er stendur undir saudabolsas. og þadan eptir asnum upp þar sem hann er hvassastur og j stackgardz bot það er firir ofan stendur asinn.”

Heimildir:DI III, 244-246

MH-249:020 Sauðabólsás örnefni

Um 1380: “þa skilur lækurenn upp þar til að upp kiemvr að efra flóa, og þadan sionhending j staxkgardzbrot það er stendur undir saudabolsas. og þadan eptir asnum upp þar sem hann er hvassastur og j stackgardz bot það er firir ofan stendur asinn.”

Heimildir:DI III, 244-246

MH-249:021 heimild um landamerki

Um 1380: “þa skilur lækurenn upp þar til að upp kiemvr að efra flóa, og þadan sionhending j staxkgardzbrot það er stendur undir saudabolsas. og þadan eptir asnum upp þar sem hann er hvassastur og j stackgardz bot það er firir ofan stendur asinn.”

Heimildir:DI III, 244-246

MH-249:022 heimild um leið

Um 1380: “að steirn stendur a Gissurarvillum. ur þeim steine er sionhending j pstleifahamar. enn sa hamar stendur j austurs fyere sunnan reiðgotu.”

Heimildir:DI III, 244-246

MH-249:023 heimild um landamerki

Um 1380: “ur steinum þeim er sionhending j staxkgard a midgotuhollte.”

Heimildir:DI III, 244-246

MH-249:024 Miðgötuholt örnefni leið

Um 1380: “ur steinum þeim er sionhending j staxkgard a midgotuhollte.”

Heimildir:DI III, 244-246

MH-249:025 heimild um refagildru

Um 1380: “um stakgarde þeim [023] j gildrubrot á Balkastöðum.”

Heimildir:DI III, 244-246

MH-249:026 Melur bæjarstæði býli

[1375]: “Kirkia a hofstodum a xij kugildi. enn sialf jordin er til leiguburðar fyrir fimm hundrut. melur fyrir iij merkur og rekinn að auk. lauganes fyrir þrjár merkur. hrijsdalur enn aude fyrir xij aurar.”

Heimildir:DI III 305

MH-249:027 Lauganes bæjarstæði býli

[1375]: “Kirkia a hofstodum a xij kugildi. enn sialf jordin er til leiguburðar fyrir fimm hundrut. melur fyrir iij merkur og rekinn að auk. lauganes fyrir þrjár merkur. hrijsdalur enn aude fyrir xij aurar.”

Gæti vel verið sama og Langanes sem skráð er með Stakkhamri.

Heimildir:DI III 305

MH-250 Lágafell syðra

13 hdr 1714, konungseign. [1377-78]: Helgafell gamall maldage. ...Laagafell cc. ... Annad laagafell halft annad hvndrad.” (DI III, 326-329) 1380 Landamerkjabréf milli L og Hofstaða og milli beggna Lágafellsjarðanna. (DI III, 344-346)

“Syðra Lágafell er ein allra minnsta jörð í Miklaholtshreppi. Land jarðarinnar nær að Hofsstaðalandi sunnan í Lágafellshyrnu, og að landi Ytra-Lágafells að norðan, en til marka Staðarsveitar að vestan.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 35 Í eyði frá 1967.

1714: “Engjatak á jörðin í Elliðalandi í takmörkuðum reit, og liggur það mjög undir átroðningi. Engjar má öngvar hjer heima telja, utan hvað hent er úr hagabeit.” JÁM V, 55. 1920: Tún 2,7ha, garðar 400m². “Niðurlandið er einkum brokmýrar með klettaholtum, en dágott gróðurlendi er framan í Hyrunni.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 35

MH-250:001 *Lágafell syðra* bæjarhóll bústaður
Heimildir:Túnakort 1920

MH-250:002 heimild um heygarð
Heimildir:Túnakort 1920

MH-250:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-250:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-250:005 *Goddatóftir* heimild
“Í norður frá íbúðarhúsinu eru fornlegar og allmiklar tóftir, sem kallaðar eru Goddatóftir (má vera að bærinn hafi staðið þar áður?).” segir í örnefnaskrá Í viðbótum við örnefnaskrá segir að Goddatóftir hafi verið sléttaðar. Þær hafi verið líkastar hlöðnum hring, sem hægt var að fela sig ofaní.
Heimildir:Ö-Syðra-Lágafell, 1; Ö-Syðra-Lágafell viðb, 2

MH-250:006 varða eyktamark
“Í austur frá túninu er hryggur, sem heitir Háihryggur; milli hans og næsta holts er grunn graslout. Eftir henni rennur lækjarsytra. Fyrir austan lautina er hátt holt með klettagirðingu að suðvestanverðu. Uppi á holtinu er varða. Holt þetta heitir Dagmálholt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Syðra-Lágafell, 1

MH-250:007 *Lágafellsstekkur* heimild um stekk
““Í hlíðinni upp frá Dagmálholti [006] er stekkjarrúst, sem kölluð er Lágafellsstekkur.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Syðra-Lágafell, 1

MH-251 **Lágafell ytra**

16 hdr 1714, konungseign. [1377-78]: Helgafell gamall maldage. ...Laagafell cc. ... Annad laagafell halft annad hvndrad.” (DI III, 326-329)
1714 er Kambioraland eyðihjáleiga. “Ytra-Lágafell er nokkuð landstór jörð. Fjalllendið liggur milli Hofsstæða að austan og Elliða í Staðarsveit til norðurs að Baulárvatni.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 36. Búskap hætt.
1920: Tún 6 ha 1/3 sléttað, garðar 1150m². “Niðurlandið er mýrlent. Það nær að merkjum Staðarsveitajarða sem næstar eru ... Túnun á Ytra-Lágafelli hallar til suðvesturs. Þau eru mjög grasgefin og árviss með sprettu.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 36

MH-251:001 *Lágafell ytra* bæjarhóll bústaður
“Vestur frá bænum, upp frá gamla bænum, sem nú er búið að breyta í matjurtagarð.” segir í viðbótum ÞJ við örnefnaskrá “Gamli bærinn stóð á hól um 100 m sunnar en íbúðarhúsið nú. ... Bæjarhóllinn var þar sem gamli bærinn stóð og niður af honum. Niður af bænum var kálgarður síðustu ár Elósar (d. 1938), og var þá komið niður á alls konar undirstöður og hleðslur, sem ekki varð komið niður úr. Sumt af þessu var tað, annað eins og upp úr gömlu búrgólfi.” segir í viðbótum BS við örnefnaskrá
Heimildir:Túnakort 1920; Ö-Ytra-Lágafell viðb ÞJ, 1; Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, 3-4

MH-251:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-251:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-251:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-251:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-251:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-251:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-251:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-251:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-251:010 *Kambioraland* bæjarstæði býli

1714: “Kambioraland hefur hjer kallað verið við túngarðinn hjáleigubrak. Bygð fyrst fyrir 30 árum þar sem aldrei hafði fyrir bær verið. Bygðin varaði 2 eður 3 ár, og hafði þá eina grasnautn, er heimabóndinn miðlaði. ... Ekki má hjer aftur byggja nema til rýrðar heimaþjórðunni.”

Heimildir:JÁM V, 54

MH-251:011 *Gróuhóll* bæjarstæði býli

“Þaðan geng ég út að læk, sem úr Gróutjörn fellur. Heitir Gróulækur og Grókeldur beggja vegna við lækinn ... Ofan við þær er allstór hóll aflangur, sem heitir Gróuhóll. Þar bjó Gróa gamla ekkja með 2 sonum sínum og lifði efnalítið á veiði, silungs veiði, úr Gróulæk og Gróutjörn, sem synir hennar, ungir, stunduðu. Hún missti báða þá ó lækinn að veiðum og lagði þá á, að aldrei skyldi silungur í honum - læknum - veiðast og aldrei maður í honum deyðast, og varð hvort tveggja það að áhrinsorðum. Rústir sjást greinilega enn í hólarekkunni af kofa Gróu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell, 1-2

MH-251:012 varða landamerki

“Á Gróuhól er grjótvörða, sem er merkjavörða milli Gaular og Lágafells.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell, 2

MH-251:013 *Hrísholtsvörða* varða landamerki

“Á efsta Hrísholti er steinn og hlaðið sunnan steinum á, kölluð Hrísholtsvörða. Hún er á mörkum Elliða og Lágafells ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell, 2

MH-251:014 *Hrísholt* álagablettur

“Á Hrísholti eru gömul munnmæli þau, að aldrei megi rífa þar hríslu upp. Þá verði sá, sem gerir, fyrir skaða, eða heilsu- eða fénaðarmissi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell, 2

MH-251:015 heimild um leið

“Austan Grafarlæks er Grafarrimi niðrað Svörtumóum kippkorn norðan Gróuhóls, norðan grafarrima eða ofan, sem kallað er, er stórt melholt, Grafarholt. Eftir því er engjavegur (gata), og sem farin er milli Elliða og Lágafells.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell, 3

MH-251:016 *Stekkjarlækjardrög* örnefni stekkur

“Sunnan Grafarholts er Stekkjarlækur með töðu og vallendisbökkum, sem rennur niðri Grókeldur. Stekkjarlækjardrög heitir stararbreið neðst með honum ...” “Stekkurinn er þar fyrir heiman, og er vegurinn um Stekkjartúnið heim.” segir í örnefnaskrá Í viðbótum við örnefnaskrá segir að rúst sjáist af stekknunum.

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell, 3, 4; Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, 2

MH-251:017 *Torfholt* örnefni rista

“Torfholt heitir fyrir vestan túnið, smá melholt með hólstapa við syðri hlið þess.” segir í örnefnaskrá. Í viðbótum við örnefnaskrá segir: “Torfholt er alveg í túnjaðrinum nú. Líklega hefur verið rist torf þar í grennd og breitt til þerris á holtið, meðan torf var notað á hey.”

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell, 3; Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, 2

MH-251:018 varða

“Sá lækur [Þrengslalækur] hefur upptök sín vestur við Vörðu, sem er smávarða á Sandstapa austan hærri Sneið áðurnefnda.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell, 5

MH-251:019 *Kvíaklettur* heimild um kvíar

“Neðan Gráborgar er Krákhryna og bæjar megin við hana Krákudalur og Kvíaklettur sunnan við hann, vestan eða norðvestan við Sneiðina áðurnefndu upp frá bænum, sem liggur milli Miðmorgunsborgar og Kvíaklettanna.” segir í örnefnaskrá

Í viðbótum við örnefnaskrá segir: “Kvíaklettur eru klettarnir rétt ofan við íbúðarhúsið; þeir, ásamt Miðmorgunsborg, eru kallaðir Bæjaklettur af sumum afbæjar. Kvíar voru við Kvíaklett, en þar er nú fjárrétt. Ársæll man eftir kvíám og fráferum, er hann var smástrákur á Elliða, líklega fram undir 1925, en ekki eftir að hann kom að Ytra-Lágafelli.”

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell, 5; Ö-Ytra-Lágafell við BS, 2-3

MH-251:020 *Selmúli* örnefni sel

“Frá henni [Löngubrekku] að norðan ganga sandflesjur inn að Krókabrekku, sem eru óreglulegar brekkur framan við Selmúla, sem er urðarhæð á miðjum hálsinum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell, 6

MH-251:021 heimild um leið

“Austur af Djúpagilsborg og innan Selmúla er kvos, sem heitir Djúpagilsbotn. Inn af honum er reiðholtsbotn. Stór grasbrekka með mýri í botninn. En hátt holt fyrir ofan inn að Vallárgljúfrum, sem vegurinn liggur eftir og heitir Reiðholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell, 6

MH-251:022 *Baulárvallavegur* heimild um leið

“Inn af þeim [Hraunvöllum] Urðardalur um hann og Hærri og Lægri Hraunvelli liggur hinn svonefndi Baulárvallavegur. Er það gamlir troðningar og fjárlóðir.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell, 6-7

MH-251:023 *Draugagilsá* örnefni

“Þaðan hallar inná Baulárvelli og á Lágafellsland þangað og að Draugagilsá, en Baulárvellir að norðan árinna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell, 7

MH-251:024 *Fjárhúsatún* örnefni fjárhús

“Neðsti hluti túnsins er kallað Fjárhúsatún.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell við ÞJ, 1

MH-251:025 *Lambhúsveita* örnefni lambhús

“Fyrir ofan það [025] er mýri, sem kölluð er Lambhúsveita.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell við ÞJ, 1

MH-251:026 heimild um mógrafir

“Mikið af mógröfum er kringum Grafarholt og við Grafarlæk.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell við BS, 2

MH-251:027 heimild um vað

“Við Holtsenda var vað á Straumfjarðará áður en brúin kom. Þar er nú áhaldahús vegagerðarinnar.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell við BS, 2

MH-251:028 *Ferðamannabrekkur* heimild um áfangastað

“Beggja megin við Djúpagil eru Ferðamannabrekkur. Þar var að á Stykkishólmsleið.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Lágafell við BS, 3

MH-251:029 *Stykkishólmsleið* heimild um leið

“Beggja megin við Djúpagil eru Ferðamannabrekkur. Þar var áð á Stykkishólmsleið.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, 3

MH-251:030 heimild um stekk

“Stekkir (smástekkir) eru fleiri en nefndir eru í lýsingu EK ... Einn stekkur er skammt norðan við túnið; Kristján Elíasson, Kleppsvegir Rvk, taldi, að þar hefði verið gamalt býli.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, 3

MH-251:031 heimild um stekk

“Stekkir (smástekkir) eru fleiri en nefndir eru í lýsingu EK ... Einn stekkur er skammt norðan við túnið; Kristján Elíasson, Kleppsvegir Rvk, taldi, að þar hefði verið gamalt býli.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, 3

MH-251:032 heimild um smalakofa

“Stekkir (smástekkir) eru fleiri en nefndir eru í lýsingu EK, og sjásetubyrgi er inn í Kaplakrikanum inn undir Múlahlíð.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, 3

MH-251:033 heimild um leið

“Eftir Kinninni voru götuslóðar, sem farnir voru, þegar riðið var heim innan úr Djúpagili.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, 3

MH-251:034 heimild um hesthús

“Hesthús var áður í Kinninni.” segir í viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, 3

MH-251:035 heimild um smalakofa

JK: “Hjásetuplássið var til fjalla og kallað Steinahlíð ... Á bletti á bökkum hans var hjásetukofinn okkar, hann var ekki stórsmíði, en okkur þó skýli bæði fyrir regni og stormi.”

Heimildir:JK: “Fráfærur”, Hlíð 35 1953, 125-126

MH-252 Hrísdalur

[1375]: “Kirkia a hofstodum a xij kugildi. enn sialf jordin er til leiguburðar fyrir fimm hundrut. melur fyrir iij merkur og rekinn ad auk. lauganes fyrir þriar merkur. hrijisdalur enn aude fyrir xij aurar.” (DI III 305) [1377-78]: [1377-78]: Helgafell gamall maldage.Hrisdallur c. (DI III, 326-329).

1714: “En fyrir 35 árum er það fyrst upp aftur bygt á fornu eyðibóli, sem um langvarandi aldur hafði í auðn legið og haldið verið so sem enn nú átölulaust eignarlandi jarðarinnar Hofstaða og er nú kallað fjórðúngur úr þeirri jörðu.” 20 hdr. JÁM V, 56 Nú tvíbýli Hrísdalur I og II (1/3 af jörðinni, frá 1953).

1920: Tún 4,8ha, 1/3 sléttað. Móar 0,8 ha, garðar 700m². “Land jarðarinnar er mjög fjölbreytilegt að gerð. Skiptast á brokmýrar hið neðra en grónar vallendisbrekkur og kjarrivaxnir klapparásar hið efra með mýrarsundum.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 33

MH-252:001 *Hrísdalur* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stóð áður í vesturhluta túnsins, er var fyrir nokkrum árum fluttur á austurhluta þess, er þá var kallað Fjárhústún. Gamli bærinn stóð á hól, sem enn er kallaður Bæjarhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Túnakort 1920; Ö-Hrísdalur, 1

MH-252:002 heimild um heygarð

Heimildir:Túnakort 1920

MH-252:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-252:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-252:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-252:006 *Fjárhústún* örnefni fjárhús

“Bærinn stóð áður í vesturhluta túnsins, er var fyrir nokkrum árum fluttur á austurhluta þess, er þá var kallað Fjárhústún. Gamli bærinn stóð á hól, sem enn er kallaður Bæjarhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hrísdalur, 1

MH-252:007 *Réttarhamar* heimild um rétt

“Við tjörnina er klettastapi, sem heitir Gjálparstapi. Frá honum er sjónhending í Réttarhamar á Vallnaborgum.” segir í örnefnaskrá. Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að rétt sjáist undir Réttarhamri.

Heimildir:Ö-Hrísdalur, 1; Ö-Hrísdalur ath og viðb, 2

MH-252:008 *Vörðuholt* örnefni

“Tungan milli Bæjarlækjar og Þrengslalækjar er kölluð Lækjartunga. Ofarlega í henni eru tvö holt; er annað þeirra við Bæjarlækinn, heitir Hádegisholt, hitt holtið er við Þrengslalæk, heitir það Vörðuholt.” segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að holtið heitir Vörðuhóll.

Heimildir:Ö-Hrísdalur, 2; Ö-Hrísdalur ath og viðb, 2

MH-252:009 heimild um stekk

“Sunnan Bakkalækjar og niður með Langalæk er klettaborg, sem heitir Stekkjarhamar. Beggja megin Langalækjar eru holt, sem heita Stekkjarholt; sunnan þeirra kemur lækur vestan úr Kastalamýri ... Lækur þessi heitir Stekkjarlækur.” segir í örnefnaskrá. Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Stekkarholt; í holtinu fyrir vestan lækinn er stekkur mjög greinilegur, og er að sjá miklu yngri en í Selgilinu. Virðist hafa verið breið kró og smákró inn af. Töldu þau, að stekkurinn hlyti að hafa verið notaður af því fólki, sem bjó í Hrísdal næst á undan þeim. Um síðustu fráfærur vinnu þau ekki, en ekki hefði verið fært frá 1920 ...”

Heimildir:Ö-Hrísdalur, 3; Ö-Hrísdalur ath og við, 2

MH-252:010 *Torfhóll* örnefni rista

“Sunnan Bakkalækjar og niður með Langalæk er klettaborg, sem heitir Stekkjarhamar. Beggja megin Langalækjar eru holt, sem heita Stekkjarholt; sunnan þeirra kemur lækur vestan úr Kastalamýri ... Lækur þessi heitir Stekkjarlækur. Sunnan lækjarins er holt, sem heitir Torfhóll.” segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Torfhóll er norðan í Kastalanum; þar hefur verið þurrkað torf.”

Heimildir:Ö-Hrísdalur, 3; Ö-Hrísdalur ath og við, 2

MH-252:011 *Bænhúshylsholt* örnefni bænhús

“Við Straumfjarðarár, sunnan Stekkjarlækjar er holt, sem heitir Bænhúshylsholt. Við holtið er hylur í Straumfjarðará, sem heitir Bænhúshylur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hrísdalur, 3

MH-252:012 heimild um sel

Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Selgil; rústir sjást við Selgilið. Vestan við gilið er gömul rétt á móti selinu (sem þarna mun hafa verið) ...”

Heimildir:Ö-Hrísdalur ath og viðb, 2

MH-252:013 *Selgilsrétt* heimild um rétt

Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Selgil; rústir sjást við Selgilið. Vestan við gilið er gömul rétt á móti selinu (sem þarna mun hafa verið); rétt þessi var nefnd Selgilsrétt og var talin forrétt daginn mið Miðhraunsrétt. Var rekið þar inn a.m.k. frá Hrísdal, Hofstöðum og Lágafelli. Selgilsrétt var notuð síðast 1935-36. Þá var byggð rétt á Kastalanum.”

Heimildir:Ö-Hrísdalur ath og viðb, 2

MH-253 Dalur (Döggfossdalur)

26 hdr 1714, konungseign. Bænhús var á jörðinni. Dalsins getið í Bjarnarsögu Hítadalskappa. ÍF III, 112. Einnig getið í Eyrbyggju. [1377-78];” Helgafell gamall maldage ... Dufgusdalur ccc.” (DÍ III, 326-329) Hvammur býli í byggð 1856-1863. “Vesturmörk jarðarinnar eru Straumfjarðará en að austan liggur hún með

Hjarðarfellslandi allt norður að mörkum Helgafellssveitar.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 32
1714: “Stórviðri granda túninu” JÁM V, 58. 1920: Tún 4,3ha, mýri 0,6 ha, garðar 150m². “Fjalllendið er milli Straumfjarðarar og Köldukvíslar og er víðáttumikið og gott fjárland.” BS, 294

MH-253:001 *Dalur (Döggfossdalur)* bæjarhóll bústaður
“Allt frá landnáms tíð til 1956 stóð bærinn í Dal þar sem veiðihúsið var reist 1975, en upp úr 1950 voru bæjarhús flutt þangað sem þau nú eru.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.
Heimildir: Túnakort 1920; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 32

MH-253:002 heimild um bænhús
1714: “Bænhúsvað heitir hjer á ánni, þar af atla sumir hjer hafi einhverntíma bænhús verið, ekki vita menn þess önnur rök.”
DALUR Í MIKLAHOLTSHR. (SH) (MIKLAHOLTSPING) - BÆNHÚS
Heimildir: JÁM V, 57

MH-253:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-253:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-253:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-253:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-253:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-253:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

MH-253:009 *Bænhúsvað* heimild um vað
1714: “Bænhúsvað heitir hjer á ánni, þar af atla sumir hjer hafi einhverntíma bænhús verið, ekki vita menn þess önnur rök.”
Heimildir: JÁM V, 57

MH-253:010 heimild um leið
“Á Langholtinu er hóll, sem heitir Reiðstapi. Dregur hann nafn af gamla reiðveginum, er lá meðfram honum.”
Segir í örnefnaskrá
Heimildir: Ö-Dalur, 1

MH-253:011 *Byrgislækur* örnefni
“Þar austan í flóanum er Merkiþúfa og vestan við hana er Merkiþúfukelda og rennur hún að Langholti og austur með því að Byrgislæk.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir: Ö-Dalur, 1

MH-253:012 *Stekkhólar* örnefni stekkur
“Nokkuð ofan við Svartabakka eru tveir hólar, sem heita Stekkhólar, og þar er í ánni hylur, sem heitir Móhylur. Þar hefir verið tekinn mór í árbakkanum.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir: Ö-Dalur, 2

MH-253:013 heimild um mógrafir
“Nokkuð ofan við Svartabakka eru tveir hólar, sem heita Stekkhólar, og þar er í ánni hylur, sem heitir Móhylur. Þar hefir verið tekinn mór í árbakkanum.” Segir í örnefnaskrá “Stekkhólamógrafir heita mógrafirnar sem vikið er að í sambandi við Stekkhóla og Móhyl. Þar tók HE mó líklega síðast 1943, en 1944 var komin olúkynding.”
Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá
Heimildir: Ö-Dalur, 2; Ö-Dalur ath og viðb, 3

MH-253:014 heimild um kvíar

“Sunnan við túnið er Kvíaholt og Krúsarholt, sem er nýtt nafn. Þar var tekið efni í veg.” Segir í örnefnaskrá “Kvíaholt. Útihús standa nú neðst á Kvíaholtinu. Gömlu kvíarnar sjást enn fast við útihúsin.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Síðast fært frá í Dal um 1917.

Heimildir:Ö-Dalur, 2; Ö-Dalur ath og viðb, 3

MH-253:015 *Fjárhústún* örnefni fjárhús

“Syðst í túninu heitir Fjárhústún...” Segir í örnefnaskrá “Á Fjárhúsatúninu stendur nú íbúðarhúsið og fjárhús áföst við, byggð á sama stað og gömlu fjárhúsin.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur, 2; Ö-Dalur ath og viðb, 3

MH-253:016 *Gildruholt* örnefni refagildra

“Þar inn af og herra eru tvö holt samsíða, er heita Gildruholt, vestar og austan við það Langholt, sem liggur alveg vestanvert við þjóðveginn.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur, 2

MH-253:017 heimild um stekk

“Þar [sem var brú yfir Keldukvísl] rennur smálækur að norðan í kvíslina við Stokkinn og heitir Stekkjarlækur og austan við hann er rústir eftir Stekk, sem hefur verið þar áður fyrr.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur, 3

MH-253:018 *Hvammur* bæjarstæði býli

“Innar í dalnum, milli árinnar og fellsins, er eyðibýlið Hvammur. Þar hjá er gil, sem heitir Hvammsgil, og upp með því Hvammsklettur.” Segir í örnefnaskrá “Á árabílinu 1856-1863 hefir svonefndur Dalhvammur verið afbýli frá Dal í annan tíma finnst þess ekki getið í sóknarmannatali...” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Ö-Dalur, 3; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 390

MH-253:019 *Hvammsstekkur* heimild um stekk

“Innar í dalnum, milli árinnar og fellsins, er eyðibýlið Hvammur. Þar hjá er gil, sem heitir Hvammsgil, og upp með því Hvammsklettur. Nú er að halda inn dalinn um nafnlaust svæði. Þar er brött hlíð með smástöllum eða bekkjum, þar í hlíðinni neðst er Hvammsstekkur og Stekkjargil.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur, 3

MH-253:020 heimild um leið

“Þar innar [en 019] er holt, er heitir Vegamótaholt. Þar skilja leiðir. Lá leið til Staðarsveitar til forna þar vestur upp af Vegamótaholti.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur, 3

MH-253:021 heimild um leið

“Þar innar [en 019] er holt, er heitir Vegamótaholt. Þar skilja leiðir. Lá leið til Staðarsveitar til forna þar vestur upp af Vegamótaholti.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur, 3

MH-253:022 *Selbrekka* örnefni sel

“Nokkuð hátt upp í hlíðinni eru grasgeirar og grænar brekkur, sem heita Syðri-Græntær, Nyrðri-Græntær og skiptast af smáhvarfi er gengur niður af Smjörhnjúk, þar í er Selbrekka.” Segir í örnefnaskrá “Selbrekka. Þar eru rústir af byggingu eða smástekk, og eru götuslóðir þangað frá eyðibýlinu Hvammi, sem er í Dallandi.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur, 3; Ö-Dalur ath og viðb, 5

MH-253:023 *Þrívörður* varða

“... syðst á þeim [Hryggjum] eða til suðausturs heita Hryggjahauser. Norðan þeirra eru borgir og vörður á, kallaðar Þrívörður og Þrívörðuborgir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur, 4

MH-253:024 heimild um fjárskýli

“Merkin eru um Byrgisrúst á austari enda Langholts; þetta var falleg rúst rétt ofan við veginn, en hefur nú að mestu verið eyðilögð.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur ath og viðb, 1

MH-253:025 heimild um mógrafir

“Svartibakki[sjá 013] er við Straumfjarðará. Hann er hár og svartur moldar- og sandbakki. Þar var tekinn mór áður í Svartbakkagröfum, HE man eftir þeirri mótekju, en það var áður en hann fluttist að Dal.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur ath og viðb, 1

MH-253:026 heimild

“Rétt fyrir ofan veiðihúsið er lítill hóll, sem sleginn er með orfi og heitir Litlihóll ... Allar rústir í túninu hafa nú verið sléttar nema Litlihóll.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur ath og viðb, 3-4

MH-253:027 heimild

“Rúst af bænhúsi hefur ekki sézt. Hinsvegar var hringlaga rúst á Hólavelli, nú sléttið; til þess þurfti að taka burt óhemju af grjóti. Rústin var um 7-8 m í þvermál. Engar menjar sáust. Datt fólk í hug, að þarna hefði bænhúsið e.t.v. verið.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur ath og viðb, 4

MH-253:028 heimild

“Einnig var lítill rúst á hólbungu, sem nú hefur verið sléttuð, niðri á túninu um 200 m austur af hylnum, beint á móti honum.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur ath og viðb, 4

MH-253:029 heimild

“Brekkan [Fagrabrekka framan í 016]sé st mjög vel frá bæ. Brekkubrúnin er hátt barð, en að austan, vestan og sunnan eru veggjarústir í kringum hana . E.t.v. hefur verið náthagi þar.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Dalur ath og viðb, 4

MH-253:030 þjóðsaga tröll

“Tveir fossar eru í Köldukvísl, Valafoss sá lægri, Tagldarfoss sá hærri, kenndur við tröllið Töglð og er miklu hærri en sá fyrrnefndi ... en Töglð var tröllskessa, sem átti að hafa steypst í fossinn ...” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Í svörum við spurningum um örnefni á Hjarðarfelli segir: “Já, það er þjóðsaga um tröllkonu, sem hét Töglð og bjó í helli undir fossinum. Sá hellir er nú fallinn niður, og fossinn hefur færzt innar í gljúfrin.”

Heimildir:Ö-Dalur ath og viðb, 5; Ö-Hjarðarfell svör við sp., 4

MH-253:031 heimild um sel

“Í Valalágum hefur einhvern tíma verið haft í seli frá Dal, en afar langt er síðan.” Ö-Dalur ath og viðb, 5

Heimildir:Ö-Dalur ath og viðb, 6

MH-253:032 heimild um sel

SSS: “Staðarstaðarkirkja á selstöðu í Dallandi, og þar markar fyrir tóftum.”

Heimildir:SSS, 58

MH-254 Hjarðarfell

26 hdr. 1714, konungseign. [1377-78]: “Helgafell gamall maldage. ... Hjarðarfell ccc. “(Máld DI III 326-329) 1804 er Hjarðarfellskot talið sem eyðihjáleiga. JJ, 135 1714 er Moldbrekka [MH-255] hjáleiga í eyði en 1847 er hjáleigan í byggð. 1714 var önnur eyðihjáleiga nefnd Steinabrekka, þar var síðan nefnt Litlakot og Stórakot. Einnig var býli nefnt Þorláksskot. “Land jarðarinnar liggur að landi Dals að vestan, en að landi Miðhrauns að austan, niður með Grímsá að þjóðvegi. Að norðan liggur það að mörkum Helgafellssveitar.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 32

Straumfjarðartunga á hér engjatak. JÁM V, 59 Hjarðarfells II nýbúli frá 1951 á 1/3 landsins. Hvammur nýbýli 1937.

1714: “Túninu er hætt fyrir skriðum úr bröttu fjallgili, og so fyrir snjóflóðum, sem oftlega falla. Engi þar, sem kallað er Tágholtsengi hefur á sú, sem Grímsá heitir, stórlega fordjarfað, og hætt við eyðast muni.” JÁM V, 60.

1920: Tún 5 ha, 2/3 sléttað, garðar 600m². “Undirlendið er svo að segja samfelld mýrlendi, 7-800 ha. sæmilegt ræktunarland, þegar búið er að ræsa það. Fjalllendið er einnig stórt en ffremur gróðurlítið. Þó eru þar nokkur dalverpi brekkur og drög vel gróin.” BS, 295.

MH-254:001 *Hjarðarfell* bæjarhóll bústaður
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:002 bæjarstæði bústaður
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:004 heimild um hlöðu
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:008 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:009 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:010 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:011 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-254:012 garðlag akur
FF: “... á Hjarðarfelli ... hvar enn i dag siást augliós merki til þvjlikra forkunnar breidra Gjrdinga, sem lagdar hafa verid sumstadar i Réttum, annarstadar i aflaungum Ferhjrnning á hallandi flatlendi, nokkud meir en Stekkjarveg austan framm frá Bænum mót Sudri undir Fellshlidinni. - Meinast þar heldur verid hafa Akrar ed Grasgjerdi, vegna þeirra þvergardlaga sem siánlegt er ad gjörd hafa verid til ad Skifta Adalgjrdingunum sundur i jmislega, ekki alltjd jafnstóra parta.”
Heimildir:FF, 309

MH-254:013 *Hjarðarfellskot* bæjarstæði býli
1804 er Hjarðarfellskot talið sem eyðihjáleiga.
Heimildir:JJ, 135

MH-254:014 heimild um rétt
1714: “Rjettað er hjer lömb og geldfje á haustdag; mætir ábúandi þar af stórum átroðningi og fær ei toll fyrir.”
“Vestan í klettunum eru tvö skörð. Austast er Réttarskarð. Þar var eitt sinn skilarétt fyrir hreppinn. Þar var urð og grjót og mjög slæmt réttarstæði, er svo var lagt niður, þegar maður og hestur fótbrotnaði.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:JÁM V, 60; Ö-Hjarðarfell, 9

MH-254:015 *Þorláksskot* bæjarstæði býli “Neðst við Stekkjarlæk eru Hádegissteinar, eyktamark, hefur verð frá Litlakoti, sem nú er tún, eða Stórakoti heldur fjær. Þar var einnig nefnt Þorláksskot. Það er neðan við brekkurnar austan við Húsakast. Þarna er hóll og miklar rústir.” Segir í örnefnaskrá
Í svörum við spurningum segir: “Rústir Þorláksskots sjást, og þeim hefur í engu verið raskað. Í Jarðabók Árna Magnússonar er þess ekki getið, og ég veit ekki, hver reisti þar bæ né hvenær. En það hefur þó ekki verið s.l. öld

og eru reyndar augljóslega miklu eldri rústir. Rústirnar eru talsverðar um sig, eins og á bæjarhól.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 3; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 2

MH-254:016 heimild um traðir

“Grjótvöllur var austnorður af gamla bænum, niður af Leikkastinu er síðar getir milli heimreiðar, traðar og Bæjarlækjar ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 1

MH-254:017 *Kvíavöllur* heimild um kvíar

“Kvíavöllur og Vestari-Skjöldur var neðan við Bæjarlæk og náði að Moldbrekkugilið og uppað heimreiðartröðinni ...” Segir í örnefnaskrá 'i svörum við spurningum segir: “ Kvíar voru norðan við jaðar Kvíavallar á eyri við lækinn í Moldbrekkugili. Fráfærur féllu niður á Hjarðarfelli 1914. Ær voru þó mjólkaðar í kvíum síðar vegna sumarslátrunar.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 1; Ö-Hjarðarfell svör við sp., 1

MH-254:018 *Efri-rúst* heimild um heygarð

“Meðfram gilinu miðja vega er rúst, Efri-rúst og neðar er Neðri-rúst. Þessi tóftarbröt munu vera gamlir heygarðar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 2

MH-254:019 *Neðri-rúst* heimild um heygarð

“Meðfram gilinu miðja vega er rúst, Efri-rúst og neðar er Neðri-rúst. Þessi tóftarbröt munu vera gamlir heygarðar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 2

MH-254:020 *Byrgisrúst* heimild um fjárskýli

“Í hásuður frá bæ á merkjalínunni er Merkjaþúfa. Svo eru merkin áfram í Byrgisrúst, sem er á austanverður Langholti, en það er holtið, sem vegurinn liggur eftir ...” Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: “ Byrgisrúst gæti hafa verið fjárbyrgi. Örnefnið er fornt. Rústin er á stað, þar sem veður voru (eru) vægari en annars staðar í landareigninni, og sauðir gætu hafa leitað sjálfkrafa skjóls þar í vondum veðrum. Byrgið hefur verið úr torfi eða hnaus, og rústin er gróin.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 2; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 1

MH-254:021 *Húsakelda* örnefni

“Skammt austur af Fagurhól er Húsakelda, kemur hún úr Drullubreið er síðar getur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 2

MH-254:022 *Áveita* heimild um áveitu

“Skammt austan við Dýjalæk var áveita, sem nefnd var Veita, en er nú orðin tún.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 2

MH-254:023 *Tröð* heimild

“Nokkru fyrir austan Merkjaþúfu eins og sem svarar 100 metrum er lág hæð, þar mótast fyrir veggjum og er nefnt Tröð. Þetta er ferhyrnt gerði stórt og rústamyndun. Þar mun fé hafa verið traðað.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 3

MH-254:024 heimild

“Skammt austan við Tröð [023] er kelda eða lækur, sem nær upp undir tún og heitir fyrst Rústarkelda, dregur nafn af rúst, sem er við kelduna ofarlega. “ Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: “ Rúst er (var) örnefni vestan við Hádegissteina. Þar er nú komið tún. Heyskaparland var þarna áður fyrr, og líklegt er, að hey hafi verið sett saman á melhæð, þar sem Rústin var.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 3; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 2

MH-254:025 heimild um smalakofa

“Við lækinn [Merkiholdtslæk] var setið hjá ám við fráfærur, og þar er rúst eftir gamlan smalakofa.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 3

MH-254:026 örnefni stekkur

“Krókar í Grímsá eru ofan við, þar sem Byrgislækur fellur í Grímsá og að Merkiholdtslækjarós og móastykkið

með ánni. 'Í merkiholtslæk renna margir lækir ofan frá hlíðinni, vestastur þeirra er Stekkjarlækur, kemur hann niður úr Stóragrýti í vestanverðri hlíðinni er síðar getur." "Skammt austan við Stekkjarlæk upp við hlíð er svo Stekkjarholt og niður úr því er klettarani, sem heitir Stekkjartagl. Að sunnanverðu í holtinu er gamalt byrgi, sem heitir Stekkur." Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 3, 5

MH-254:027 heimild um mógrafir

"Á Stekkjarlæk er jarðbrú, sem nefnd er Móbrú. Þar var mórinn fluttur yfir í gamla daga." Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 3

MH-254:028 *Litlakot* bæjarstæði býli

1714: "Steinabrecca. Öðru nafni Sudurhus, þriðja nafnið Kothus. Fjórða nafnið Hjarðarfallsskot hefur hjer heitið hjáleiga við fjárhústúnið. Bygð fyrst í tíð Jóns Runólfssonar sýslumanns. Bygðin varaði fáein ár kanske 3 eður 5." "Neðst við Stekkjarlæk eru Hádegissteinar, eyktamark, hefur verð frá Litlakoti, sem nú er tún, eða Stórakoti heldur fjær. Þar var einnig nefnt Þorláksskot. Það er neðan við brekkurnar austan við Húsakast. Þarna er hóll og miklar rústir." Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: "Þarna [sem lýst er í JÁMV] voru miklar rústir á tveimur stöðum, og var önnur rústin kölluð Litlakot í minni æsku, en hin Stórakot, og þar voru hesthús fram á mín fullorðinsár - ásamt heytótt. Þessar rústir voru sléttaðar snemma á sjötta áratug aldarinnar og sjást nú ekki.

Heimildir:JÁM V, 60; Ö-Hjarðarfell, 3; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 2

MH-254:029 *Stórakot* bæjarstæði býli

1714: "Steinabrecca. Öðru nafni Sudurhus, þriðja nafnið Kothus. Fjórða nafnið Hjarðarfallsskot hefur hjer heitið hjáleiga við fjárhústúnið. Bygð fyrst í tíð Jóns Runólfssonar sýslumanns. Bygðin varaði fáein ár kanske 3 eður 5." "Neðst við Stekkjarlæk eru Hádegissteinar, eyktamark, hefur verð frá Litlakoti, sem nú er tún, eða Stórakoti heldur fjær. Þar var einnig nefnt Þorláksskot. Það er neðan við brekkurnar austan við Húsakast. Þarna er hóll og miklar rústir." Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: "Þarna [sem lýst er í JÁMV] voru miklar rústir á tveimur stöðum, og var önnur rústin kölluð Litlakot í minni æsku, en hin Stórakot, og þar voru hesthús fram á mín fullorðinsár - ásamt heytótt. Þessar rústir voru sléttaðar snemma á sjötta áratug aldarinnar og sjást nú ekki.

Heimildir:JÁM V, 60; Ö-Hjarðarfell, 3; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 2

MH-254:030 heimild um ristu

"Vestan við Stekkjarlæk heim að túni heita Breiður, hallandi graslendi frá hlíðinni. ... Á Breiðunum er steinn nefndur Reigingssteinn. Hann er á melbarði og mun þar reiðingurinn hafa verið þurrkaður." Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: "Reiðingur var fenginn í Síki, sem er nokkuð suðaustur af Reiðingssteini. Mikið var þurrkað af torfi á ári hverju, bæði heytorfi og reiðingstorfi. Reiðingur var talinn góður í Síkinu."

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 3; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 3

MH-254:031 heimild um leið

"Gamlivegur liggur ofan frá hlíð austan við Stóragrýtið austan við Síki og Merkiholtslæk niður á Eiðshúsalæk." Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 4

MH-254:032 heimild um mógrafir

Í svörum við spurningum segir: "Í Mógröfum [sjá 035], sem svo eru kallaðar í örnefnalýsingu, var ruðningur (frosinn jarðvegur) u. þ. b. þrjár til þrjár og hálf stunga. Mór undir honum var fimm til sjö stungur. Mórinn var heldur léttur til eldsneytis. Mór var víða annars staðar í landareigninni, m. a. við Hólalæk, Merkjaholt og ofan við Byrgisrúst). Þar var orkuríkari (hitameiri) mór. Hætt var að taka upp mó árið 1952, eftir að rafstöð var byggð á Hjarðarfalli. Kotgrafir eru við Moldbrekkugilið niðri undir landamerkjum á móti Dal. Þær eru frá því að byggð var í Moldbrekku. Aðrar grafir þaðan eru utan við Kringlóttaholt."

Heimildir:Ö-Hjarðarfell svör við sp., 2

MH-254:033 heimild um mógrafir

"Austan við Stekkjarlæk neðan Stekkjartagls eru gamlar mógrafir, Mór." Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 4;

MH-254:034 *Tjaldtóttir* heimild um tjaldstæði

"Skammt neðan þess [Kringlóttaholti], sitthvoru megin við Breiðalæk eru Taldtóttir. Þær munu vera síðan gamli vegurinn var lagður, en það var fyrir aldamót." Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: “Tjaldtóttir sjást mjög vel enn. Tjöld vegagerðarmanna voru þar sumarið 1897 og einnig 1925, og þar var legið við í tjöldum.”

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 4; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 3

MH-254:035 heimild um mógrafir

“Þar örstutt neðar [034] eru Mógrafir austan gamla vegar, þá Grafarsíki neðan við Mógrafirnar einnig austan við gamla veginn.” Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: “Í Mógröfum, sem svo eru kallaðar í örnefnalýsingu, var ruðningur (frosinn jarðvegur) u. þ. b. þrjár til þrjár og hálf stunga. Mór undir honum var fimm til sjö stungur. Mórinn var heldur léttur til eldsneytis. Mór var víða annars staðar í landareigninni, m. a. við Hólalæk, Merkjaholt og ofan við Byrgisrúst). Þar var orkuríkari (hitameiri) mór. Hætt var að taka upp mó árið 1952, eftir að rafstöð var byggð á Hjarðarfelli. Kotgrafir eru við Moldbrekkugilið niðri undir landamerkjum á móti Dal. Þær eru frá því að byggð var í Moldbrekku. Aðrar grafir þaðan eru utan við Kringlóttaholt.”

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 4; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 2

MH-254:036 Grímsárvað heimild um vað

“Þar sem gamli vegurinn [031] lá yfir Grímsá hét Grímsárvað.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 4

MH-254:037 Torfholtsrúst heimild

“Flóinn fyrir ofan Táholt er forarflói, sem heitir Táholtflói. Ofarlega í Táholtflóa er melbarð og rúst á, þetta heitir Torfholt og Torfholtsrúst. Þar austan er nafnlaus rúst. Á þessum slóðum var mikið heyjað áður fyrr.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 5

MH-254:038 heimild

“Flóinn fyrir ofan Táholt er forarflói, sem heitir Táholtflói. Ofarlega í Táholtflóa er melbarð og rúst á, þetta heitir Torfholt og Torfholtsrúst. Þar austan er nafnlaus rúst. Á þessum slóðum var mikið heyjað áður fyrr.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 5

MH-254:039 Hjallaendabrekka örnefni

“Vestan við Stórgrýti er Hjallaendabrekka og ofan við hana er klettabelti, Hjallaendaklettur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 6

MH-254:040 heimild um fjárhús

“Vestan við Hjallaendabrekku er Húsakast, sem er ofan við Þorláksskot [029]. Mun það draga nafn af fjárhúsunum, sem þar voru.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 6

MH-254:041 Leikkast heimild um leikvöll

“Vestan við Húsakast er Fagrihvammur, brekkan ofan við Litlakotið - og vestan hans er Kast eða Leikkast, það er ofan við heimatúnið og var leikvöllur barna.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 6

MH-254:042 heimild um kvíar

“Ofan við tún við gilið neðan Kasts heldur vestar en Hvammur er Kvíaból. Þar rétt og stöðull.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 6-7

MH-254:043 Hjallar örnefni

“Fyrir ofan Kastið og Fagrahvamm eru hallandi valllendismóar nefndir Hjallar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 7

MH-254:044 Guðnastekkur örnefni stekkur

“Neðan við hana [Eyri] er Guðnastekkur, dregur trúlega nafn af húsmanni, er nytjað hefur, nú er hann orðinn að túni.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hjarðarfell, 8

MH-254:045 heimild um myllu

“Þar neðan við [044] stekkin á eyri við gilið var mylnurúst kölluð Myllan.” Segir í örnefnaskrá Í svörum við spurningum segir: “Myllurústin er horfin, og þar er komið tún. Hún var sunnan við Moldbrekkugilið, rétt á barmi þess, í nær hásuður frá íbúðarhúsi Hjarðarfells II. Þar var malað korn á 19. öld í myllunni.”

Jón Jónsson var bóndi á H. til 1883. Áður hafði hann komið upp myllunni á H. Kornmylla, knúð vatnaflí. Sumir telja hann hafa sjálfan smíðað mylluna aðrir telja að Óli norski hafi smíðað hana norðmaður er dvaldist lengi á landinu Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 8; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 4; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 376

MH-254:046 heimild um sel

“Innan við Þvergil neðst tekur svo við fell, er heitir Hellnafell, og fremst í því e brekka, er heitir Hellnafellsbrekka. ... Fremst á brekkunum er brekka, sem heitir Selbrekka. Þar í eru selrústir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 10

MH-254:047 heimild um sel

“Þá eru upp með Þvergili ofan við Hellnafell. Botnarnir fyrrnefndu, Lægri- og Hærri-Botn. Þá er Selgil og Hvítafossagil ... Við Selgil virðast hafa verið sel.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 10

MH-254:048 *Kvíslarvað* heimild um vað

“Uppi á brún ofan við brekkuna er melur, sem heitir Kvíslarholt. Gamall vegur er þar ofan við gljúfrin og liggur þar niður að Kvíslarvaði.” Segir í örnefnaskrá

Einnig nefnt Fossavað segir í svörum við spurningum.

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 10-11; Ö-Hjarðarfell svör við sp, 7

MH-254:049 heimild um leið

“Uppi á brún ofan við brekkuna er melur, sem heitir Kvíslarholt. Gamall vegur er þar ofan við gljúfrin og liggur þar niður að Kvíslarvaði.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 10-11

MH-254:050 *Fremradys* dys

“Fyrir innan Sandahrygg er Innri-Sandur, og innan við hann að austan er Fremradys. Þar skammt innar er sæluhús, nú rífið, og Innradys er í skarðinu en það heitir Kerlingarskarð.” Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: “Dysin eru ævafor. Innridysin (eða dysið) er alveg á brún Kerlingarskarðs við vegkantinn að austan. Hin dysin (eða dysið), oft kölluð Hjarðarfellsdys (258) er u. þ. b. 100-200 metrum sunnar. Þarna þótti ferðamönnum fyrr á tíð skylt að kasta grjóti í dysin, þegar þeir fóru um veginn, a. m. k. í fyrsta sinn, sem þeir fóru þar um. Þjóðsaga er um, að smalar tveir, annar frá Hjarðarfelli, hinn frá Gríshóli, sem er næsti bær norðan við fjallið (Grímsfjall), hafi til forna deilt um fé eða beitarrétt og barizt. Þeir hafi sært hvor annan til ólífis, og síðan hafi þeir verið dysjaðir þarna með þessu stutta millibili.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 11; Ö-Hjarðarfell svör við sp., 6

MH-254:051 *Innradys* dys

“Fyrir innan Sandahrygg er Innri-Sandur, og innan við hann að austan er Fremradys. Þar skammt innar er sæluhús, nú rífið, og Innradys er í skarðinu en það heitir Kerlingarskarð.” Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir: “Dysin eru ævafor. Innridysin (eða dysið) er alveg á brún Kerlingarskarðs við vegkantinn að austan. Hin dysin (eða dysið), oft kölluð Hjarðarfellsdys (258) er u. þ. b. 100-200 metrum sunnar. Þarna þótti ferðamönnum fyrr á tíð skylt að kasta grjóti í dysin, þegar þeir fóru um veginn, a. m. k. í fyrsta sinn, sem þeir fóru þar um. Þjóðsaga er um, að smalar tveir, annar frá Hjarðarfelli, hinn frá Gríshóli, sem er næsti bær norðan við fjallið (Grímsfjall), hafi til forna deilt um fé eða beitarrétt og barizt. Þeir hafi sært hvor annan til ólífis, og síðan hafi þeir verið dysjaðir þarna með þessu stutta millibili.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 11; Ö-Hjarðarfell svör við sp., 6

MH-254:052 heimild um sæluhús

“Fyrir innan Sandahrygg er Innri-Sandur, og innan við hann að austan er Fremradys. Þar skammt innar er sæluhús, nú rífið, og Innradys er í skarðinu en það heitir Kerlingarskarð.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 11

MH-254:053 heimild um mógrafir

Í svörum við spurningum segir: “Í Mógröfum [sjá 035], sem svo eru kallaðar í örnefnalýsingu, var ruðningur

(frosinn jarðvegur) u. þ. b. þrjár til þrjár og hálf stunga. Mór undir honum var fimm til sjö stungur. Mórinn var heldur léttur til eldsneytis. Mór var víða annars staðar í landareigninni, m. a. við Hólalæk, Merkjaholt og ofan við Byrgisrúst). Þar var orkuríkari (hitameiri) mór. Hætt var að taka upp mó árið 1952, eftir að rafstöð var byggð á Hjarðarfelli. Kotgrafir eru við Moldbrekkugilið niðri undir landamerkjum á móti Dal. Þær eru frá því að byggð var í Moldbrekku. Aðrar grafir þaðan eru utan við Kringlóttaholt.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell svör við sp., 2

MH-254:054 heimild um mógrafir

Í svörum við spurningum segir: “ Í Mógröfum [sjá 035] , sem svo eru kallaðar í örnefnalýsingu, var ruðningur (frosinn jarðvegur) u. þ. b. þrjár til þrjár og hálf stunga. Mór undir honum var fimm til sjö stungur. Mórinn var heldur léttur til eldsneytis. Mór var víða annars staðar í landareigninni, m. a. við Hólalæk, Merkjaholt og ofan við Byrgisrúst). Þar var orkuríkari (hitameiri) mór. Hætt var að taka upp mó árið 1952, eftir að rafstöð var byggð á Hjarðarfelli. Kotgrafir eru við Moldbrekkugilið niðri undir landamerkjum á móti Dal. Þær eru frá því að byggð var í Moldbrekku. Aðrar grafir þaðan eru utan við Kringlóttaholt.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell svör við sp., 2

MH-254:055 Torfholt heimild um ristu

Í svörum við spurningum segir að torf hafi verið rist nálægt Torfholti.

Heimildir: Ö-Hjarðarfell svör við sp., 3

MH-254:056 Grímshellir hellir

“ Í Grímsfjalli norðanverðu er hellir, sem heitir Grímshellir. Þar sést rúmbálkur úr grjóti. Þjóðsaga er um, að þar hafi maður að nafni Grímur legið úti í fyrndinni.” Segir svörum við spurningum

Heimildir: Ö-Hjarðarfell svör við sp., 6

MH-254:057 Háuhlíðargata heimild um leið

“Háuhlíðargata. Þetta er fjárslóði úr Háuhlíð efst - austar neðan við Mosabrekkur í átt að Rófuborg.” Segir svörum við spurningum

Heimildir: Ö-Hjarðarfell svör við sp., 7

MH-254:058 Heyrúst heimild

“Heyrúst. Þetta er hringlaga bunga (í öðru stykki) vestan við Síkið neðst.” Segir svörum við spurningum

Heimildir: Ö-Hjarðarfell svör við sp., 7

MH-254:059 Kerling þjóðsaga tröll

“Sú sögn lifir á Snæfellsnesi, að tröllkona ein – nátttröll – hafi búið í helli miklum í Hítardal. Sú tröllkona átti unnusta, er bjó í helli vestur undir Jökli (Snæfellsjökli). Ekki er nánar tilgreint um bústaði þeirra. Það var á einhverju sumarkvöldi, að þau ákváðu stefnumót (ástarfund) á Hólstindi í Staðarsveit um nótt. Kerling var örgeðja og stórlát og vildi færa unnusta sínum góðar gjafir af búi sínu, svo sem forn siður var. Búsæld var mikil í Hítardal á þessum tíma. Kerling hafði margt ásauða og skyrgerð mikla af sauðamjólk. Einnig var mikil silungaveiði í Hítardalsvatni. Kerling tók hest einn, er hún átti, og lagði á hann reiðing. Hún bjó upp á hann baggaklyfjar og hafði öðrum megin stóra skyrtunnu, en hinum megin silungakippu mikla. Að þessu búnu lagði hún leið sína vestur fjöll, sem fjærst allri mannabyggð. Ferðin gekk seint, því klyfjar voru þungar á klárnum, og hann var seinfær. Nokkru eftir að kerling kom vestur fyrir Sátufjall í Eyjarhreppi, lagðist klárinn niður undir böggunum og fékkst með engu móti til að standa upp aftur. Kerling átti þann kost einan að skilja klárinn eftir, og er þar síðan fjall, er heitir Hestur, er sér víða til. Kerlingu þótti illt að skilja eftir gjafir sínar, svo að hún tók þann kost að taka skyrtunnuna á bak sér, en bera silungakippuna að framan og hélt svo af stað að nýju. Þannig arkaði hún áfram nokkurn tíma. En brátt kom að því, að hún taldi sig breyta þrek til að komast leiðar sinnar með alla byrðina. Þá lagði hún af sér skyrtunnuna, og er það fjallið Skyrtunna norður af Hafursfelli á mótum Miklaholtshrepps og Eyjarhrepps, sérkennilegur tindur og auðkenndur af laginu. Áfram hélt kerling með silungakippuna á bakinu. Þegar hún kom á vesturbrún Kerlingarfjalls og ætlaði að klofa yfir skarðið vestur á Hafrafell, þá stóð svo á, að kristinn maður reið suður þjóðveginn um skarðið. Hún kunni því illa að klofa yfir manninn og beið því á brúninni, þar til maðurinn var úr augsyn. Á meðan rann morgunsól, og kerlingin varð að steini á brúninni og stendur þar enn. Unnustinn var trúfastur og beið á stefnumótsstaðnum á Hólstindi og varð þar að steini og er þar enn. Ekki hafa farið sögur af gjöfum hans.” Segir svörum við spurningum

Heimildir: Ö-Hjarðarfell svör við sp., 9-10

MH-255 Moldbrekka

[1377-78]: “Helgafell gamall maldage. ... MolldBrecka c.” (Máld DI III 326-329)

Hjáleiga Hjarðarfells MH-254. 1714 er Moldbrekka hjáleiga í eyði. Fór endanlega í eyði árið 1873, og lögðust nýtnar til Hjarðarfells.

MH-255:001 *Moldbrekka* bæjarhóll bústaður

“Vestan lækjar og ofan vegar hefur verið kot, sem hét Moldbrekka en nú að jafnaði nefnt Kot. Síðan 1940 hefur það verið endurræktað.” Segir í örnefnaskrá Sléttað um og eftir 1940.

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 8

MH-255:002 *Kotstekkur* heimild um stekk

“Þar austan við [Kringlóttaholt] er Kotstekkur og þá tvær klettaborgir nefnd Köst.” Segir í örnefnaskrá Í svörum við spurningum segir: “Rúst af Kotstekk sést greinilega suðvestan við Köst. Það er grasi gróin rúst.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 8; Ö-Hjarðarfell svör við sp., 4

MH-255:003 heimild um mógrafir

“Við gilið neðst í sundunum eru Kotgrafir, gamlar grafir frá Moldbrekku.” Segir í örnefnaskrá Í svörum við spurningum segir: “Kotgrafir eru við Moldbrekkugilið niðri undir landamerkjum á móti Dal. Þær eru frá því að byggð var í Moldbrekku. Aðrar grafir þaðan eru utan við Kringlóttaholt.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 8; Ö-Hjarðarfell svör við sp., 2

MH-255:004 heimild um mógrafir

“Við gilið neðst í sundunum eru Kotgrafir, gamlar grafir frá Moldbrekku.” Segir í örnefnaskrá Í svörum við spurningum segir: “Kotgrafir eru við Moldbrekkugilið niðri undir landamerkjum á móti Dal. Þær eru frá því að byggð var í Moldbrekku. Aðrar grafir þaðan eru utan við Kringlóttaholt.”

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 8; Ö-Hjarðarfell svör við sp., 2

MH-255:005 *Stekkjarbrekka* heimild um stekk

“Þar austur af [Mjóadal] eru brekkur er heita ýmsum nöfnum. Vestast er Stekkjarbrekka. Upp hana vestanverða liggur þjóðvegurinn.” Segir í örnefnaskrá

Í svörum við spurningum segir að góður stekkur hafi verið þarna.

Heimildir: Ö-Hjarðarfell, 8-9; Ö-Hjarðarfell svör við sp., 5

MH-256 Miðhraun

26 hdr 1714, konungseign. [1377-78]: “Helgafell gamall maldage.... Yztahraun c Midhraun x avrar.” (Máld DI III 326-329) 1714 er Ystahraun í eyði. 1804 eru eyðihjáleigurnar Syðstahraun og Yztahraun taldar með. JJ, 136. Tvíbýli á jörðinni, búskapur aflagður 2000 í Miðhrauni I.

1714: “Enginu spillir það merkilega, að á sú, sem það vökvaði á vordag með yfiringangi, hefur nú grafið farveg sinn so djúpan, að hún flæðir ekki á engið og sprettur síðan miklu verr en áður.” JÁM V. 62. 1920: Tún 5,2 ha 2/3 sléttað, mýri 1,1ha, garðar 300m². “Land Miðhrauns er allstórt, bæði til fjalla og á láglandinu sem mestanpart eru mýrar. Nokkurt tún hefur verið ræktað upp á hrauninu.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 31.

MH-256:001 *Miðhraun* bæjarhóll bústaður

“Bær sá er stóð þar fyrir h.u.b. 70 árum, eða um og eftir 1860, var nokkuð stór sambandbórið við aðra bæi í hreppnum. Fremst (syðst) var baðstofa, er sneri frá norðri til suðurs, hún var 12 álna löng (um 7 1/2 mtr), en 4 álna breið (1 1/2 mtr). Á henni var einn gluggi á suðurgafli með 6 rúðum, á vesturhlið voru þrír smágluggar. Baðstofa þessi var portbyggð, sem kallað var (með lofti), og var stigi niður af loftinu, lúkan var um miðja baðstofuna, þó heldur nær austurhlið, var því ekki rúm þar, hleri var yfir uppgöngunni, á járnhjörum. Undir loftinu var stofuhús í suðurendanum, síðan var gangur, er vefstóll var hafður í, þaðan lágu göng til frambæjarins. Í norðurenda hans var eldhús 6 álna langt og 5 álna breitt, á því voru tveir reykáfur en engin gluggi, var því ekki önnur birta í húsinu en sú, er kom um reykáfana (strompana). Gegnt eldhúsinu voru bæjardyrnar á suðurenda frambæjarins. Dyrögöngin voru 5 álna löng og 3 álna breið, dyraþilið var úr timbri. Búrið var og í frambænum. Það var 9 álna langt og 4 álna breitt, það var með sé risi og á því voru tveir smágluggar. Veggir bæjarins voru hlaðnir úr torfi (streng) og grjóti, en göng og gólf hellulögð. ... Um hlaðið lá gangstígur (stétt) frá bæjardyrum að skemmunni og smiðjunni, einnig var stígur frá bæjardyrum að fjósinu. Austan við skemmstíginn var

þvottasnúra frá smiðjuvegnum í búrgaflinn.”

Heimildir:Túnakort 1920; Ö-Miðhraun, 1-2

MH-256:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:005 heimild um hlöðu

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:011 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-256:012 *Yzta-Hraunsgrafir* heimild um mógrafir

“Í tungu þessari [Lambahraunstungu] eru gamlar mógrafir, sem kallaðar eru Yzta-Hraunsgrafir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 16

MH-256:013 *Yztahraun* bæjarstæði býli

[1377-78]: “Helgafell gamall maldage.... Yztahraun c Midhravn x avrar.” 1714: “Ystahraun heitir hjer í landinu fornt eyðiból, og eru þar sýnileg byggíngamerki. Það hefur að vísu nokkur hundruð ár í auðn verið, og brúkar jörðin, Miðhraun, grasnautn alla átólulaust af öllum. Það er nú kallað Steckarrústir. Ekki má hjer aftur byggja nema til rýrðar heimajörðunni Hrauni.” 1804 eru eyðihjáleigurnar Syðstahraun og Yztahraun taldar með. JJ, 136 “Þar sem Jaðrarnir enda, liggur flóapartur vestur að Grísmá, suður að hrauninu, en austur að 'Rettareyri. 'A þessu svæði eru girðingar, er líta út fyrir að hafa verið um tún, þegar búið var á Yzta-Hrauni, en aðaltúnið hefur verið á lágrí hraunbreiðu, er liggur sunnan við áðurnefndan flóa. ... Sunnan hraunbreiðunnar gengur stór hvammur austur í hraunið, norðan til í honum eru rústir Yzta-Hrauns. Lækur fellur eftir hvamminum, rennur hann því nær í hálfhring umhverfis tóftirnar; lækur þessi er kallaður Bæjarlækur ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:JJ, 136; Ö-Miðhraun, 7; DI III 326-329

MH-256:014 heimild um skemmu

“Á hlaðinu, sunnan bæjarins, stóðu skemma og smiðja, hvoru tveggja allstór hús með timburþiljum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 2

MH-256:015 heimild um smiðju

“Á hlaðinu, sunnan bæjarins, stóðu skemma og smiðja, hvoru tveggja allstór hús með timburþiljum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 2

MH-256:016 heimild um fjós

“Hlaðið takmarkaðist af bænum, smiðjunni og fjósi, er stóð til útsuðurs frá skemmunni; mun hlaðið hafa verið um 100 ferálnir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 2

MH-256:017 heimild um kálgarð

“Sunnanvert við útihúsin [smiðjuna og skemmuna) á hólbarðinu var matjurtagarður, frá honum liggur túnið að læk austur frá bænum, sem kallaður er Bæjarlækur ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 2

MH-256:018 heimild um leið

“Túnið nær upp í hraunbrekkuna og ofan að götu, sem liggur ofan með bæjarlæknum og suður á sýsluvegin hjá Fáskrúðsbakka.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 2

MH-256:019 heimild um brunn

“Vestan Svíra er Ytri- eða Stærri-Veita. Í henni er brunnur, sem vatn var sótt í fyrir fjósið. Stærri-Veita nær upp að Fjósafliot og niður að Kelduskurði, sem liggur neðan (sunnan) við túnið.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 2

MH-256:020 heimild um fjós

“Vestan Svíra er Ytri- eða Stærri-Veita. Í henni er brunnur, sem vatn var sótt í fyrir fjósið. Stærri-Veita nær upp að Fjósafliot og niður að Kelduskurði, sem liggur neðan (sunnan) við túnið. Á Fjósafliot er gömul fjóstóft; hafði fjósið staðið þar áður fyrr, en langur fjósvegur hefur það verið ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 2

MH-256:021 heimild um kálgarð

“Bæjarmegin við Fjósafliotina er allstór matjurtagarður.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 3

MH-256:022 heimild um heygarð

“Norðan við garðfliotina og matjurtagarðinn er (eða var) heygarður með þrem niðurgrofnum heystæðum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 3

MH-256:023 heimild um túngarð

“Aðrar tvær sléttur eru í velli þessum, utan hins forna túngarðs, þær eru kallaðar Traðir. Umhverfis þær sést fyrir fornum garðlögum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 3

MH-256:024 heimild

“Aðrar tvær sléttur eru í velli þessum, utan hins forna túngarðs, þær eru kallaðar Traðir. Umhverfis þær sést fyrir fornum garðlögum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 3

MH-256:025 *Brekknagata* heimild um leið

“Milli Miðvallar og Neðstavallar er gata, sem heitir Brekknagata, liggur hún frá Brekknahorni og heim að bænum, neðan heygarðsins ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 3

MH-256:026 *Smiðjureitur* örnefni smalakofi

“Yzt (vestast) í Miðvelli, við gilfarveginn, er bakki grasi vaxinn, sem kallaður er Vallarvað. Síðan tekur við Smiðjureitur, var hann fremur greiðfær.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 3

MH-256:027 heimild

“Völlur þessi [026] er breiður við hraunið, en mjókkar er nær dregur bænum. Ofan Vallarbarðs eru tvær fornar girðingar, sem sennilega eru leifar af fjárgirðingum. Þær liggja upp með úthrauninu yfir að húshól en hann nær austur að Réttargötu ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 3-4

MH-256:028 *Húshóll* örnefni

“Völlur þessi [026] er breiður við hraunið, en mjókkar er nær dregur bænum. Ofan Vallarbarðs eru tvær fornar girðingar, sem sennilega eru leifar af fjárgirðingum. Þær liggja upp með úthrauninu yfir að húshól en hann nær austur að Réttargötu ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 3-4

MH-256:029 *Réttargata* heimild um leið

“Völlur þessi [026] er breiður við hraunið, en mjókkar er nær dregur bænum. Ofan Vallarbarðs eru tvær fornar girðingar, sem sennilega eru leifar af fjárgirðingum. Þær liggja upp með úthrauninu yfir að húshól en hann nær austur að Réttargötu, hún liggur frá bænum milli Miðvallar og Krókavallar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 3-4

MH-256:030 *Réttargata* örnefni rétt

“Völlur þessi [026] er breiður við hraunið, en mjókkar er nær dregur bænum. Ofan Vallarbarðs eru tvær fornar girðingar, sem sennilega eru leifar af fjárgirðingum. Þær liggja upp með úthrauninu yfir að húshól en hann nær austur að Réttargötu, hún liggur frá bænum milli Miðvallar og Krókavallar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 3-4

MH-256:031 *Fjárból* örnefni

“Suður frá Vallarbarði eru kölluð Fjárból ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 4

MH-256:032 heimild um hesthús

“Suður frá Vallarbarði eru kölluð Fjárból, sunnarlega í þeim er kringlóttur hól, sem heitir Hregghóll, á honum var áður hesthús.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 4

MH-256:033 heimild um traðir

“Frá Hregghól liggur (eða lá) heimreiðartröð að bænum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 4

MH-256:034 *Hrútakofi* heimild um hrútakofa

“Þá er völlur, sem heitir Krókavöllur, hann byrjar við svo kallaðan Hrútakofa, sem er á milli bæjarins og hraunsins, svo var stórþýfður reitur í velinum frá heimreiðartröðinni og upp í Þjófakima.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 4

MH-256:035 heimild um fjárhús

“Norðvestan við Lengju var þúfnareitur, sem endaði við fjárhúsin, sem stóðu framanvert við Húsasnoppu.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 4

MH-256:036 heimild

“Austan við fjárhúsin [035] er hvapp inn í hraunið, heitir það Húsahvammur, en hann á milli Húsasnoppu og Húsaklettssnoppu. Frá henni er grjótagarður, er liggur yfir Löngulág sunnanverða og yfir Mjólurstöðul og yfir á áðurnefnt girði á Miðvelli.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 4

MH-256:037 *Mjólurstöðull* heimild um kvíar

“Austan við fjárhúsin [035] er hvapp inn í hraunið, heitir það Húsahvammur, en hann á milli Húsasnoppu og Húsaklettssnoppu. Frá henni er grjótagarður, er liggur yfir Löngulág sunnanverða og yfir Mjólurstöðul og yfir á áðurnefnt girði á Miðvelli. Á barði innan garðsins voru kvíar, hesthús og fjárhús, barð þetta heitir Kvíabarð.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 4

MH-256:038 heimild um fjárhús

“Austan við fjárhúsin [035] er hvapp inn í hraunið, heitir það Húsahvammur, en hann á milli Húsasnoppu og Húsaklettssnoppu. Frá henni er grjótagarður, er liggur yfir Löngulág sunnanverða og yfir Mjólurstöðul og yfir á áðurnefnt girði á Miðvelli. Á barði innan garðsins voru kvíar, hesthús og fjárhús, barð þetta heitir Kvíabarð.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 4

MH-256:039 heimild um hesthús

“Austan við fjárhúsin [035] er hvapp inn í hraunið, heitir það Húsahvammur, en hann á milli Húsasnoppu og Húsaklettssnoppu. Frá henni er grjóttgarður, er liggur yfir Löngulág sunnanverða og yfir Mjólkurstöðul og yfir á áðurnefnt girði á Miðvelli. Á barði innan garðsins voru kvíar, hesthús og fjárhús, barð þetta heitir Kvíabarð.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 4

MH-256:040 heimild um stekk

“Austan viksins er Miðsnoppa, uppi á henni eru klettur, sem mynda sjálfgerða rétt, heita þeir Stekkjarklettur, er þar gömul stekkjarrúst frá Syðsta-Hrauni.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 5

MH-256:041 *Sligarétt* heimild um rétt

“Næsti hraunrani við Sligahvamm heitir Syðstasnoppa. Suðvestan í henni er hraunborg, sem heitir Urðarborg. Suðvestan við hana er fjárrétt, sem heitir Sligarétt. Inn í borgina gengur hellir, sem heitir Sligaréttarhellir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 5

MH-256:042 *Kró* heimild

“Landamerki milli Mið-hrauns og Eyðhúsa eru þau, er nú skal greina. Eftir að Bæjarlækur og Sligalækur eru fallnir saman, fellur lækurinn þröngt, heitir þar Stokkur, er þaðan sjónhending í tóftarbrot, sem heitir Kró.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 6

MH-256:043 heimild um heygarð

“Skammt norður frá Eyðhúsálæk er Heyholt, þar hefur verið heygarður (stakkgarður).” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 6

MH-256:044 *Engjarúst* heimild

“Engjakelda fellur í Eyðhúsálæk, eru upptök hennar við Engjarúst, sem er allstór rúst í engjunum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 6-7

MH-256:045 heimild

“Flói þessi heitir Nónholtsflói, í honum er stórt og hátt holt, sem heitir Nónholt; á holtinu eru (eða voru) tvenn hagahús og allmiklar girðingar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 7

MH-256:046 *Rústir* örnefni

“Upp frá Jöðrunum, við Grímsá, heita Háubakkar, sunnan þeirra heita Rústir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 7

MH-256:047 *Réttareyri* örnefni rétt

“Þar sem Jaðrarnir enda, liggur flóapartur vestur að Grísmá, suður að hrauninu, en austur að 'Rettareyri. 'A þessu svæði eru girðingar, er líta út fyrir að hafa verið um tún, þegar búið var á Yzta-Hrauni [sjá 013], en aðaltúnið hefur verið á lágrí hraunbreiðu, er liggur sunnan við áðurnefndan flóa.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 7

MH-256:048 heimild

“Þar sem Jaðrarnir enda, liggur flóapartur vestur að Grísmá, suður að hrauninu, en austur að 'Rettareyri. 'A þessu svæði eru girðingar, er líta út fyrir að hafa verið um tún, þegar búið var á Yzta-Hrauni [sjá 013], en aðaltúnið hefur verið á lágrí hraunbreiðu, er liggur sunnan við áðurnefndan flóa.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 7

MH-256:049 heimild um stekk

“Þar sem Jaðrarnir enda, liggur flóapartur vestur að Grísmá, suður að hrauninu, en austur að 'Rettareyri. 'A þessu svæði eru girðingar, er líta út fyrir að hafa verið um tún, þegar búið var á Yzta-Hrauni [sjá 013], en aðaltúnið hefur verið á lágrí hraunbreiðu, er liggur sunnan við áðurnefndan flóa. Þessi hraunbreiða er vaxin

töðugresi, þar hefur lengi verið stekkur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 7

MH-256:050 heimild um leið

“... meðfram öllu hrauninu til suðurs eru töðugresisbrekkur, með brekkunum eru götutroðningar heim að Hraunsbænum [013] ...”

Heimildir:Ö-Miðhraun, 7-8

MH-256:051 *Gullborgarrétt* heimild um rétt

“Áðurnefndar lágir eru upp af brekkunum, eru þær kallaðar Gullborgarlágar. Hraunborg stendur á þessu lága hrauni, er heitir Gullborg, hún er um 7-8 m á hæð að norðan, en lækkar suður eftir. Norðan undir borginni er fjárrétt, sem kölluð er Gullborgarrétt.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 8

MH-256:052 *Miðhraunsrétt* heimild um rétt

Austnorður frá Gullborgarlágum er hraunið mishæðalítið, liggur þar vetur yfir hraunið frá Miðhraunbæjum að Miðhraunsrétt, sem er lögréttin í Miklaholtshreppi, setundur hún á hrauntagli, er gengur því næst vestur að Grísmá.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 8

MH-256:053 *Djúpugrafir* heimild um mógrafir

“Vestan Stekkjarlækjar eru gamlar mógrafir, sem eru kallaðar Djúpugrafir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 9

MH-256:054 *Fornugrafir* heimild um mógrafir

“Beggja vegna við lækinn [Stekkarlækinn] eru aðrar mógrafir, sem kallaðar eru Fornugrafir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 9

MH-256:055 *Reiðingssteinar* heimild um áfangastað

“Syðst í Fullborgarlágum er kringlótt laut, sunnanvert við Gamlagil, er hún kölluð Bárðarbolli. Skammt austur frá honum eru tveir klettir, sem heita Reiðingasteinar, þar var áningarstaður ferðamanna, er hinn forni vegur var farinn yfir hraunið, heftu þeir hesta sína í Bárðarbolla.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 9

MH-256:056 heimild um kvíar

“Suður frá Bárðarbolla eru grasmóar, sem kallaðir eru Vallarbarð (eða Stöðull), þar eru við túngarðinn kvíar, sem tóku um 100 ær.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 9

MH-256:057 heimild um kolagröf

“Upp frá urðarkasti, en sunnan Nautaskarða, er hóll, sem heitir Kolhóll, var þar áður höggvið hríss og gjört til kola, var þar allmikill skógur, en nú sést þar varla hrísla.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 10-11

MH-256:058 *Selhóll* örnefni sel

“Melholtin liggja upp með Kúagili alla leið upp að Selhól.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 11

MH-256:059 heimild um kvíar

“Verður þá farið suðureftir aftur og byrjað á Bæjarsnoppu. Uppi á henni eru sjálfgerðar kvíar, sem kallaðar eru Klettakvíar. Umhverfis þær er allmikið gras, er þar stundum slegið. Svæðið umhverfis Klettakvíarnar er kallað Fornistöðull, nær hann yfir alla Bæjarsnoppuna upp að hraunhryggnum, er liggur þvert yfir hana norður að Þjófakimabotni og suður að Miðsnoppu eða suður að Hryggjarlæg.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miðhraun, 11

MH-256:060 *Þjófakimabotn* örnefni

“Verður þá farið suðureftir aftur og byrjað á Bæjarsnoppu. Uppi á henni eru sjálfgerðar kvíar, sem kallaðar eru Klettakvíar. Umhverfis þær er allmikið gras, er þar stundum slegið. Svæðið umhverfis Klettakvíarnar er kallað Fornistöðull, nær hann yfir alla Bæjarsnoppuna upp að hraunhryggnum, er liggur þvert yfir hana norður að

Þjófakimabotni og suður að Miðsnoppu eða suður að Hryggjarlæg.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Miðhraun, 11

MH-256:061 *Syðsta-Hraunsstekkur* örnefni stekkur
“Upp af Miðsnoppu er Syðsta_Hraunsstekkur.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Miðhraun, 11

MH-256:062 *Draugadalir* örnefni
“... Síðan skilur Kúagilið löndin, en það fellur niður með Arnarurðum ofan úr Draugadölum, en þeir ná fast upp í Ljósufjöll.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Miðhraun, 12

MH-256:063 heimild um sel
“Upp við hlíðina austan gilsins eru Seltóftir, var þar sel frá Miðhrauni.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Miðhraun, 13

MH-256:064 *Hlíðarstekkur* heimild um stekk
“Með hlíðarrótunum, syðst, er mjög mikil stórgrýtisurð, sést skarð í hamrana, er grjót þetta hefur fallið úr. Gömul stekkjarrúst er vestan Háalækjar, við hlíðarrótina, heitir hún Hlíðarstekkur.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Miðhraun, 14

MH-256:065 *Lambahraungata* heimild um leið
“Yfir hraunið [Lambahraunið] liggur gata, sem kölluð er Lambahraungata.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Miðhraun, 16

MH-256:066 *Yzta-Hraunsstekkur* heimild um stekk
“Lambahraunið er neðan götunnar úfið, en grasbrekkur að sunnanverðu; í brekkunum er stekkjarrúst, sem kölluð er Yzta-Hraunsstekkur.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Miðhraun, 16

MH-257 Hörgsholt

24 hdr 1714, konungseign. Jarðarinnar getið í Landnámu 98-101. 1234. Jarðarinnar getið í Sturlungu. Sturlunga I, 378. 1714 er Syðstahraun eyðikot talið innan marka Hörgsholts, 1840 er það talið með Miðhrauni. Jörðin heitir nú Lækjarmót, í eyði frá 1996.
1920: Tún 2,4 ha, 1/15 sléttaður. “Land jarðarinnar er allstórt. Fjalllendið hraun að mestu, en með grónum hvömmum víða, og er allgott sauðaland, niðurland er mýrlendi, erfitt til framræslu og ræktunar.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 31

MH-257:001 *Hörgsholt* bæjarhóll bústaður
“Lækjarmót eru raunar sama býlið og hét Hörgsholt áður og stóð við hraunjaðarinn, trúlega allt frá landnámstíð. En síðan 1950 hafa bæjarhús verið flutt tvívegis, fyrst ofan að bökkum Fáskrúðar, en síðan aftur miðja veginn upp að Hörgsholti.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.
Heimildir:Túnakort 1920; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 31

MH-257:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-257:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-257:004 *Syðstahraun* bæjarstæði býli
1714: “Syðstahraun heitir hjer í landinu æfi gamalt eyðiból, þar sem í nokkur hundruð ár hefur ei byggð verið. Sýnileg eru þar forn byggðamerki og eru þar nú fjárhús jarðarinnar. Hún brúkar og alla grasnautn þessa eyðibóls. Ekki má hjer aftur byggja nema til rýrðar þessa eyðibóls.” 1804 eru eyðihjáleigurnar Syðstahraun og Yztahraun taldar með Miðhrauni MH-256. . “Sunnan Syðstusnoppu er hvammur, í honum eru rústir Syðsta-Hraunsbæjarins.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:JÁM V, 65; JJ, 136; Ö-Miðhraun, 5

MH-257:005 heimild um sel

“Þar er foss nokkuð ofar, sem nefndur er Seljadalsfoss. Undir hann má ganga; dregur nafn af dal í Borgarlandi. Þá eru brekkur alveg að ánni. Langt fyrir ofan fossinn heitir Sel, en þar á móti í Borgarlandi eru Selbrekkur og Selholt. Þarna sér fyrir rústum í brekkunni.”

Heimildir:Ö-Hörgsholt, 1

MH-257:006 *Draugadalur* örnefni

“Í heimahrauni eru nöfn: Draugadalur er djúpt dalverpi niður í hraunið.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hörgsholt, 2

MH-257:007 *Kot* örnefni

Í heimahrauni eru nöfn: ... Kotholt er fyrir neðan bæ, og Kot er grænn hóll nærri hrauninu.” Segir í örnefnaskrá Í viðbótum við örnefnaskrá segir að þarna séu rústir eftir gamalt býli og að sækur prófessor hafi rannsakað rústirnar í sambandi við athuganir á hofum og hörgum.

Heimildir:Ö-Hörgsholt, 2; Ö-Hörgsholt viðb, 2

MH-258 Borg

24 hdr 1714. 1234. Jarðarinnar getið í Sturlungu. Sturlunga I, 378. 2.4.1397: Klaustrið á Helgafelli kaupir 3/4 í Hrísum og hálf Úlfarsfell fyrir Borg í Miklaholtshrepp með hálfum Borgardal, Gröf og Kálfárvelli. (DI VI, 32-33) 1714/1804 er eyðihjáleigan Borgarkot talin með. “Borg á land austan Fáskúða ofan að landi Fáskrúðabakka. Austurmörk jarðarinnar eru við Kleifá. Borg er í flokki landstærri jarða í Miklaholtshreppi.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 29 Minni-Borg nýbýli frá 1958.

1714: “Túni Sigríðar granda grjótskriður úr brattlendum mel, og líka grjótskriður hennar engi úr aurgiljum og vatnsfalli sem heitir Klofá.” JÁM V, 67. 1920: Tún 7 ha, 1/8 sléttaður, garðar 500m². “Undirlendi hennar er mestmegnis flóaland, fremur erfitt til ræktunar, en allgott sumarland er fyrir fé í fjalli.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 29

MH-258:001 *Borg* bæjarhóll bústaður

“Við byrjum hér heima í túni. Þar sem núverandi íbúðarhús er, hét áður Fjárhúshóll. Allmiklu ofar í túni er hóll, sem hét Bæjarhóll og nú oft nefndur Gamli-Bæjarhóll.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Túnakort 1920; Ö-Borg, 1

MH-258:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-258:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-258:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-258:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-258:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-258:007 *Borgarkot* bæjarstæði býli

1714: Borgarkot heitir hjer þar sem nú er stekkur, það var fyrir 1 ári fyrst bygt í óskiftu stekkjastæði, þar sem aldrei hafði áður bygd verið nema kanske þrælsgerði. Bygðin lafði við í 15 ár.” 1804 er eyðihjáleigan Borgarkot talin með. “Skemma með rauðu þaki ... stendur þar nærri sem hjábýlið Borgarkot stóð fram til 1866.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps. “Nokkuð ofar eru stór melholt nefnd Lambholt, og suðaustur frá þeim er Borgarkot. Þar eru rústir og nú slétt tún.” Segir í örnefnaskrá

“Þetta býli er suðvestur frá bænum Borg á klappar- eða holtstrana niður í mýrinni. Það hefur ekki haft sérgreind landamerki, en haft landsnytjar eftir samkomulagi við bóndann á Borg ... Árið 1861 var tekin upp ábúð, eftir að kotið hafði lengi verið í eyði ... Vorið 1866 fóru þau [ábúendur] í burtu ... Eftir það hefur engin búseta verið í

Borgarkoti.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:JÁM V, 67; JJ, 136; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 29, 317; Ö-Borg, 2

MH-258:008 *Fjárhúshóll* örnefni fjárhús

Við byrjum hér heima í túni. Þar sem núverandi íbúðarhús er, hét áður Fjárhúshóll. Allmiklu ofar í túni er hóll, sem hét Bæjarhóll og nú oft nefndur Gamli-Bæjarhóll

Heimildir:Ö-Borg, 1

MH-258:009 *Húsatún* örnefni

“Vestan við Kálfaflöt er tún, sem áður var nefnt Húsatún, og upp af því voru Kvíar. Þar uppi er hólmyndað barð nefnt Krúna, og frá Kvíunum upp á barðið heitir Kvíasneið.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borg, 1

MH-258:010 *Kvíar* heimild um kvíar

“Vestan við Kálfaflöt er tún, sem áður var nefnt Húsatún, og upp af því voru Kvíar. Þar uppi er hólmyndað barð nefnt Krúna, og frá Kvíunum upp á barðið heitir Kvíasneið.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Kvíar. Það sést móta fyrir þeim, en úr þeim var gerð rétt í tíð Áð. Fært var frá fram um 1920 a.m.k., og segist SÁ (f. 1917) muna vel eftir fráfærum.”

Heimildir:Ö-Borg, 1; Ö-Borg ath og viðb., 1

MH-258:011 *Álfatröð* örnefni huldufólksbústaður

“Suður með barðinu er frá Krúnu svæði, sem heitir Kinn og nær að Grásteini. En það er gríðarstór steinn í hvammi. Þar næst er svo Álfatröð, var þúfnakargi, nú slétt. Þar upp af er svo Kárahvammur; þar er álagablettur, sem ekki má slá. Þetta er smáhvammur og grýttur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borg, 1

MH-258:012 *álagablettur*

“Suður með barðinu er frá Krúnu svæði, sem heitir Kinn og nær að Grásteini. En það er gríðarstór steinn í hvammi. Þar næst er svo Álfatröð, var þúfnakargi, nú slétt. Þar upp af er svo Kárahvammur; þar er álagablettur, sem ekki má slá. Þetta er smáhvammur og grýttur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borg, 1

MH-258:013 *Vörðuholt* örnefni

“Vestur frá læknum, spottakorn fyrir neðan túnið, er hátt holt, sem heitir Vörðuholt, og suður frá því er Miðdegisholt. (Vörðuholt er 64 m).” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borg, 1

MH-258:014 heimild um stekk

“. Þar uppfrá suður með brúninni er hlíð, sem heitir Fosshlíð, er nær að Fossgili, sem fyrr getur, en sunnan þess gils breytir hlíðin um nafn og heitir nú Stekkjarhlíð. Neðan þeirrar hlíðar er svo Stekkur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borg, 2

MH-258:015 *Selholt* örnefni sel

“Nú er að halda áfram upp með Fáskrúð. Norðan við Seljadal heitir Selholtagi, og Selholt eru norðanvert við gilið.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að haft hafi verið í seli í Seljadal.

Heimildir:Ö-Borg, 2; Ö-Borg ath og viðb., 2

MH-258:016 *Húsadalur* örnefni

“Niður af Laugahlíð er svo dalverpi, sem nefnt er Húsadalur. Vestan við læk, er klýfur hlíðina, er hún nefnd Borgarsneið. Gatan lá þar upp.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borg, 2

MH-258:017 heimild um leið

“Niður af Laugahlíð er svo dalverpi, sem nefnt er Húsadalur. Vestan við læk, er klýfur hlíðina, er hún nefnd Borgarsneið. Gatan lá þar upp.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Borg, 2

MH-258:018 heimild um hesthús

“Niður af þeim er Borgarnátthagi, er beint á móti Kleifárvallatúni. Vestur af honum við Bæjarlæk heitir Hesthúsholt. Það er heima við tún, og niður af því heitir Húshólsbreið, það er slægjustykki.” Segir í örnefnaskrá

Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Á Hesthúsholti – heitir ekki Hesthúshóll – var hesthús. Til áburðar var taðinu mokað í Bæjarlækin og hann látinn flytja það út að Veitu. (ÁÐ).”

Heimildir: Ö-Borg, 2-3; Ö-Borg ath og viðb., 3

MH-258:019 *Húshóll* örnefni

“Vestur af henni er Húshóll, stór hóll með vörðu á.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Borg, 3

MH-258:020 varða

“Vestur af henni er Húshóll, stór hóll með vörðu á.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Borg, 3

MH-258:021 álagablettur

“Frammi í hlíð, beggja vegna Fossgils, eru blettir, sem ekki er talið ráðlegt, að séu slegnir.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Uppi í Fosshlíð - „í Fossgilinu” – eru smágeirar, sem mátti ekki heyja. ÁÐ sló þennan blett einhvern tíma á yngri árum, af því að hann vissi ekki um álögin. Missti hann fé skömmu síðar. (Þetta er hrafl eftir IÁ og SÁ, en ÁÐ vildi ekki segja frá þessari reynslu sinni né heldur láta hafa neitt eftir sér þar um og fékk ég því ekki söguna í smærri atriðum). “

Heimildir: Ö-Borg, 3; Ö-Borg ath og viðb., 2

MH-258:022 *Byrgisholt* örnefni

Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Byrgisholt (67) er rétt utan við hús Halldórs Ásgrímssonar (sjá aftast). Ræktað er í kringum holt þetta. (IÁ, SÁ).”

Heimildir: Ö-Borg ath og viðb., 2

MH-258:023 heimild

“Þá er það áfram sjónhending milli bæjanna í Ketilhól, sem er nokkuð stór sandhóll. “ Segir í örnefnaskrá. Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Ketilhóll er vestan við tún. E.t.v. mótaði þar fyrir rústum. (ÁÐ).”

Heimildir: Ö-Borg, 2; Ö-Borg ath og viðb., 2

MH-258:024 heimild um myllu

Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Í Húsadal var kornmylla „til forna”, og sjást nú aðeins rústir, sem þó hafa orðið mun ógreinilegri í tíð ÁÐ.”

Heimildir: Ö-Borg ath og viðb., 3

MH-258:025 *Spottarúst* örnefni

“Spotti. Áin (þ.e. Kleifá) breytir sér, rennur til skiptis í tveimur farvegum. Spotti er milli þeirra. Spotti er nefndur í lýsingu Kleifárvalla eftir Ara Gíslason, en tilheyrir Borg, segir Ásgrímur Þorgrímsson, og var sleginn frá Borg. Spottarúst, sem einnig er nefnd í lýsingu Kleifárvalla, þekkir Ásgrímur ekki. “ Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Borg ath og viðb., 3

MH-259 **Klofárvellir**

12 hdr 1714. 2.4.1397: Klaustrið á Helgafelli kaupir 3/4 í Hrísum og hálf Úlfarsfell fyrir Borg í Miklaholtshrepp með hálfum Borgardal, Gröf og Kálfárvelli [Klofárvellir?] . (DI VI, 32-33) 1399: Klastrinu gefnar jarðirnar Kálfárvellir og Svarfhóll í Miklaholtshreppi og þar með 8 kúgildi. (DI VI, 36)

Jörðin heitir nú Kleifárvellir, HÞ telur Kolfárvelli og Kleifárvelli jafnréttar myndir á nafni jarðarinnar. HÞ: “Rannsókn og leiðréttingar”, Árbók 1923, 40-41. “Kleifárvellir eru fremur landlítill jörð. Hún liggur austan Kleifár, norðan Grafarlands og austur að Svarfhólslandi. Í fjalli á hún mjóa ræmu til Ljósufjalla, en það er sæmilega gróið land ...” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 29 Í eyði frá 1972.

1714: “Engið tekur Klofá að grafa. Landþröng er mikil.” JÁM V, 68. 1920: Tún 4,7ha 2/3 sléttað, garðar 300m². “Undirlendið er mýri sæmileg til ræktunar, fjalllaneið að hluta til vel gróið - hlýlegar brekkur móti suðausturi norðan við túnið.” BS, 310.

MH-259:001 *Klofárvellir* bæjarhóll bústaður

Heimildir: Túnakort 1920

MH-259:002 heimild um hlöðu
Heimildir:Túnakort 1920

MH-259:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-259:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-259:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-259:006 *Kvíakast* örnefni kvíar
“Upp með ánni, við hliðið, er brekkuhóll, sem heitir Kvíakast. Beint norður frá bæ er ávöl bunga, sem heitir Byrgiskast. Þetta er gróinn melhóll, klettalaus, beint upp af bæ.” Segir í örnefnaskrá AG Í athugasemdum við örnefnaskrá segir að kýr hafi verið mjólkaðar þarna fram undir 1960.
Heimildir:Ö-Kleifárvellir AG, 1; Ö-Kleifárvellir ath, 1

MH-259:007 *Byrgi* heimild um rétt
“Upp með ánni, við hliðið, er brekkuhóll, sem heitir Kvíakast. Beint norður frá bæ er ávöl bunga, sem heitir Byrgiskast. Þetta er gróinn melhóll, klettalaus, beint upp af bæ. Þá er Litlilækur, og þar upp af er Bjarnabrekka, grasbrekka. Þar upp af er mýri, sem heitir Hamarsmýri. Bjarnabrekka er löng að á, og þar inn með, fjær á, er Byrgis-brekka. Þar við hamarinn var Byrgi, og upp af Hamarsmýri er Hamars-brekka, sem er utan í Hamrinum. Hamarinn er við fossa þar í Kleifá” Segir í örnefnaskrá AG “Svæðið markast af bæjarlæk ofan túns að sunnan, Kleifá að vestan. Byrgiskast gróinn melhóll, milli túns og byrgiskasts var fjárbyrgi eða rétt.” Segir í örnefnaskrá HG
Heimildir:Ö-Kleifárvellir AG, 1; Ö-Kleifárvellir AH, 2

MH-259:008 *Selbrekkur* örnefni sel
“Þar upp af eru brekkur upp undir Brún, en það er fjallsbrúnin upp af Hamrinum. Þar upp af brúninni eru svo Selbrekkur, er ná þvert yfir landið. Í þeim neðanverðum eru stórir steinar, sem nefndir eru Hlóðarsteinar.” Segir í örnefnaskrá AG
Heimildir:Ö-Kleifárvellir AG, 1

MH-259:009 *Hlóðarsteinar* örnefni
“Þar upp af eru brekkur upp undir Brún, en það er fjallsbrúnin upp af Hamrinum. Þar upp af brúninni eru svo Selbrekkur, er ná þvert yfir landið. Í þeim neðanverðum eru stórir steinar, sem nefndir eru Hlóðarsteinar.” Segir í örnefnaskrá AG
Á Hlíðasteinum var kaffið hitað er Selbrekkurnar voru slegnar segir í örnefnaskrá HG
Heimildir:Ö-Kleifárvellir AG, 1; Ö-Kleifárvellir HG, 3

MH-259:010 *Litlabyrgi* örnefni
“Öll þessi Skjól ná yfir talsvert svæði. Þá er Litlabyrgi og Litla-byrgisholt.” Segir í örnefnaskrá AG
Heimildir:Ö-Kleifárvellir AG, 2

MH-259:011 *Húsadalur* örnefni
“Í vestur af Stórubrekku er Húsadalur, sem er umgirtur frá Hamri af Brún og Syðri-Kleif og Stórubrekku.” Segir í örnefnaskrá AG
Heimildir:Ö-Kleifárvellir AG, 2

MH-259:012 heimild um mógrafir
“Frá Merkjalækjarkjafti og upp með Merkjalæk lá stórþýfi er nefnt var Móar. Upp frá móum var lítið holt nefnt Litla-móholt (þar var mór þurrkaður), skammt ofan við var mýrarsvæðið þar var mótekja ...” Segir í örnefnaskrá HG
Heimildir:Ö-Kleifárvellir HG, 1

MH-259:013 heimild um hesthús
“Hesthúsgirði grónar eyrar sunnan Kleifár, hesthús stóð á eyrum þessum.” Segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kleifárvellir HG, 1

MH-259:014 heimild um fjárhús

“Fjárhúshóll og fjárhúsflöt þar sem núverandi bæjarhús stendur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kleifárvellir HG, 1-2

MH-259:015 *Fjárhúsgirði* örnefni fjárhús

“Fjárhúsgirði heitir túnauki sem kominn er sunnan við hið eiginlega gamla tún. Voru valllendismóar og mýrlendi og heyjað þar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kleifárvellir HG, 2

MH-259:016 heimild um rétt

“Sunnanvert við Hamarsmýri og Hamarsbrekku er grjóturð er gengur suðaustur með hamrinum Hamarsurð við urðina stór fjárrétt (Byrgi), sjást þess leifar enn.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kleifárvellir HG, 2

MH-259:018 heimild um mógrafir

“Í Húsadal [011] sér ekki merki húsa, enda er hann mjög sundurgrafinn vegna mótekju.” Segir í örnefnaskrá

“Mór var stunginn í Húsadal. Þar var mótak grunnt, 4 skóflustungur, en mórinn mjög góður, dökkur, stökkur og hitamikill. Þurrkaður þar á staðnum því þar var nokkuð þurrhent.” Segir í svörum við spurningum.

Heimildir:Ö-Kleifárvellir HG, 3; Ö-Kleifárvellir svör við sp., 2

MH-259:019 heimild um fjárskýli

“Á Litla-byrgisholti [nær að Kjóamýri að austan] eru leifar af fjárbyrgi eða smalakofa, sem talið er að sé frá þeim tíma er ær voru setnar frá Svarfhóli.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kleifárvellir HG, 4

MH-259:020 heimild um ristu

“Torf var aðallega í mýri sunnan túns. Þótti sæmileg.” Segir í svörum við spurningum.

Heimildir:Ö-Kleifárvellir svör við sp., 2

MH-259:021 heimild um mógrafir

“Einnig var mótekja í mýri sunnan túns. Þar var mór ljósari og seigari, og ekki eins hitamikill en mótak lá þar djúpt, alls að 6-8 stungum.” Segir í svörum við spurningum.

Hætt að taka upp mó um 1946, en ekki að fullu fyrr en um 1958-60.

Heimildir:Ö-Kleifárvellir svör við sp., 2

MH-260 Svarfhóll

16 hdr 1714. Í eyði frá 1962. 1237: Svarfhóll nefndur í Sturlungu. Sturlunga I, 403 23.6.[1364]: Klaustrið kaupir jörðina Vatnsholt fyrir Svarfhól eða 13 hdr og kvittar fyrir meðferð við á Vatnsholtsreka sem klaustrið hefur greinilega átt fyrir. (DI VI, 17-18) sbr. vitnisbuð um þessi kaup frá 1365 -(DI VI, 18-19), og úrskurð frá 1.3.1367 - (DI VI, 23-24). 1399: Klastrinu gefnar jarðirnar Kálfárvellir og Svarfhóll í Miklaholtshreppi og þar með 8 kúgildi. (DI VI, 36)

Svarfhólkskots getið í örnefnaskrá, ekki getið hvenær það var í byggð. “Svarfhóll er með landstærri jörðum í Miklaholtshreppi, enda fjallajörð.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 28

19209: Tún 2,9ha 4/5 sléttað, mýri 1,1ha, garðar 300m². “Land jarðarinnar hið neðra er fremur lítið og mýrlent. Það nær ofan að Grafarlandi.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 28

MH-260:001 *Svarfhóll* bæjarhóll bústaður

Heimildir:Túnakort 1920

MH-260:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-260:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-260:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-260:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-260:006 heimild um fjárhús

“Fjárhús í austri (ca. 160 m frá bæ), kallað “upp að húsum”. Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 2

MH-260:007 heimild um leið

“Gata upp að húsum [006?], með brekku á vinstri hönd, gasi vaxna, með klettum í brún, aldrei slegin; kallast hún Álfabrekka.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 2

MH-260:008 *Álfabrekka* örnefni huldufólksbústaður

“Gata upp að húsum [006?], með brekku á vinstri hönd, gasi vaxna, með klettum í brún, aldrei slegin; kallast hún Álfabrekka.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum við örnefnaskrá segir að ekki megi slá brekkuna.

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 2; Ö-Svarfhóll ath, 1

MH-260:009 heimild um hlöðu

“Rétt suðvestan við bæ heitir Hlöðuhóll. Þar stóð halað til 1931.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 2

MH-260:010 heimild um skemmu

“En vestur af bæ stóð skemma, auðvitað á Skemmuhól, veggir úr torfi og grjóti, með bárujárnsþaki og torfþaki yfir, allgott geymsluhús.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 2

MH-260:011 *Mótóft* heimild

“Mótóft var við norðurhlíð, þar sem mónum var hlaða heimfluttum að hausti. Seinna var steiptur veggur á milli og byggður kofi yfir hænsni og kálfa. Ekkert er nú orðið eftir af þessu nema veggjabrotin, sem sér þó vel fyrir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 2-3

MH-260:012 heimild um brunn

“Brunnhúsflöt dró nafn af brunnhúskofa vestur undan (niður undan) skemmunni, þar sem lækurinn rann í vinkil. Seinna var brunnhús byggt nokkrum föðmum ofar við lækinn. Sér enn fyrir því.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 3

MH-260:013 heimild um brunn

“Brunnhúsflöt dró nafn af brunnhúskofa vestur undan (niður undan) skemmunni, þar sem lækurinn rann í vinkil. Seinna var brunnhús byggt nokkrum föðmum ofar við lækinn. Sér enn fyrir því.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 3

MH-260:014 heimild um lambhús

“Bæjarlækur rennur í gengum túnið vestanvert og lítil lækjarsytra vestar, og heitir Lækjartunga á milli þeirra, en þar fyrir vestan Aukatún. Þar stóð lambhús og hlaða, sem löngu er búið að jafna við jörðu.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 3

MH-260:015 heimild um kvíar

“Túninu norðaustur af bæ hallar aðeins til norðausturs. CA. 200 m til norðurs frá bæ (þá utan túns) var Stöðull, þar sem kýr voru mjólkaðar. Árið 1921 var byggður þar smiðjukofi úr torfi og grjóti, og sér þar enn fyrir veggjum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 3

MH-260:016 heimild um manndómsraun

“Rétt í suðaustur af túni er holt, kallað Steinholt, dregur nafn af stórum steini (grettistaki), sem á því er .” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 3

MH-260:017 *Svarfhólskot* bæjarstæði býli

“Svarfhólskot var til, þó nú sléttað og horfið.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum við örnefnaskrá segir að ekki sé vitað nákvæmlega hvar kotið var enda óralengt síðan það fór í eyði.

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 3; Ö-Svarfhóll ath, 1

MH-260:018 varða eyktamark

“Neðan Steinholt er nokkuð stór grjóthóll, hæstur vestast. hann heitir Stóri-Harðbali. Á honum er hádegisvarða miðað við fljóta klukku.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 4

MH-260:019 varða eyktamark

“Nokkuð vestar í flóanum er Miðmundarholt með vörðu. Þar er klukkan tvö.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 4

MH-260:020 *Rúst* örnefni

“Skammt þar norðvestar [en Litli-Harðbali], ca. 3-400 m, er stórbýft móastykki, kallað Rúst, í suðvestur frá bæ.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum segir að þar sé ekki rúst.

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 4; Ö-Svarfhóll ath, 1

MH-260:021 heimild um nátthaga

“Ca. 4-500 m í norðaustur af fjárhúsunum er Nátthagi, grasbrekka suðvestan í svokölluðu Nátthagaholti. Grjótgarður var í kring og er að nokkru, en síðar var hann stækkaður með gaddavírgirðingu og var alltaf í notkun, bæði til þæginda að geyma þar skepnur að hausti og ofast eitthvað slegið þar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 4

MH-260:022 heimild um kálgarð

“Kartöflugarður var gerður neðan við hann [021] með hlöðnum torfveggjum, sem enn standa uppi. Hann var í notkun yfir 30 ár.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 4

MH-260:023 *Nátthagagata* heimild um leið

“Nátthagagata er austan í Nátthagaholti, en mýrin austur að Laxá heitir Nátthagamýri, en Hryggaholt niður af Nátthaga og Nátthagaskarð á milli.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 4

MH-260:024 *Brúnastekkur* heimild um stekk

“Vestan og undir brúnunum er brúnastekkur. Einhver merki sástu þar hleðslu, en mjög uppgróið, og alltaf grænkaði þar fyrri á vorin.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 4

MH-260:025 heimild um smalakofa

“Brattabrekka heitir þar, sem merkjalækurinn kemur niður af brún. Þar fyrir ofan brúnina taka við holt og mosarindar og mýrarstykki, allt inn undir Selá. Þar upp á vinstri hönd er holt með grjótbyrgi austan í. Heitir það Byrgisholt. Eflaust hefur það verið hjásetubyrgi.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 5

MH-260:026 heimild um mógrafir

“Innast og austast af Nátthagaholti sést Mógrafaholt til hægri, er inn af Nátthagamýri. Eitthvað hefur verið tekinn upp mór í mýrinni fyrir innan holtið, en mun ekki hafa þótt gott mótak, en að sjálfsögðu hefur hann verið þurrkaður á holtinu. (Það hefur verið fyrir aldamót). En nokkru innar var tekinn upp mór 1936-1960 eða þar um bil, er hætt var að taka upp mó á Svarfhóli.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 6

MH-260:027 heimild um mógrafir

“Innast og austast af Nátthagaholti sést Mógrafaholt til hægri, er inn af Nátthagamýri. Eitthvað hefur verið tekinn upp mór í mýrinni fyrir innan holtið, en mun ekki hafa þótt gott mótak, en að sjálfsögðu hefur hann verið þurrkaður á holtinu. (Það hefur verið fyrir aldamót). En nokkru innar var tekinn upp mór 1936-1960 eða þar um bil, er hætt var að taka upp mó á Svarfhóli. Þar þótti allgott mótak, 4-5 stóflustungur og 3 ofan að mó, að mig minnir. Það var mikið af fausum í mótakinu (skógur, timbur) og var allgóður eldiviður.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 6

MH-260:028 *Hellubyrgi* heimild

“Samfelldt graslendi inn undir Selá, sem rennur austur í Laxá, kallast Mýrar, með Stekkjarbarði á vinstri hönd og Stekkjarbrún, sem hæst ber, með Stekkjarurð austan á móti. Í urðinni norðvestur af Hreggná er byrgi, hlaðið úr hellum, mjög gamalt, kallast Hellubyrgi.” Segir í örnefnaskrá

Í athugasemdum við örnefnaskrá segir að byrgið hafi verið innrekstrarbyrgi og að hleðslan standi enn.

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 6; Ö-Svarfhóll ath, 1

MH-260:029 heimild um stekk

“Samfelldt graslendi inn undir Selá, sem rennur austur í Laxá, kallast Mýrar, með Stekkjarbarði á vinstri hönd og Stekkjarbrún, sem hæst ber, með Stekkjarurð austan á móti. ... Stekkur er innan til á Stekkjarbarði upp við urðina. Hann var í notkun við fráfærur fram yfir aldamót, og sér enn vel fyrir veggjaskipan.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 6

MH-260:030 *Selrúst* heimild um sel

“Rétt neðar en hvammur innan ána er móarúst, kölluð Selrúst.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 7

MH-260:031 *Dalbyrgi* heimild

“Þar sem Seláin kemur í Laxá heitir eyraroddinn Selároddi og eyrarnar inn með Laxá Daleyrar. Urðin austan í móti heitir Dalurð. Í henni er grjótbodyrgi, Dalbyrgi, mun hafa verið notað til innrekstrar á fyrri tíð.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Svarfhóll, 7

MH-261 Gröf

16 hdr 1714. 2.4.1397: Klaustrið á Helgafelli kaupir 3/4 í Hrísum og hálf Úlfarsfell fyrir Borg í Miklaholtshrepp með hálfum Borgardal, Gröf og Kálfárvelli. (DI VI, 32-33) 1714 er Grafarstekkur í eyði. 1804 er eyðihjáleigan Grafarkot talin með. “Gröf er mjög landlítill jörð. Hún liggur í tungu sem verður milli Laxár að austan og Kleifár að vestan.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 28

1920: Tún 4,6 ha 2/3 sléttað, garðar 400m². “Er þetta mýrlendi að mestu, en þvert um það gengur þó melhryggur með ræktanlegum lyngmóum, og er þar nokkurt tún.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 28

MH-261:001 *Gröf* bæjarhóll bústaður

“Þar niður af er í túninu gríðarlega stór steinn, Nónsteinn. Líklega hefur þar verið hlaðið nón frá gamla bænum, sem brann 1917. En þegar byggt var upp, var bærinn færður miklu vestar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Túnakort 1920; Ö-Gröf, 3

MH-261:002 heimild um hlöðu

Heimildir:Túnakort 1920

MH-261:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-261:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-261:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-261:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-261:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-261:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-261:009 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-261:010 *Grafarkot* bæjarstæði býli

1714: “Grafarstekckur hefur hjer heitið hjáleiguhrak. Þar var 30 árum gjörð hjáleiga sem aldrei hefði fyr verið; bygðin varði fyrst 2 ár, síðan var í 1 eður 2 ár í eyði, síðan bygðist það aftur um eitt ár.” 1804 er eyðihjáleigan Grafarkot talin með.

Heimildir:JÁM V, 70; JJ, 136

MH-261:011 *Efrirúst* heimild

“Svo eru tvær rústir niður með Kleifá, Efrirúst og Neðrirúst. Unnur heyrði aldrei talað um, hvernig á þeim stæð. Þykir henni ekki ósennilegt, að þar hafi verið einhver smákot, en einnig hefðu getað verið þar beitarhús eða eitthvað slíkt.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Gröf, 2

MH-261:012 *Neðrirúst* heimild

“Svo eru tvær rústir niður með Kleifá, Efrirúst og Neðrirúst. Unnur heyrði aldrei talað um, hvernig á þeim stæð. Þykir henni ekki ósennilegt, að þar hafi verið einhver smákot, en einnig hefðu getað verið þar beitarhús eða eitthvað slíkt.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Gröf, 2

MH-261:013 *Grafarstekkur* heimild um stekk

“Upp með Lacá er neðst Grafarstapi ... Þá er næst Grafarstekkur neðst í Grafarholti móti Litlu-Þúfu. Þar var fæst frá á fyrstu árum Unnar og bræður hennar, sem eldri voru en hún, látnir sitja hjá. Þurrhent var þarna og gott gras. Enn sést fyrir stekknunum, en þó sjást engar hleðslur lengur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Gröf, 2

MH-261:014 heimild um mógrafir

“Svo er Grafarholt, og suður við ána er Bót, mýrarhvamur móti Litlu-Þúfu. Þar var tekinn upp mór og þurrkaður á Grafarholti, rétt fyrir ofan stekkinn. Mórinn var í mesta lagi 3-4 stungur, og oft 2-3 stungur niður að honum. Mótakið þótti gott. Líklega hefur verið hætt að taka mó 1937.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Gröf, 2

MH-261:015 heimild um ristu

“Torf var oftast rist suður í Bótinni, en einnig í flóanum fyrir neðan stekkinn.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Gröf, 2

MH-261:016 heimild

“Sunnan við túnið er Byrgisholt, sem ber herra en hitt. Þar var innrekstrarbyrgi, en nú er það horfið í veginn.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Gröf, 2

MH-262 Litla Þúfa

8 hdr 1692/1714. Máldagi fyrir Miklaholtskrikju “[1181]: a heima land allt [Tjaldeyjar, Ketilsker, Hellusker, Taðnasker að helmingi, reka að helmingi með Skógnesingum, naustgerð, saltgerð, akurgerði] ... Scognesingar eigi einge i miclaholltz lande hia deilldar læk fyrir reka varþveizlo. hafrsfell. lagsardalr. lagsarbacke. þufna land. Rece a homlu barþa. at þeim hluta sem til telsc. nauta afreitir a flotur. Rauþmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manopr i micla holltz land suþr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niþr fra laxa.” (DI I 273-274). “[1354]: ä heima [land] allt Jons kirkia Bapiste j Mycklahollte ä heima [land] allt. þufna lannd. hafurzfell. Hommla hollt. keflavijk hálfa. tialldurzeyiar. reka a hommlubarda. reka frä forslæk vt vmm leynijnngar at helnijngi vid Skognesijnnga. tadnnasker halft oc hellusker hálft. og ketilz sker halft. nostgord oc saltgord j skogarnesland og akurgerdi. nauta afreit ä flautur. skog j lanngadal. hylir ij. j straumfiardarä.” (DI III 82). 1692: Vitnisburður um arf, þar sem Litlaþúfa er talin 8 hdr. (Jarðabréf, 72). Jörðin er nú í eyði.

1714: “Engið yfirfellur vatnsflóð í votviðrum.” JÁM V, 72. 1920: Tún 2,6 ha, garðar 500m². “Það er mýrlendi að nær öllu leyti, en þökkalegt til ræktunar fallið og eru tún stór.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 27

MH-262:001 *Litla Þúfa* bæjarhóll bústaður
Heimildir:Túnakort 1920

MH-262:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-262:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-262:004 *Efristekkur* heimild um stekk
“Allt frá bæ og niður að, þar sem Þúfulækur rennur í Laxá, er holt, sem heitir Þúfulækjarholt. Á því eru Efristekkur og Neðristekkur.” Segir í örnefnaskrá
Í viðbótum við örnefnaskrá segir að rústir sjáist þar sem stekkirnir voru.
Heimildir:Ö-Litla-Þúfa, 1; Ö-Litla-Þúfa viðb., 1

MH-262:005 *Neðristekkur* heimild um stekk
“Allt frá bæ og niður að, þar sem Þúfulækur rennur í Laxá, er holt, sem heitir Þúfulækjarholt. Á því eru Efristekkur og Neðristekkur.” Segir í örnefnaskrá
Í viðbótum við örnefnaskrá segir að rústir sjáist þar sem stekkirnir voru.
Heimildir:Ö-Litla-Þúfa, 1; Ö-Litla-Þúfa viðb., 1

MH-262:006 *Hjallholt* örnefni
“Sunnan við túnið er holt, sem heitir Hjallholt.” Segir í örnefnaskrá Í viðbótum við örnefnaskrá segir að rúst hafi verið á Hjallholti sem Jóhannes Þorgrímsson bóndi á Þúfu 1927-31 gerði að móbyrgi.
Heimildir:Ö-Litla-Þúfa, 1; Ö-Litla-Þúfa viðb., 1

MH-262:007 varða
“Á holtinu þar sem Neðristekkur er, stendur varða, nýlega hlaðin af krökkum.” Segir í viðbótum við örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Litla-Þúfa viðb., 1

MH-263 Stóra Þúfa

16 hdr 1714, Miklaholtsstaðareign. Máldagi fyrir Miklaholtskrikju “[1181]: a heima land allt [Tjaldeyjar, Ketilsker, Hellusker, Taðnasker að helmingi, reka að helmingi með Skógnesingum, naustgerð, saltgerð, akurgerði] ... Scognesingar eigi einge i miclaholltz lande hia deilldar læk fyrir reka varþveizlo. hafrsfell. lagsardalr. lagsarbacke. þufna land. Rece a homlu barþa. at þeim hluta sem til telsc. nauta afreitir a flotur. Rauþmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manöþr i micla holltz land suþr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niþr fra laxa.” (DI I 273-274) “[1354]: ä heima [land] allt Jons kirkia Bapiste j Mycklahollte ä heima [land] allt. þufnna lannd. hafurzfell. Hommla hollt. keflavijk hálfa. tialldurzeyiar. reka a hommlubarda. reka frä forslæk vt vmm leynijnngar at helnijngi vid Skognesijnnga. tadnnasker halft oc hellusker hálft. og ketilz sker halft. nostgord oc salltgord j skogarnesland og akurgerdi. nauta afreit ä flautur. skog j lanngadal. hyli ij. j straumfiardarä.” (DI III 82) Jörðin er í eyði.
1714: “Túninu spillir Laxá með landbroti. Enginu grandar aurskriður úr fjallgiljum.” JÁM V, 71. 1920: Tún 2,5ha, 1/4 sléttað, garðar 300m². “Það er mýrlendi að nær öllu leyti, en þokkalega til ræktunar fallið og eru tún stór.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 28

MH-263:001 *Stóra Þúfa* bæjarhóll bústaður
Heimildir:Túnakort 1920

MH-263:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-263:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-263:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-263:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-263:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1920

MH-264 Miklaholt

Kirkjustaður. 1697 24 hdr. “[1181]: a heima land allt [Tjaldeyjar, Ketilsker, Hellusker, Taðnasker að helmingi, reka að helmingi með Skógnésingum, naustgerð, saltgerð, akurgerði] ... Scognesingar eigi einge i miclaholltz lande hia deilldar læk fyrir reka varðveizlo. hafrsfell. lagsardalr. lagsarbacke. þufna land. Rece a homlu barða. at þeim hluta sem til telsc. nauta afreitir a flotur. Rauðmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manöpr i micla holltz land suðr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niðr fra laxa.” (DI I 273-274)

Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls biskups frá um 1200 (DI XII 11) 1242: Guðmundr prestur Ólafsson bjó þar (Sturlunga, 481) “[1354]: ä heima [land] allt Jons kirkia Bapiste j Mycklahollte ä heima [land] allt. þufnna lannd. hafurzfell. Hommla hollt. keflavijk hálfa. tialldurzeyiar. reka a hommlubarda. reka frá forslæk vt vmm leynijngar at helnijngi vid Skognesijngga. tadnnasker halft oc hellusker hálft. og ketilz sker halft. nostgord oc salltgord j skogarnesland og akurgerdi. nauta afreit ä flautur. skog j lanngadal. hylir .ij. j straumfiardarä.” (DI III 82) 1393: veitti herra Þorsteinn abboti ... Joni ref Miklahollt. (IA, 423) [1394]: “a heimaland allt med giædum þeim sem þar fylgja” (DI III 225) 1397: “a heimaland allt med gognum og giædumm þeim sem þar fylgja. þufna lannd. Hafursfell. Hamluhollt oc Keflavijk hálfa [+reka, 3 sker, naustgerð, akurgerði, nautaafrétt, skóg, 2 hylji]” (DI IV 178-179) 1437: Ágreiningur um hvalreka (DI IV 571-572) 1438: Ágreiningur um hvalreka (DI IV 576-577) 1438: Dómur (DI IV 579-580) 1438:Dómur (DI IV 580-581) 1438: Dómur (DI IV 581-582) 1463: Máldagi kirkjunnar (DI V 402-403) [um 1470]: Máldagi kirkjunnar (DI V 598) 1544: Máldagi kirkjunnar (DI XI 285-286) 1575: Máldagi kirkjunnar (DI XV 609-610)

1714 eru Sel (MH-265) hjáleiga í byggð, Laxarbakki minni hjáleiga í eyði. Sel (MH-265) er hjáleiga í byggð 1847. Staðurinn á afrétt í Hafurfelli, sem er að nokkru leyti áfast heimalandinu. Miklaholt II nýbýli frá 1956.

1714: “Í túninu gengur grjót upp. Engið liggur undir vatni eftir eins dægurs regn og er yfir máta torsókt fyrir forðæa sakir, so mjög öll aðfærsla staðarins.” JÁM V, 75. 1920: Tún 5,6ha, garðar 675m². “Land Miklaholts er mýrlent með klettaásum. Þótt fremur sé það erfitt til ræktunar hefur tekist að gera á því stór og grasgrefin tún.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 26

MH-264:001 Miklaholt bæjarhóll bústaður
Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:002 heimild um kirkju

MIKLAHOLT Í MIKLAHOLTSHREPPÍ (SH) -Jóni baptista

[1181]: Mycla holltz kirkia a heima land allt með ollom gæþom. tialldeyiar með ollom gæþom. ketil sker oc hello sker oc tapna sker at helminge við skognesinga. með ollom gæþum. reke fra fosslok vt of leyningar at helminge við skognesinga. Naust giorþ oc sallt gerþ i skogarnes land oc acrgerþe. Scognesingar eigi einge i miclaholltz lande hia deilldar læk fyrir reka varðveizlo. hafrsfell. lagsardalr. lagsarbacke. þufna land. Rece a homlu barða. at þeim hluta sem til telsc. nauta afreitir a flotur. Rauðmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manöpr i micla holltz land suðr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niðr fra laxa. kyr .x. eitt naut vetrgamallt. L. a. gelldungar .ij. [ok] xx. sneguer. tvevetr hestr einn.

.ij. merkr vaþmala. CCC i busg[ognum] oc husbunaþe. tvenn messo fot. a XL. rapta til forkirkju giorþar.

Su er afskyldt fiar þessa. at prestur oc diacn scal vera i mycla hollte. [oc] qvengillder omagar .ij. yr kyni gunnþiofs oc scola þeir hafa alla atvinno af staþar fiam. oc vinna staþ allt þat er þeir mega.

þar scal ala menn alla þa er ser megu eige geta mat oc klæþe. fyrir osco socom eþa elle eþa vanheilso.

[274] þesse songr þvatnætr allar. oc fimto nætr allar. [oc] messor fyrir postola messor allar; Máld DI I 273-274

c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 11

1242: Guðmundr prestur Ólafsson bjó þar [d. e. 1257 - umboðsm á Helgafelli 1253?]; Þórðarsaga kakala, Sturl, 481

[1354]: Mycklahollt

Jons kirkia Bapiste j Mycklahollte ä heima [land] allt. þufnna lannd. hafurzfell. Hommla hollt. keflavijk hálfa.

tialldurzeyiar. reka a hommlubarda. reka frá forslæk vt vmm leynijnngar at helnijngi vid Skognesijnnga. tadnnasker halft oc hellusker hälft. og ketilz sker halft. nostgord oc salltgord j skogarnesland og akurgerdi. nauta afreit ä flautur. skog j lanngadal. hylj ij. j straumfiardarä.

hun a jnnan sig smelltann kross oc ij krossa adra. kluckur iiij. oc ein brotin. og su hin fiorda er nidri er oc þo brotin. Tiolld vmmhuerfis kirkiu. messufot fernn. ccc. kalekur. kertistika. c. sloppar ij. alltaraklædi. iiij. kâpa. fonnbtunadur. kistur ijc. glodaker ij. munnlogar ij. Bækur iiij. c. j reflum xij aurar. baksturjarnn.

Suo mikid j kuikfie. Atta kyr. ij ær. einn saud vetur gammlann. hross ij. cccc. voru eda kuikfie. oc hid fimmta orijtt.

Suo margir liggia þar bæir vnndir til tijunnda oc lysitolla oc heytolla. xxx.

eru fyrr bonhus af þessum. oc takast vj aurar af .iiij. enn xij aurar af einu.

þar skal vera prestur oc diaknn.

ij omagar kuenngilldir.

Þetta tok sijra gunnar af Snorra prest j stadarspioll. vj ær oc ku. vxa þrevetrann oc ij ær. ij hundrad frijd.

ad auki þessa ä nu kirkiann þriär kyr oc x hundrud ofrijd. oc þar j virtt jonn's lijknneski. Máld DI III 82

1393: veitti herra Þorsteinn abbotti ... Joni ref Miklaholt; Flateyjarannáll, IA 423

[1394]: cxi. Jons kirkia Baptistæ j michlahollte a heimaland allt med giædum þeim sem þar fylgia.

les vilchinsbok; Hítardalsbók DI III 225

1397: a heimaland allt med gognum og giædumm þeim sem þar fylgia. þwfnalann. Hafursfell. Hamluholtt oc Keflavíkj halfa [+reka, 3 sker, naustgerð, akurgerði, nautaafrétt, skóg, 2 hylji]

Þangad liggia xxx bæir ad tijundumm oc lysitollumm oc heytollumm. eru þar j v bænhvs oc takast vj aurar af fiorumm. enn xij aurar af einu.

þar skal vera prestur oc diakn

portio vmm iij är ccc oc v aurar sijdann sira Jon hieilt stadinn; Máld DI IV 178-179

25.11.1437: Ágreiningur milli Miklaholtskirkju og Helgafellsklausturs um hval sem rak um haustið í Keflavík á Snæfellsnesi og um alla reka fyrir jörðinni í Keflavík, hvor ætti. Ábóti hafði ekki þar þá öll sín skilríki og var því málinu vísað til prestadóms á fyrstu prestastefnu sem Gottswin biskup mun halda; DI IV 571-572

28.4.1438: Allur reki fyrir Keflavík, milli Baðsteins og Sauðskers dæmdur Helgafellsklaustri, en séra Páll Bjarnarson staðarhaldari í Miklaholti mætti ekki til forsvaranar; DI IV 576-577

24.7.1438: Gottswin biskup staðfestir dóm frá 28.4.1438 og skipar séra Páli Bjarnasyni í Miklaholti að skila hvalnum og/eða andvirði hans eins og metið verði til klaustursins en missi embætti og beneficium ella; DI IV 579-580

23.8.1438: Þorsteinn Svarthöfðason prófastur dæmir próf séra Páls Bjarnasonar í Miklaholti um að kirkjan þar eigi hálfa jörðina í Keflavík með rekum til móts við Helgafellsklaustur, ógild; DI IV 580-581

29.8.1438: Hvalur sá sem séra Páll Bjarnason í Miklaholti hafði tekið af Keflavíkurrekum metinn til 12 kúgilda; DI IV 581-582

1463: Máld DI V 402-403

[um 1470]: Máld DI V 598

13.1.1544: Máld DI XI 285-286 1575: Máld DI XV 609-610

1563: Haffjarðareykirkja lögð niður og sóknin norðan við Núpa lögð til Miklaholts; (PP, 144)

1570: Kirkja reist á Ytri-Rauðamel og hin forna Haffjarðareyjasókn færð undir, og sú sókn sett undir Kolbeinsstaðapíng; (PP, 144)

1645: Ytra Rauðamelssókn lögð til Miklaholts; (PP, 143)

1864: "FÍNGURHRÍNGUR úr kopar gamallegur. Hann er með áttstrendri stétt ofan á; er þar grafið á innsigli, manns höfuðskel og tveir lærleggir, lagðir í kross, og, að mér virðist, bandrúnir þar upp af ... Hríngur þessi fannst í Miklaholts kirkjugarði á mjög fúinni manns kjúku, er grafið var til undirstöðu kirkjunnar."

"Stór SKEIFA fimmboruð. Það er dragstappa fornleg. Þegar grafið var fyrir undirstöðu kirkjunnar í Miklaholti fyrir nokkrum árum, fannsthún ofan á líkkistuloki, mjög fúnu, og var viðrkola hrúga utanum. Víðar fyrir vestan hafa fundist skeifur á kistulokum ..."

"MÁLMLUMPUR, krínglóttur og uppmjór. Hann fannst á líkkistuloki í Miklaholts kirkjugarði, sveipaður viðarkolum. Menn ætla, að hann muni hafa verið innsigli, þá er innsiglað var með vaxi." Skýrsla FÍ I, 87

27.2.1880: Hítarnesþing lögð niður og Kolbeinsstaða- og Krossholtssóknir lagðar undir Miklaholt; (PP, 139) [lög]

1934: Miklaholtskirkja flutt að Fáaskrúðsbakka; (PP, 144)

1946: Byggð kapella í Miklaholti; (PP, 144)

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:003 heimild um heygarð

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:004 heimild um heygarð

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:011 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:012 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-264:013 *Laxárbakki minni* bæjarstæði býli

1714: “SKjöl staðarins eigna hönum jörð eður eyðiból, sem heitið skuli hafa Laxarbakke minne. Engin skýrileg rök framkomu hjer, sem vissa grein á gjöri, hvar að liggi það eyðiból, nema hvar munnmæli segja það skuli liggja millum Grafarlands og Svarfhólslands, þar sem nú eru kallaðir Kotmóar allnær Laxá, og þykjast sumir sjá þar nokkrar girðingaleifar, en um lánga æfi hefur þar ekki bygd verið nje frá staðnum brúkað. Skyldi þetta so vera, þá ætti þetta eyðiból millum Grafar og Svarfhóls að setjast.”

“... hjáleiga er heitir Minni-Laxárbakki vestan ár norðan þjóðvegur. Sjást þar rústir.” Segir í Byggðum Snæfellsness

Heimildir:JÁM V, 76; BS, 306

MH-264:014 *Draugalág* örnefni

“Suðvestan í túninu er löng lág, stundum með tjörn í, og heitir hún Draugalág. Þar vestar eru svo Vörðuklettur, og þá er Gunnhildarskarð.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 1

MH-264:015 *Vörðuklettur* varða

“Suðvestan í túninu er löng lág, stundum með tjörn í, og heitir hún Draugalág. Þar vestar eru svo Vörðuklettur, og þá er Gunnhildarskarð.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 1

MH-264:016 heimild um kvíar

“Stöðulskarð hefur fyrr verið nefnt. Það liggur suður úr klettunum, sem eru sunnan undir túninu og túnið liggur fram á. Um það er oft farið neðan af Skógarnesbæjum. Þar voru kvíar og rétt.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 1

MH-264:017 heimild um rétt

“Stöðulskarð hefur fyrr verið nefnt. Það liggur suður úr klettunum, sem eru sunnan undir túninu og túnið liggur fram á. Um það er oft farið neðan af Skógarnesbæjum. Þar voru kvíar og rétt.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 1

MH-264:018 heimild um leið

“Stöðulskarð hefur fyrr verið nefnt. Það liggur suður úr klettunum, sem eru sunnan undir túninu og túnið liggur fram á. Um það er oft farið neðan af Skógarnesbæjum. Þar voru kvíar og rétt.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 1

MH-264:019 *Gunnhildargata* heimild um leið

“Suðvestan í túninu er löng lág, stundum með tjörn í, og heitir hún Draugalág. Þar vestar eru svo Vörðuklettur, og þá er Gunnhildarskarð. ... Þar vestar er svo Gunnhildarskarð eða Gunnhildargata. Þar uppi á klettunum er Gunnhildardys. Er á Vörðuklettunum [015] fyrirnefndu. Þar á stúlka með þessu nafni að vera dysjuð. Stúlkutetrið tók upp á þeim óvanda að hengja sig í skarðinu. Reyndar er dys þessi það stór, að líklegra er, að sé réttarrúst eða þess háttar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 1

MH-264:020 *Gunnhildardys* dys legstaður

“Suðvestan í túninu er löng lág, stundum með tjörn í, og heitir hún Draugalág. Þar vestar eru svo Vörðuklettur, og þá er Gunnhildarskarð. ... Þar vestar er svo Gunnhildarskarð eða Gunnhildargata. Þar uppi á klettunum er Gunnhildardys. Er á Vörðuklettunum [015] fyrirnefndu. Þar á stúlka með þessu nafni að vera dysjuð. Stúlkutetrið tók upp á þeim óvanda að hengja sig í skarðinu. Reyndar er dys þessi það stór, að líklegra er, að sé réttarrúst eða þess háttar.” Segir í örnefnaskrá “Gunnhildardys er ekki annað en grjóthruga eða stekkur, segir Valgeir.” Segir í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 1; Ö-Miklaholt ath og viðb., 2

MH-264:021 *Efristekkur* heimild um stekk

“Rétt neðanvert við túnið og klettana er Stekkur, stundum nefndur Efristekkur til aðgreiningar frá öðrum neðar. Undan Stekknum eru Stekkjarbrekkur, svo er örstutt mýrarsund niður að Einbúa, sem er einstæður klettur upp úr flóanum.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að um 1,5 km séu á milli stekkjanna.

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 1; Ö-Miklaholt ath og viðb., 2

MH-264:022 *Neðristekkur* heimild um stekk

“Rétt neðanvert við túnið og klettana er Stekkur, stundum nefndur Efristekkur til aðgreiningar frá öðrum neðar. Undan Stekknum eru Stekkjarbrekkur, svo er örstutt mýrarsund niður að Einbúa, sem er einstæður klettur upp úr flóanum.” Segir í örnefnaskrá AG. “Suðvestur af Smáholtum er langt holt, Reiðholt). Norðvestur af því eru Miklaholtsásar, og neðan til í þeim er Neðristekkur, en neðst er Smalaskáli (ás), og norðvestur af honum eru Löngubrekkur. “ Segir í örnefnaskrá LK Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að um 1,5 km séu á milli stekkjanna.

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 1; Ö-Miklaholt LK, 1; Ö-Miklaholt ath og viðb., 2

MH-264:023 *Björnshús* örnefni

“Vestur undan bæ, heldur norðar, eru svo nefndir Ásar, afbæjar Miklaholtsásar. Þeir eru framhald af Hrísholtunum, og Brúarsund er neðarlega í þeim, vont sund í átt að Ytra-Skógarnesi og er einnig þar. Nyrzt í Ásunum er stórt holt, sem heitir Björnshús. “ Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að ekkert hús sé þarna, heldur hafi smalamaður komist þar í skjól.

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 2; Ö-Miklaholt ath og viðb., 2

MH-264:024 *Tóftthamar* örnefni

“Þá er það austur á leið til Miklaholtssels. Eru þar fyrst flóarimar smáhækkandi, er heita Þrep. Austur af þeim er svo Tóftthamar, og holtin, sem þjóðvegurinn liggur um, heita Selholt. Heldur ofar en Þrepin er Grænabrekka.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 2

MH-264:025 *Sauðbólsholt* örnefni

“Hólslandsásar eru á merkjum móti Hólslandi. Í þeim er Nónás, er nón frá Hólslandi. Hann er hár og bungumyndur. Þá er aftur þar suður af Sauðbólsholt.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 2

MH-264:026 *Grænarúst* heimild um landamerki

“ Vestur eða suðvestur af þeim eru merkin í Deildarlækjarbotn, og merkjarústin móti Syðra-Skógarnesi heitir Grænarúst, og er þá næst línan í Hrossabeinsholt.”

Heimildir:Ö-Miklaholt AG, 2

MH-264:027 heimild um rétt

“Neðan undir Vörðuklettum [015] er gömul fjárrétt.” Segir í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt ath og viðb., 2

MH-264:028 *Tröðin* heimild um traðir

“Tröðin, djúp tröð, sem lá heim að kirkjunni úr norðaustri gengum Veizluflöt.” Segir í viðbótum og athugasemdum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt ath og viðb., 2

MH-264:029 *Tvísteinaholt* heimild um huldufólksbústað

“Tvísteinaholt er um 2ja km langt og er allt í Miklaholtsslandi. Þar átti að vera álfakirkja.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt ath og viðb., 2

MH-264:030 heimild um fjárhús

“Langás liggur skammt frá bæ í suðsuðvestur, þar eru fjárhús.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Miklaholt ath og viðb., 2

MH-265 Sel

Hjáleiga Miklaholts MH-264 1714. “Sel heitir hjer hjáleiga í staðarins heimalandi, byggð um lánan aldur so menn ekki geta minni til rekið.” JÁM V, 75 “Landið liggur í vestanverðu Hafursfelli og niður og út um flóalandið.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 26

1920: Tún 2,6ha, 1/4 sléttað, garðar 300m². “Undirlendið er blaut starmýri vel grasgefin. Sæmilegt er að ræsa hana til túnræktar. En mikið vatn kemur undan hlíðum fellsins. ... Landið er heldur þröngt og verður að rækta land til heyskavar og beitar.” BS, 305

MH-265:001 *Sel* bæjarhóll bústaður

Ljósmynd af bænum segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir:Túnakort 1920; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 245

MH-265:002 heimild um heygarð

Heimildir:Túnakort 1920

MH-265:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-265:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-265:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-265:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-265:007 *Stóragirði* örnefni

“Norðaustan við bæ er nefnt Stóragirði, og sunnan við það var annað minna, sem nefnt var Minnagirði.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbættum við örnefnaskrá segir að milli Stóragirðis og Minnagirðis hafi verið garðlag sem nú sé sléttað.

Heimildir:Ö-Miklaholtssæl, 1; Ö-Miklaholtssæl ath og viðb., 1

MH-265:008 *Minnagirði* örnefni

“Norðaustan við bæ er nefnt Stóragirði, og sunnan við það var annað minna, sem nefnt var Minnagirði.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbættum við örnefnaskrá segir að milli Stóragirðis og Minnagirðis hafi verið garðlag sem nú sé sléttað.

Heimildir:Ö-Miklaholtssæl, 1

MH-265:009 heimild um leið

“Upp af henni er Grundahóll eða Hóllinn á Grundunum. Neðan við þennan hól eru gamlir götutroðningar.”

Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miklaholtssæl, 1

MH-265:010 heimild um rétt

“Sunnan til við klettabeltin er stór skriða, sem heitir Tummaskriða. Um hana miðja var gömul rétt.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbættum við örnefnaskrá segir að réttin við Tummaskriðu hafi verið gömul en síðan endurbyggð árið 1951.

Heimildir: Ö-Miklaholtssæl, 1; Ö-Miklaholtssæl ath og viðb., 2

MH-265:011 Stekkir örnefni stekkur

“Norðvestur af bæ er keldulækur, sem heitir Mólækur. Svo er það heima á Kastala. Norðvestur af honum inn með fellinu er hóll, sem heitir Stekkir, og norðvestur af honum er slægjuland. Inn með fellinu er flói, sem heitir Dalur. Upp af Dal og í norður frá Stekknum ofan gömlu götu er hóll, sem heitir Lynghóll.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miklaholtssæl, 2

MH-265:012 Sel örnefni sel

“Þar fyrir innan gilið heitir svo Grágrund. Í fjallsrótunum niður af henni er flói, sem nefndur er Dýjafloi, sem reyndar tilheyrir Stóru-Þúfu. Innan við þetta tekur svo við með fjallinu Vegghamrahlíð. Syðra hornið á henni er nefnt Hlíðarhorn, og þar á bak við er gil, er heitir Núpugil og Sel.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miklaholtssæl ath og viðb., 2

MH-265:013 heimild

“Nafnið Sel þekkir B K ekki, en segir, að þarna sé raunar rúst af hjásetukofa á sandhól við Núpugil neðanvert.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miklaholtssæl ath og viðb., 3

MH-265:014 heimild um mógrafir

“Móholt er útsuðurs af Þuruholti. Gömul móbyrgi eru á holtunum og mógrafir í kring.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miklaholtssæl ath og viðb., 2

MH-265:015 heimild

“Móholt er útsuðurs af Þuruholti. Gömul móbyrgi eru á holtunum og mógrafir í kring.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miklaholtssæl ath og viðb., 2

MH-265:016 álagablettur

“Klettur er í túni á leið frá bæ að Kastala; hann er í enda Ranans. Klettur þessi eða klöpp er að mestu grasi vaxinn að ofan, en þau álög fylgja, að ekki má slá þar. faðir BK sló blettinn fyrsta sumar sitt í Miklaholtsseli og missti þá kú. Síðan hefur ekki verið hreyft við honum.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miklaholtssæl ath og viðb., 3

MH-266 Syðra-Skógarnes

32 hdr 1714, konungseign. Máldagi fyrir Miklaholtskrikju “[1181]: a heima land allt [T]aldeyjar, Ketilsker, Hellusker, Taðnasker að helmingi, reka að helmingi með Skógnesingum, naustgerð, saltgerð, akurgerði] ... Scognesingar eigi einge i miclaholtz lande hia deilldar læk fyrir reka varþveizlo. hafrsfell. lagsardalr. lagsarbacke. þufna land. Rece a homlu barþa. at þeim hluta sem til telsc. nauta afreitur a flotur. Rauþmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manöþr i micla holltz land suþr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niþr fra laxa.” (DI I 273-274) 1241: Skógarnes nefnd í Sturlungu (Sturlunga I, 451) “[1354]: ä heima [land] allt Jons kirkia Bapiste j Mycklahollte ä heima [land] allt. þufna lannd. hafurzfell. Hommla hollt. keflavijk hálfa. tialldurzeyiar. reka a hommlubarda. reka frä forslæk vt vmm leynijnngar at helnijngi vid Skognesijnnga. tadnnasker halft oc hellusker hálft. og ketilz sker halft. nostgord oc saltgord j skogarnesland og akurgerdi. nauta afreit ä flautur. skog j lanngadal. hyl i j. j straumfiardarä.” (DI III 82) 1440: Klaustrinu á Helgafelli gefinn fjórðingur í Syðra-Skógarnesi; (DI IV 618; DI VI, 48)

1714 er nefnd nafnlaus eyðihjáleiga.

1714: “Engjar má hjer ekki kalla, nema hvað slegið verður úr hagabeit.” JÁM V, 79. 1920: Tún 6,7ha, mýri 1,6

ha, garðar 700m². “Talsverður hluti landsins eru brokflóar, blautir á köflum, en þurrir bakkar með sjónum og eru þeir víða vel fallnir til ræktunar og beittar.” Snæfellingar og Hnappdælingar II, 24

MH-266:001 Syðra-Skógarnes bæjarhóll bústaður

“Gamli bærinn var um 30-40 m suðvestan en íbúðarhúsið er nú.” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Til ljósmynd af gamla bænum í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 192; Túnakort 1920; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 1

MH-266:002 heimild um heygarð

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:003 heimild um heygarð

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:006 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:007 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:008 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:009 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:010 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:011 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:012 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:013 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-266:014 heimild um verbúð

1714: “Verstöðu á jörðin þar sem heitir Skógarneshólmi, umflotinn með stærsta sjáfargáangi, og gánga þar skip ábúanda so sem þeir megna að eiga, eitt eður fleiri. Aldrei hafa hjer grasnytjarbúðir byggðar verið og aldrei þurrar búðir til ársvistar fyrir menn, heldur verbúðir alleina. Þær eru nú sjö og hafa aldrei fleiri verið það menn til muna.” “Þá er næst frá Brunnhól; næst sjó er svo Búðhólmur og Skiphólmur og Háhólmur, sem er hæstur og fremstur. Í Búðhólma var verzlunarstaður. Þarna var byggð frá 1908 – 22. Lendingin myndaðist inn með Skiphólma.” Segir í örnefnaskrá

1714: “Þeir sem hjer eiga inntökuskip gjöra sjálfir búðir hver fyrir sína skipshöfn, og tjalda til ábúandans skipeigendur alleinir vertoll ... Staðurinn Miklaholt á hjer búðarstöðu og skipsuppsátur frí. ...”

“Úr Skógarnesi eða - hólma hefur verið útræði frá ómunatíð ... Um aldamótin 1500 er þarna stærsta útver á þessum slóðum með sjö verbúðum, um eitt skeið, en á 18. öld fækkar þeim og árið 1754 eru þær orðnar fimm. Lending þótti allgóð við Skiphólm ... Á Búðahólmi hafa verbúðirnar trúlega verið og þar stóð síðar verzlunarhús, en á Háhólmi var grösug álagabrekka, sem ekki mátti slá ... Í lindinni á Brunnhóli brást ekki drykkjarvatn ... Þrautalending var í Önundarvogi þar vestur af.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: JÁMV, 79; Ö-Syðra-Skógarnes AG, 5; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 215

MH-266:015 heimild um þingstað

“Suðvestur af bænum í Syðra-Skógarnesi var löggiltur verslunarstaður árið 1905. Voru þá fljótlega byggð þar tvö verslunarhús á höfða þeim fram við sjóinn er kallast Búðarhöfði. Þar höfðu verbúðir staðið fyrir á öldum ... Tang og Riis í Stykkishólmi reið á vaðið með verslunarhús í Skógarneshólma, en hætti rekstri þar árið 1922 og voru þá allar eignir verslunarinnar seldar.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps. “Þá er næst frá Brunnhól; næst sjó er svo Búðhólmur og Skiphólmur og Háhólmur, sem er hæstur og fremstur. Í Búðhólma var verzlunarstaður. Þarna var byggð frá 1908 – 22. Lendingin myndaðist inn með Skiphólma.” Segir í örnefnaskrá “Úr Skógarnesi eða - hólma hefur verið útræði frá ómunatíð ... Um aldamótin 1500 er þarna stærsta útver á þessum slóðum með sjö verbúðum, um eitt skeið, en á 18. öld fækkar þeim og árið 1754 eru þær orðnar fimm. Lending þótti allgóð við Skiphólm ... Á Búðahólmi hafa verbúðirnar trúlega verið og þar stóð síðar verslunarhús, en á Háhólmi var grösug álagabrekka, sem ekki mátti slá ... Í lindinni á Brunnhóli brást ekki drykkjarvatn ... Þrautalending var í Önundarvogi þar vestur af.” Kaupamenn hófu að sigla í Hólminn upp úr 1890, fyrst þurfi fólk út úi skipin til að versla síðar tjölduðuð kaupmenn í landi. Eftir að Hólmurinn var kaupstaður 1905 reistu menn fljótlega hús á staðnum.

Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 25, 215; Ö-Syðra-Skógarnes AG, 5

MH-266:016 heimild um lendinguuu

“Þá er næst frá Brunnhól; næst sjó er svo Búðhólmur og Skiphólmur og Háhólmur, sem er hæstur og fremstur. Í Búðhólma var verzlunarstaður. Þarna var byggð frá 1908 – 22. Lendingin myndaðist inn með Skiphólma.” Segir í örnefnaskrá

“Úr Skógarnesi eða - hólma hefur verið útræði frá ómunatíð ... Um aldamótin 1500 er þarna stærsta útver á þessum slóðum með sjö verbúðum, um eitt skeið, en á 18. öld fækkar þeim og árið 1754 eru þær orðnar fimm. Lending þótti allgóð við Skiphólm ... Á Búðahólmi hafa verbúðirnar trúlega verið og þar stóð síðar verslunarhús, en á Háhólmi var grösug álagabrekka, sem ekki mátti slá ... Í lindinni á Brunnhóli brást ekki drykkjarvatn ... Þrautalending var í Önundarvogi þar vestur af. ... Upp úr 1890 hefjast reglubundnar skipaferðir með fólk og flutning frá Reykjavík í Skógarneshólma ... “ Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps., þar er ljósmynd af gamalli lendingu.

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 5; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 184, 215

MH-266:017 heimild um vatnsból

“Þá er næst frá Brunnhól; næst sjó er svo Búðhólmur og Skiphólmur og Háhólmur, sem er hæstur og fremstur. Í Búðhólma var verzlunarstaður. Þarna var byggð frá 1908 – 22. Lendingin myndaðist inn með Skiphólma.” Segir í örnefnaskrá

“Úr Skógarnesi eða - hólma hefur verið útræði frá ómunatíð ... Um aldamótin 1500 er þarna stærsta útver á þessum slóðum með sjö verbúðum, um eitt skeið, en á 18. öld fækkar þeim og árið 1754 eru þær orðnar fimm. Lending þótti allgóð við Skiphólm ... Á Búðahólmi hafa verbúðirnar trúlega verið og þar stóð síðar verslunarhús, en á Háhólmi var grösug álagabrekka, sem ekki mátti slá ... Í lindinni á Brunnhóli brást ekki drykkjarvatn ... Þrautalending var í Önundarvogi þar vestur af.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 5; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 215

MH-266:018 Önundarvogur heimild um lendinguuu

“Úr Skógarnesi eða - hólma hefur verið útræði frá ómunatíð ... Um aldamótin 1500 er þarna stærsta útver á þessum slóðum með sjö verbúðum, um eitt skeið, en á 18. öld fækkar þeim og árið 1754 eru þær orðnar fimm. Lending þótti allgóð við Skiphólm ... Á Búðahólmi hafa verbúðirnar trúlega verið og þar stóð síðar verslunarhús, en á Háhólmi var grösug álagabrekka, sem ekki mátti slá ... Í lindinni á Brunnhóli brást ekki drykkjarvatn ... Þrautalending var í Önundarvogi þar vestur af.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 215

MH-266:019 Tröð örnefni traðir

“Svo er ytri hluti túnsins í einu nafni nefndur Úttún. Í því eru aftur ýmis nöfn. Þar voru t. d. Ögmundarrúst og Traðarhóll; þar var fjóströð, og Tröð yzt í Úttúni, en svo sólarinnis Taðhóll; þar voru fjárhúsin, svo smáblettur, er heitir Helgareitur ...” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum við örnefnaskrá segir að þetta hafi verið fjátröð.

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 1; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 1

MH-266:020 heimild um fjárhús

“Svo er ytri hluti túnsins í einu nafni nefndur Úttún. Í því eru aftur ýmis nöfn. Þar voru t. d. Ögmundarrúst og Traðarhóll; þar var fjóströð, og Tröð yzt í Úttúni, en svo sólarinnis Taðhóll; þar voru fjárhúsin, svo smáblettur, er heitir Helgareitur ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 1

MH-266:021 *Kvíabarð* örnefni kvíar

“Suðvestur af túni er svo Kvíabarð, og spöl suður af því er Garðsendadý. Þangað náði túngarðurinn áður fyrir.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Kvíabarð. Þar voru aðalkvíarnar og fært þar frá fram undir 1912 (Kristín man, að það ár var ekki fært frá). Rústir sjást.”

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 1; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 2

MH-266:022 heimild um túngarð

“Suðvestur af túni er svo Kvíabarð, og spöl suður af því er Garðsendadý. Þangað náði túngarðurinn áður fyrir.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 1

MH-266:023 *Torfdalur* örnefni rista

“Niður af Kvíabarði er holt, sem heitir Litlaholt, en suðvestur af Kvíabarði er mýrardæld, sem heitir Torfdalur, og Torfdalsholt er vestan við þennan dal.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 1

MH-266:024 heimild um mógrafir

“Þá er næst Veisukelduholt, sem er framhald til norðvesturs af Torfdalsholtum, sem eru tvö samliggjandi holt nokkuð sér og mótekja kringum þau.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 1

MH-266:025 *Landamerkjarúst* heimild um landamerki

“Þá tekur við sundafláki, er heitir Sund, allstór flói norðaustur og norður af Langásum og þar norður af í Landamerkjarúst, smágrjóthól á merkjum milli Skógarnesjanna.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 2

MH-266:026 *Kolholt* örnefni kolagröf

“Efstu holtin suður af Hrossbeinaholti heita Kolholt, svo er Litli-Grænistapi og Grænistapi. Austur af honum eru svo Þrívörður.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 2

MH-266:027 *Þrívörður* örnefni

“Efstu holtin suður af Hrossbeinaholti heita Kolholt, svo er Litli-Grænistapi og Grænistapi. Austur af honum eru svo Þrívörður.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 2

MH-266:028 *Fjánhúsás* heimild um útihús

“Niður frá Þrívörðum, beint í suður yfir Sund, er ás, sem heitir Fjánhúsás; þar eru rústir eftir eitthvað, og vestur af honum er Háaholt e[ð]a Vörðuholt.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Rústirnar á Fjánhúsás eru eftir hagahús.”

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 2; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 2

MH-266:029 *Vörðuholt* örnefni

“Niður frá Þrívörðum, beint í suður yfir Sund, er ás, sem heitir Fjánhúsás; þar eru rústir eftir eitthvað, og vestur af honum er Háaholt e[ð]a Vörðuholt.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 2

MH-266:030 *Bólholt* örnefni

“Svo aftur vestur á bóginn. Þar er dálítið stórt holt með brekku undir. Holtið heitir Böðvarsbrekka. Neðan hennar er dý, milli þess og Bólholts, er síðar getur. Suðaustur af Böðvarsbrekku er Svartimelur, þá er Bólholt, er aðskilið af smásundi, er rétt niður við túnið.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 2

MH-266:031 *Engjagarður* heimild um heygarð

“. Vestan við lækinn heita Deildarlækjar-forir. Norðvestur af Sótagrófarrima og norðvestur austan Fjánhúsás er flóasund, sem heitir Illasund. Í Illasundi, vestan við lækjarbotna, er Engjagarður. Þar var sett saman hey áður fyrir, það sem slegið var í Deildarlækjarforum og „á lækjum”. Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 2

MH-266:032 *Grænarúst* heimild um landamerki

“Grænarúst er á merkjum, svo eru Deildarlækjarbotnar (66), eru á merkjum, upptök lækjarins.” Segir í örnefnaskrá. Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Grænarúst; holt og móar, lítt sýnileg rúst.”

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 2; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 3

MH-266:033 *Lestarebrekkur* heimild um áfangastað

“Vestan við það, meðfram sjó, tekur við holt, sem heitir Lestabrekkuholt, og undir því eru Lestabrekkur. Þar hefur verið áð í skjóli fyrir norðanátt, þá komið var af fjörunum.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 3

MH-266:034 heimild um náthaga

“Sunnan í Háholtum, í brekkunni, er Náthagi, hlaðinn af Þorleifi, sem nú er á Þverá. Þá er næst, með sjó, Móhamar, og vestan við hann er Móhamarsvík. Sunnan í Móhamri er gamall náthagi.” Segir í örnefnaskrá Byggður um 1920.

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 3; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 3

MH-266:035 heimild um náthaga

“Sunnan í Háholtum, í brekkunni, er Náthagi, hlaðinn af Þorleifi, sem nú er á Þverá. Þá er næst, með sjó, Móhamar, og vestan við hann er Móhamarsvík. Sunnan í Móhamri er gamall náthagi.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 3

MH-266:036 *Stekkur* örnefni stekkur

“Í norðvestur af Móhamri er Stekkur og Stekkjarholt. Norðaustur af Stekknum er klettastapi í holtinu, sem heitir Arnarstapi, en er nú stundum nefndur Stekkjarborg. Þar sat örninn áður fyrr og þótti viðsjárverður, þegar verið var að stíá ánum. Framhald af Stekkjarholti til hánorðurs er holt, sem heitir Brúarholt.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að þetta hafi verið eini stekkurinn og var stíað þar í tíð Kristínar og líklega móður hennar.

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 3; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 3

MH-266:037 heimild um kvíar

“En vestan við Brúarholt, nær bæ, aðskilið af litlu sundi, er smástapi, er heitir Brúarstapi. Þaðan og vestur að túni heitir Byrgi; þar voru kvíar.” Segir í örnefnaskrá

Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Rústir eftir Byrgi sjást, en Kristín telur þetta vera gamalt fisk- eða móbyrgi. “Suður á Byrgjum” er venjulega sagt. Í laginu eins og fjárstekkur.”

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 3; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 3

MH-266:038 *Dys* dys

“Svo eru fremst við nesið klettur, er heita Tígulgjarklettur, draga nafn af gjá, sem var í þá og hét Tígulgjá. Nú er hún horfin, því sjór hefur brotið klettana. Vestur af gjánni var grjótkampur, en lítill melgraspúfa kom þar, og síðan hefur það breiðzt út. Norðvestur af Tígulgjá er upphlaðið, sem líkist dysi, mannaverk, stórt um sig, gæti verið skip; er ekki undir 6 m á lengd og eins á breidd. Þyrfti að athuga það. Hóll þessi nefnist Dys.” Segir í örnefnaskrá Bónda, sem sofnaði þar, dreymdi eitt sinn, að til hans kæmi maður og færi með visu þessa:

Hét Ásmundur hreppstjórinn,

heillastandið efldi án dvalar.

Var af lýðum vel metinn,

öll framandi þjóð svo talar.

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 4

MH-266:039 *Sjávartröð* heimild um traðir

“Þá er komið að hól, er heitir Tröð eða Sjávartröð. Munnmæli eru, að hér hafi verið akrar og þá helzt hér. Hún hefur verið girt, en er nú að blása upp, og þá kemur grjótið fram.” Segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir: “Við Sjávartröð sést greinilega fyrir veggjahleðslu.”

Heimildir: Ö-Syðra-Skógarnes AG, 5; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 5

MH-266:040 heimild um akur

“Þá er komið að hól, er heitir Tröð eða Sjávartröð. Munnmæli eru, að hér hafi verið akrar og þá helzt hér. Hún hefur verið girt, en er nú að blása upp, og þá kemur grjótið fram.” Segir í örnefnaskrá

Máldagi fyrir Miklaholtskrikju “[1181]: a heima land allt [Tjaldeyjar, Ketilsker, Hellusker, Taðnasker að helmingi, reka að helmingi með Skógnasingum, naustgerð, saltgerð, akurgerði] ... Scognesingar eigi eingi i miclaholltz lande” (DI I 273-274) “[1354]: ä heima [land] allt Jons kirkia Bapiste j Mycklahollte ä heima

[land] allt. ... nostgord oc saltgord j skogarnesland og akurgerdi..” (DI III 82)

Heimildir:Ö-Syðra-Skógarnes AG, 5

MH-266:041 bæjarstæði býli

1714: “Hjáleiga hefur hjer verði í túninu, í auða fyrir manna minni; vita menn ekki þar um að undirrjetta nema það eitt, að hún má ei aftur byggjast jörðinni að skaðlausu.”

Heimildir:JÁM V, 79

MH-266:042 *Smiðjuhóll* örnefni smiðja

“Fyrir austan bæinn er Háatún, en fyrir framan bæinn er Smiðjuhóll.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Syðra-Skógarnes LK, 1

MH-266:043 *Brunnhóll* örnefni brunnur

“Milli Traðar og Brunnhóls eru Brunnhólsbakkar.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Syðra-Skógarnes LK, 1

MH-266:044 varða

“Litli-Fiskhamar og Stóri-Fiskhamar eru hvor um sig í eintölu. Varða er á Stóra-Fiskhamri.” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá.

Heimildir:Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 4

MH-266:045 álagablettur

“Þá er næst frá Brunnhól; næst sjó er svo Búðhólmur[sjá 015] og Skiphólmur og Háhólmur, sem er hæstur og fremstur. Í Búðhólma var verzlunarstaður. Þarna var byggð frá 1908 – 22. Lendingin myndaðist inn með Skiphólma.” Segir í örnefnaskrá “Háhólmur, þar er álagablettur, sem ekki má slá, en raunar er þar eftir litlu að slægjast.” segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá.

Heimildir:Ö-Syðra-Skógarnes AG, 5; Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb, 4

MH-266:046 *Ögmundarrúst* örnefni

“Svo er ytri hluti túnsins í einu nafni nefndur Úttún. Í því eru aftur ýmis nöfn. Þar voru t. d. Ögmundarrúst og Traðarhóll; þar var fjóströð, og Tröð yzt í Úttúni ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Syðra-Skógarnes AG, 1

MH-266:047 heimild um traðir

“Svo er ytri hluti túnsins í einu nafni nefndur Úttún. Í því eru aftur ýmis nöfn. Þar voru t. d. Ögmundarrúst og Traðarhóll; þar var fjóströð, og Tröð yzt í Úttúni ...” Segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Syðra-Skógarnes AG, 1

MH-267 Ytra Skógarnes

24 hdr 1714, konungseign. Máldagi fyrir Miklaholtskrikju “[1181]: a heima land allt [Tjaldeyjar, Ketilsker, Hellusker, Taðnasker að helmingi, reka að helmingi með Skógnesingum, naustgerð, saltgerð, akurgerði] ... Scognesingar eigi einge i miclaholtz lande hia deilldar læk fyrir reka varþveizlo. hafrsfell. lagsardalr. lagsarbacke. þufna land. Rece a homlu barþa. at þeim hluta sem til telsc. nauta afreitir a flotur. Rauþmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manöþr i micla holltz land suþr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niþr fra laxa.” (DI I 273-274) 1241: Skógarnes nefnd í Sturlungu (Sturlunga I, 451) “[1354]: ä heima [land] allt Jons kirkia Bapiste j Mycklahollte ä heima [land] allt. þufnna lannd. hafurzfell. Hommla hollt. keflavijk hálfa. tialldurzeyiar. reka a hommlubarda. reka frä forslæk vt vmm leynijnngar at helnijngi vid Skognesijnnga. tadnnasker halft oc hellusker hálft. og ketilz sker halft. nostgord oc saltgord j skogarnesland og akurgerdi. nauta afreit ä flautur. skog j lanngadal. hyli ij. j straumfiardarä.” (DI III 82)

Í eyði frá 1946/48

1714: “Hætt er við að sjór gángi á túnveitu í stórflæðum og tekur hann þar að brjóta árlega. Engjarnar verða ekki nema með stórerfiði sótkar fyrir foruðum.” JÁM V, 77. 1920: Tún 6,6 ha, garðar 520m². “Landið er að mestu mýri með klapparásum, erfitt til ræktunar. Meðfram sjó eru nokkrar fitjar og sjávarbakkar með valllendisgróðri. Gengur sjór yfir land þetta um stórstraum. Landrými er mikið.” BS, 312

MH-267:001 *Ytra Skógarnes* bæjarhóll bústaður

“Hann [bærinn] stó á hæsta hólnum í túninu (Tóftunum), en ekki var unnt að reisa nýjan bæ á sama stað því eldur kraumaði í hólnum allt fram á einmánuð, eða í á tíu mánuði.

Bærinn brann 1.6.1892, teikning í möppu af gamla bænum.

Heimildir: Túnakort 1920; Snæfellingar og Hnappdælingar II, 197

MH-267:002 heimild

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:003 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:006 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:007 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:008 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:009 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:010 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:011 heimild um hlöðu

Heimildir: Túnakort 1920

MH-267:012 heimild um verbúð

“Við upphaf Melness er sandur. Þar er svo lágt, að fer yfir í stærstu flóðum. Er þetta svæði nefnt Sandur. Svo er uppblásið suðaustast á nesinu, og heitir þar Grjót; er það smáklettur. Þar á eru rústir eftir verbúðir suðvestast á nesinu, en vestasti tanginn heitir Nesoddi. Þar austur af, á norðurjaðri Melness, er hár bakki, sem heitir Veiðibakki.”

Heimildir: Ö-Ytra-Skógarnes AG, 1

MH-267:013 *Heima-Grjótaból* örnefni

“Svo er norðan Víkurbakka Bólalækur. Upp af Víkurbakka er svo smáholt, er heitir Breiðholt. ... Nú skulum við fara aftur heim að bæ, fara vestur fyrir lækinn. Þá er þar í suðausturhorni túns, túnjaðrinum, klapparhóll, nefndur Heima-Grjótaból, og annað með lægð á milli, er heitir Syðra-Grjótaból, en lækurinn á milli Grjóta-Bólalækur, sem rennur með túni og hefur sama ós og Bólalækurinn fyrrnefndi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Skógarnes AG, 2

MH-267:014 *Syðra-Grjótaból* örnefni

“Svo er norðan Víkurbakka Bólalækur. Upp af Víkurbakka er svo smáholt, er heitir Breiðholt. ... Nú skulum við fara aftur heim að bæ, fara vestur fyrir lækinn. Þá er þar í suðausturhorni túns, túnjaðrinum, klapparhóll, nefndur Heima-Grjótaból, og annað með lægð á milli, er heitir Syðra-Grjótaból, en lækurinn á milli Grjóta-Bólalæku, sem rennur með túni og hefur sama ós og Bólalækurinn fyrrnefndi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Skógarnes AG, 2

MH-267:015 *Grjótavað* heimild um vað

“Við Bólalækinn, móti Þverkelduholtum, er malarbotn, þar vað á læknum, er heitir Grjótavað.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Ytra-Skógarnes AG, 2

MH-267:016 Þvottahóll örnefni þvottastaður

“Upp af túninu er svo að austanverðu hóll, er heitir Þvottahóll. Annar klapparhóll er þar rétt vestar, sem heitir Kvíahóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 2

MH-267:017 Kvíahóll örnefni kvíar

“Upp af túninu er svo að austanverðu hóll, er heitir Þvottahóll. Annar klapparhóll er þar rétt vestar, sem heitir Kvíahóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 2

MH-267:018 heimild um brú

“Þar upp af er svo Brúarholt. Úr því lá gömul vatnsbrú í smáholt, er heitir Brúarsundsholt ogundið Brúarsund. Það er alllangt og nær upp í brekkurnar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 2

MH-267:019 Tóftartún örnefni

“Nú er bezt að fara heim í tún og taka nokkuð þar. Bærinn er sunnar en í miðju túni og austar en í miðju túni. Vestur af bænum, rétt við hann, er Miðmundahóll. Svo er rétt austur hæð, sem heitir Tóftartún.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 2

MH-267:020 Kúastöðull örnefni kvíar

“Austar, upp af bæ, er Kúastöðull.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 3

MH-267:021 heimild um hjall

“Fram af túninu gengur klettatangi fram í voginn, er heitir Hjallatangi. Þar hafa verið hjallar áður fyrr, og má sjá rústir þeirra við túnhornið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 3

MH-267:022 Fjóshólmar örnefni fjós

“Rétt utan við Hjallatanga eru tveir hólmar, sker á leirum, annað grasi vaxið, heita Fjóshólmar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 3

MH-267:023 Vörðutangi örnefni

“Fram af honum, úti á víkinni, í stefnu á austurhorn Veiðibakkans, eru tvö sker, er heita Þröskuldar, Efri- og Neðri-. Víkurnar milli tanganna eru nafnlausar. Þá er næsti tangi, sem heitir Vörðutangi, er með klettabeltum mót suðri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 3

MH-267:024 Tjaldanes örnefni tjaldstæði

“Þá er vík örmjó, er heitir Landbrotsvík, ekki áll, heldur aðeins leirvogur nokkuð langur, en, eins og fyrr segir, örmjótt. Svo beygir víkin og myndar tanga nokkuð langan. Sá heitir Tjaldtangi. Þar enn vestar, við ós Blöndulækjar, er holt, sem heitir Lækjarholt. Upp með læknum var slægjuland, valllendi, nefnt Tjaldanes, og þar ofar, upp með læknum, smárúst, sem nefnd var Engjagarður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 3

MH-267:025 Engjagarður heimild

“Þá er vík örmjó, er heitir Landbrotsvík, ekki áll, heldur aðeins leirvogur nokkuð langur, en, eins og fyrr segir, örmjótt. Svo beygir víkin og myndar tanga nokkuð langan. Sá heitir Tjaldtangi. Þar enn vestar, við ós Blöndulækjar, er holt, sem heitir Lækjarholt. Upp með læknum var slægjuland, valllendi, nefnt Tjaldanes, og þar ofar, upp með læknum, smárúst, sem nefnd var Engjagarður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 3

MH-267:026 Fornasteksholt heimild um stekk

“Heldur norðar en vestur frá túni, upp af Hærra-Keldubarði, er holt, sem heitir Fornistekkur. Þetta er allhátt holt, og sunnan þess eru tvö minni, sem heita Fornasteksholt. Í Fornastekk eru gamlar rústir.”

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 4

MH-267:027 varða

“Svo er skammt þar ofar annað holt, er heitir Gullsteinsvíkurholt. Frá því er holtsmelur, er bindur það við annað holt, er heitir Vörðuholt, og á því er varða. Svo er línan áfram holt með sundum á milli.”

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 4

MH-267:028 Brýr heimild um samgöngubót

“Svo voru flóasvæði með smáholtum neðan frá Hallsholti, en yfir það flóasvæði frá Fornastekk lágu smábrýr, grjótblýr, er lágu milli holtanna. Þessi holt og brýrnar heita svo einu nafni Brýr.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 4

MH-267:029 Stekkjarholt örnefni stekkur

“Svo er línan áfram holt með sundum á milli. Þá koma fyrst þrjú holt með grasdældum á milli. Þau heita Stekkjarholt, og upp af þeim er stærsta holtið, sem heitir Hærristekkur ... Þar upp af er langur holtsmelur, samhliða Stekkjarholtunum fyrrnefndu, og nær alla leið upp að Hástekki eða Hærristekk og heitir Ytra-Stekkarholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 4

MH-267:030 Hærristekkur örnefni stekkur

“Svo er línan áfram holt með sundum á milli. Þá koma fyrst þrjú holt með grasdældum á milli. Þau heita Stekkjarholt, og upp af þeim er stærsta holtið, sem heitir Hærristekkur ... Þar upp af er langur holtsmelur, samhliða Stekkjarholtunum fyrrnefndu, og nær alla leið upp að Hástekki eða Hærristekk og heitir Ytra-Stekkarholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 4

MH-267:031 Ytra-Stekkarholt örnefni stekkur

“Svo er línan áfram holt með sundum á milli. Þá koma fyrst þrjú holt með grasdældum á milli. Þau heita Stekkjarholt, og upp af þeim er stærsta holtið, sem heitir Hærristekkur ... Þar upp af er langur holtsmelur, samhliða Stekkjarholtunum fyrrnefndu, og nær alla leið upp að Hástekki eða Hærristekk og heitir Ytra-Stekkarholt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 4

MH-267:032 Bólagrafir heimild um mógrafir

“Þá kemur hér ýmislegt, er orðið hefur eftir: Upp með Bólahaug eru að vestanverðu ævafornar grafir, sem heita Bólagrafir. Í þær fóru skepnur oft og piltur einu sinni. Fornastekksgrafir eru bæjarmegin við Fornastekk og Litlálækjargrafir. Þar var skorinn mór.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 4

MH-267:033 Fornastekksgrafir heimild um mógrafir

“Þá kemur hér ýmislegt, er orðið hefur eftir: Upp með Bólahaug eru að vestanverðu ævafornar grafir, sem heita Bólagrafir. Í þær fóru skepnur oft og piltur einu sinni. Fornastekksgrafir eru bæjarmegin við Fornastekk og Litlálækjargrafir. Þar var skorinn mór.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 4

MH-267:034 Litlálækjargrafir heimild um mógrafir

“Þá kemur hér ýmislegt, er orðið hefur eftir: Upp með Bólahaug eru að vestanverðu ævafornar grafir, sem heita Bólagrafir. Í þær fóru skepnur oft og piltur einu sinni. Fornastekksgrafir eru bæjarmegin við Fornastekk og Litlálækjargrafir. Þar var skorinn mór.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 4

MH-267:035 heimild um hesthús

“Efst á Hólavelli, í túni, er hóll, er heitir Hesthúshóll (122). Þar var hesthús áður fyrir.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 5

MH-267:036 heimild um brunn

“Mýrarsund fyrir neðan Brunnhól, er fyrir getur, heitir Brunnhólsflói. Þar sá fyrir, að hlaðinn hafði verið brunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ytra-Skógarnes AG, 5

MH-267:037 heimild

Hlaðinn grjótgarður sést á mynd í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.
Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 207

MH-267:038 heimild

Húsið sem nú stendur í Ytra-Skógarnesi var byggt 1893.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 198

MH-267:039 heimild um vatnsból

“Nokkurn spöl vestan við túnið á Ytri-Skógarnesi er Ölkelduvík og þornar hún alveg á hverri fjöru. Þar á leirnum er mikið bóluuppstreymi á allstóru svæði.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

“Segja fornar sagnir að þar hafi í eina tíð verið ein besta ölkelda á landinu.” Í SS segir að hún sé ónýtt. OO: talar um nýfundna ölkeldu hjá Ytra-Skógarnesi sem búi yfir miklum lækningarmætti.

Heimildir:Snæfellingar og Hnappdælingar II, 196

MH-268 Laxárbakki

16 hdr 1714. 1714 er Laccárbakkakot eyðihjáleiga. “1804 er eyðihjáleigan Laxárbakkakot talin með; þar segir og, að forn eyðijörð, Minni-Laxárbakki, sé höfð til beitar frá Gröf og Svarfhóli, og heitir nú Kotmóar.” JJ, 136

Máldagi fyrir Miklaholtskirkju “[1181]: a heima land allt [Tjaldeyjar, Ketilsker, Hellusker, Taðnasker að helmingi, reka að helmingi með Skógnestingum, naustgerð, saltgerð, akurgerði] ... Scognesingar eigi einge i miclaholltz lande hia deilldar læk fyrir reka varþveizlo. hafrsfell. lagsardalr. lagsarbacke. þufna land. Rece a homlu barþa. at þeim hluta sem til telsc. nauta afreitir a flotur. Rauþmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manöpr i micla holltz land suþr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niþr fra laxa.” (DI I 273-274) Jörðin ekki nefnd í yngri máldögum Miklaholtskirkju. [1377-78]: Helgafell gamall maldage. ... Laxaarbacka iiij merkur.” (DI III, 326-329) 1690: Guðlaugur Þórðarson selur Ólögu Runólfsdóttur 4 hdr í Laxárbakka. (Jarðabréf, 71)

1714: “Engið fordjarfast af vatns og foræða afætum.” JÁM VI, 73. 1920: Tún 2,1ha, aukatún 0,7ha, garðar 400m². “Landið er að mestu flatt mýrlendi. Nokkrir vallendismóar eru meðfram Laxá. Landið er stórt og þótti gott vetrarbeitarland fyrir sauðfé ...” BS, 311

MH-268:001 Laxárbakki bæjarhóll bústaður

Heimildir:Túnakort 1920

MH-268:002 heimild

Heimildir:Túnakort 1920

MH-268:003 heimild

Heimildir:Túnakort 1920

MH-268:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-268:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1920

MH-268:006 Laxárbakkakot bæjarstæði býli

1714:“Laxarbackakot hefur hjer heitið hjáleiga, bygd fyrst fyrir 30 árum, litlu meir eður minna, og varaði bygðin allt til 1709. Síðan er það í auðn.” “1804 er eyðihjáleigan Laxárbakkakot talin með; þar segir og, að forn eyðijörð, Minni-Laxárbakki, sé höfð til beitar frá Gröf og Svarfhóli, og heitir nú Kotmóar.”

Heimildir:JÁM V, 73; JJ, 136

MH-268:007 heimild um fjárhús

“Næst Nónholti fyrrnefndu er með Víkunum Stapanes, og upp af því er Stapanesborg. Þar upp af er svo gamall stekkur, nefndur Stekkur [013]. Upp af honum til austurs af Stapanesborg er Stekkjarholt. Næst er vík, er heitir Stekkjarvík. Upp af henni er hóll, sem heitir Stekkur (er þetta ekki allt það sama ?).” Segir í örnefnaskrá. “Stekkarholt er í flóanum, á miðri leið frá sjó að bænum. Rétt þar sjá stóðu fjárhús og fleiri útihús skammt frá bænum.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Laxárbakki, 1; Ö-Laxárbakki ath og viðb., 3

MH-268:008 *Þrívörðuholt* varða

“Svo er tangi fram að ánni, er heitir Breiðanes, og svo er Þrívörðuholt niður við Laxárbakkatún beint suður af Breiðanesi.” Segir í örnefnaskrá. Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að þrjár vörður hafi verið á holtinu.

Heimildir: Ö-Laxárbakki, 1; Ö-Laxárbakki ath og viðb., 2

MH-268:009 *Grýla* varða

“Grýla er torfvarða rétt norðaustanvert við túnið.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki, 1

MH-268:010 heimild um stekk

“Næst neðan við túnið er Kríuoddi, og þar neðar við ána er Lambaklettur, þar var stekkur.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki, 1

MH-268:011 *Norðlingavað* heimild um vað

“Suður af Róthamri er Nónholt með vík. Rétt eftir að Laxá fellur í Straumfjarðará, er vað á henni, er heitir Norðlingavað.” Segir í örnefnaskrá. “Norðlingavað er rétt fyrir ofan hylinn. Þegar farið var frá Laxárbakka að Stakkhamri, var farið yfir Straumfjarðará á þessu vaði. Þarna hlýtur einhvern tíma að hafa verið alfaraleið. Líklega var hvergi hægt að fara yfir ána annars staðar, en hægt var að fara með sjónum, þegar fjarðar var.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki, 1; Ö-Laxárbakki ath og viðb., 2

MH-268:012 *Stapanesborg* örnefni

“Næst Nónholti fyrrnefndu er með Víkunum Stapanes, og upp af því er Stapanesborg.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki, 1

MH-268:013 *Stekkur* heimild um stekk

“Næst Nónholti fyrrnefndu er með Víkunum Stapanes, og upp af því er Stapanesborg. Þar upp af er svo gamall stekkur, nefndur Stekkur. Upp af honum til austurs af Stapanesborg er Stekkjarholt.” Segir í örnefnaskrá. “Stekkarholt er í flóanum, á miðri leið frá sjó að bænum. Rétt þar sjá stóðu fjárhús og fleiri útihús skammt frá bænum.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki, 1; Ö-Laxárbakki ath og viðb., 3

MH-268:014 *Stekkur* örnefni stekkur

“Næst Nónholti fyrrnefndu er með Víkunum Stapanes, og upp af því er Stapanesborg. Þar upp af er svo gamall stekkur, nefndur Stekkur. Upp af honum til austurs af Stapanesborg er Stekkjarholt. Næst er vík, er heitir Stekkjarvík. Upp af henni er hóll, sem heitir Stekkur.” Segir í örnefnaskrá “María þekkir nafnið Stekkur, en man ekki eftir stekkarbrotum þar.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki, 1; Ö-Laxárbakki ath og viðb., 3

MH-268:015 heimild um kvíar

“Kríuoddi [sagður neðan við túnið] er Kríuoddi á að vera Kvíaoddi. Þar var bugða á ánni, og léku krakkarnir sér þar. Kvíarnar voru austar á túninu í tíð Maríu.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki ath og viðb., 2

MH-268:016 *Kvíaoddi* örnefni kvíar

“Kríuoddi [sagður neðan við túnið] er Kríuoddi á að vera Kvíaoddi. Þar var bugða á ánni, og léku krakkarnir sér þar. Kvíarnar voru austar á túninu í tíð Maríu.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki ath og viðb., 2

MH-268:017 heimild um leið

“Suður af Róthamri er Nónholt með vík. Rétt eftir að Laxá fellur í Straumfjarðará, er vað á henni, er heitir Norðlingavað.” Segir í örnefnaskrá. “Norðlingavað er rétt fyrir ofan hylinn. Þegar farið var frá Laxárbakka að Stakkhamri, var farið yfir Straumfjarðará á þessu vaði. Þarna hlýtur einhvern tíma að hafa verið alfaraleið. Líklega var hvergi hægt að fara yfir ána annars staðar, en hægt var að fara með sjónum, þegar fjarðar var.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki, 1; Ö-Laxárbakki ath og viðb., 2

MH-268:018 *Máriustekkur* heimild um stekk

“Máriuholt á að vera Máriuholt. Við holtið var Máriustekkur. Ekki man María eftir neinum stekkjartrotum. Ekki var stíað í hennar tíð.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá Flutt að Laxárbakka 1903.
Heimildir:Ö-Laxárbakki, 1; Ö-Laxárbakki ath og viðb., 3

MH-691 Fornleifar á fleiri en einni jörð í Eyjahreppi

MH-691:001 *Flötur* heimild um leið

“Um Flatir liggur alkunn leið úr Eyjahreppi og yfir á Skógarströnd, Þessi leið er ekki fjölfarin og mun aldrei hafa verið það. Þegar farið er Flatir, eins og það er nefnt vestra, er haldið upp með Flatnaá, þar til komið er upp undir Litlu-Sátu, þá er farið að sunnanverðu við hana og niður og inn Syðri- og Innri-Flatir, niður Drögin milli Sátu og Grásteinsfjalls og úr því kemur í Litla-Langadal á Skógarströnd.” segir í örnefnaskrá KK: “Alfaraleið liggur fram hjá Ytra-Rauðamel til norðausturs upp á Rauðamelsheiði. Frá bænum liggur leið norður til Snæfellsnessýslu handan fjalla, yfir tiltölulega jafnlegt fjallendi, Flatir.” “Flatir: Frá Ytri Rauðamel í Eyjahreppi framhjá ölkeldunni til Lilta-Langadals á Skógarstönd. Ennfremur mátti fara austan Sátu til Skógarstrandar um Sátudal.” Segir í Byggðum Snæfellsness

Heimildir:Ö-Rauðimelur ytri, 6; KK II, 54; BS, 73

MH-691:002 heimild um leið

“Rauðamelsheiði. Frá Höfða í Eyjahreppi á Heydalsveg eða að Hólmlátri á Skógarströnd.” Segir í Byggðum Snæfellsness

Heimildir:BS, 73

MH-692 Óstaðsetjanlegar fornleifar í Eyjahreppi

MH-692:001 heimild um bænhús

Máldagi Haffjarðareyjarkirkju 1375: “cx. Nichulaskirkia j haffiardarey a heimaland allt [med] gognum og giædum. hola land allt. eingiar mille blafens og bugskelldu. stacksurdur j torfvoge og j seliagrofum. saudhofn j hausthusa jord. selveide j gnupär ose. half j haffiardarose. half j þoresose. ... þangad liggia xj bæer ad tijundum og lysitollum. og er þar fimm bænhús.”

Aðeins er vitað um eitt bænhús á Rauðkollsstöðum

Heimildir:DI III 305

MH-692:002 heimild um bænhús

Máldagi Haffjarðareyjarkirkju 1375: “cx. Nichulaskirkia j haffiardarey a heimaland allt [med] gognum og giædum. hola land allt. eingiar mille blafens og bugskelldu. stacksurdur j torfvoge og j seliagrofum. saudhofn j hausthusa jord. selveide j gnupär ose. half j haffiardarose. half j þoresose. ... þangad liggia xj bæer ad tijundum og lysitollum. og er þar fimm bænhús.”

Heimildir:DI III 305

MH-692:003 heimild um bænhús

Máldagi Haffjarðareyjarkirkju 1375: “cx. Nichulaskirkia j haffiardarey a heimaland allt [med] gognum og giædum. hola land allt. eingiar mille blafens og bugskelldu. stacksurdur j torfvoge og j seliagrofum. saudhofn j hausthusa jord. selveide j gnupär ose. half j haffiardarose. half j þoresose. ... þangad liggia xj bæer ad tijundum og lysitollum. og er þar fimm bænhús.”

Heimildir:DI III 305

MH-692:004 heimild um bænhús

Máldagi Haffjarðareyjarkirkju 1375: “cx. Nichulaskirkia j haffiardarey a heimaland allt [med] gognum og giædum. hola land allt. eingiar mille blafens og bugskelldu. stacksurdur j torfvoge og j seliagrofum. saudhofn j hausthusa jord. selveide j gnupär ose. half j haffiardarose. half j þoresose. ... þangad liggia xj bæer ad tijundum og lysitollum. og er þar fimm bænhús.”

Heimildir:DI III 305

MH-711 Fornleifar á fleiri en einni jörð í Miklaholtshreppi

MH-711:001 *Kerlingaskarð* heimild um leið

“Þjóðvegurinn til Stykkishólms var gerður fær bílum upp úr 1930, en alfaraleið hefur legið þar um aldirnar, nefnd Kerlingaskarð.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 32

MH-711:002 heimild um leið

“Suðaustur frá Miðhraunsrétt [MH-256:052] liggur lág suður hraunið, er hún kölluð Réttarhvatn, í honum er lítil tjörn. Norðan Réttarhvatts eru fornir götutroðningar austur yfir hraunið, er farnir voru, er farið var um vestan úr hreppnum suður á fjallbæina, vegur þessi er nú aldrei farinn.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 8

MH-711:003 heimild um leið

“Syðst í Fullborgarlágum er kringlótt laut, sunnanvert við Gamlagil, er hún kölluð Bárðarbolli. Skammt austur frá honum eru tveir klettur, sem heita Reiðingasteinar, þar var áningarstaður ferðamanna, er hinn forni vegur var farinn yfir hraunið, heftu þeir hesta sína í Bárðarbolli.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 9

MH-711:004 *Háskaskarð* heimild um leið

“Austur frá Rauðkúlu er klettafjall, sem heitir Hreggnasi, á milli hans og Ljósufjalla er djúpt og þröngt skarð, sem heitir Háskaskarð. Skarð þetta liggur mjög hátt yfir sjó, um það var oft áður farið á vetrum af gangandi mönnum, en leið þessi er vandrötuð og leikvöllur vondra veðra. Urðu menn því oft úti á þessari leið, og af þeim ástæðum mun skarðið hafa hlotið nafnið.” Segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Miðhraun, 17

MH-711:005 heimild um leið “Norðlingavað [MH-268:011] er rétt fyrir ofan hylinn. Þegar farið var frá Laxárbakka að Stakkhamri, var farið yfir Straumfjarðará á þessu vaði. Þarna hlýtur einhvern tíma að hafa verið alfaraleið. Líklega var hvergi hægt að fara yfir ána annars staðar, en hægt var að fara með sjónum, þegar fjarðar var.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Laxárbakki ath og viðb., 2

MH-711:006 heimild um leið

“Að versluninni í Skógarnesi lágu leiðir úr þremur áttum og var aðeins ein þeirra sæmilega kerrufær. Það var leiðin úr Eyjahreppi. Verst var leiðin ofan af fjallabæjunum. Hún lá um ógræðismýrar og varð að þræða svonefndar vatnsbrýr yfir verstu foræðin. Utan úr Staðarsveit lá leiðin um Stakkhamarfjörur, sem eru hluti af Löngufjörum.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 194

MH-711:007 heimild um leið

“Að versluninni í Skógarnesi lágu leiðir úr þremur áttum og var aðeins ein þeirra sæmilega kerrufær. Það var leiðin úr Eyjahreppi. Verst var leiðin ofan af fjallabæjunum. Hún lá um ógræðismýrar og varð að þræða svonefndar vatnsbrýr yfir verstu foræðin. Utan úr Staðarsveit lá leiðin um Stakkhamarfjörur, sem eru hluti af Löngufjörum.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 194

MH-711:008 heimild um leið

“Að versluninni í Skógarnesi lágu leiðir úr þremur áttum og var aðeins ein þeirra sæmilega kerrufær. Það var leiðin úr Eyjahreppi. Verst var leiðin ofan af fjallabæjunum. Hún lá um ógræðismýrar og varð að þræða svonefndar vatnsbrýr yfir verstu foræðin. Utan úr Staðarsveit lá leiðin um Stakkhamarfjörur, sem eru hluti af Löngufjörum.” Segir í ábúandasögu Eyja- og Miklaholtshrepps.

Heimildir: Snæfellingar og Hnappdælingar II, 194

MH-711:009 heimild um leið

KK: "... önnur aðalleiðin [liggur] uppi við fjöllin, en hin niður við ströndina."

Heimildir:KK II, 55

MH-711:010 heimild um leið

KK: "... önnur aðalleiðin [liggur] uppi við fjöllin, en hin niður við ströndina."

Heimildir:KK II, 55

MH-711:011 heimild um leið

"Frá Svarfhól í Miklaholtshreppi var hestaleið austan Ljósufjalla norður í Stóra-Langadal á Skógarströnd eða í Kárastaðabotn í helgafellssveit (þó sjaldan farin)." Segir í Byggðum Snæfellsness

Heimildir:BS, 73

MH-711:012 *Dökkólfsdalur* heimild um leið

"Dökkólfsdalur. Var þá ýmist farið frá Dal í Miklaholtshreppi eða um Djúpagil frá Eilliða í Staðarsveit um Baulárvelli vestan Seljafells, og komið á Kerlingaskarðsveg við sæluhúsið." Segir í Byggðum Snæfellsness

Heimildir:BS, 73

MH-712 Óstaðsetjanlegar fornleifar í Miklaholtshreppi

MH-712:001 *Hafursfell* bæjarstæði býli

Máldagi fyrir Miklaholtskrikju "[1181]: a heima land allt [Tjaldeyjar, Ketilsker, Hellusker, Taðnasker að helmingi, reka að helmingi með Skógnestingum, naustgerð, saltgerð, akurgerði] ... Scognesingar eigi einge i miclaholtz lande hia deilldar læk fyrir reka varþveizlo. hafrsfell. lagsardalr. lagsarbacke. þufna land. Rece a homlu barþa. at þeim hluta sem til telsc. nauta afreitir a flotur. Raupmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manopr i micla holtz land suþr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niþr fra laxa." "[1354]: ä heima [land] allt Jons kirkia Bapiste j Mycklahollte ä heima [land] allt. þufna lannd. hafurzfell. Hommla hollt. keflavijk hálfa. tialldurzeyiar. reka a hommlubarda. reka frä forslæk vt vmm leynijnngar at helnijngi vid Skognesijnnga. tadnnasker halft oc hellusker hälft. og ketilz sker halft. nostgord oc saltgord j skogarnesland og akurgerdi. nauta afreit ä flautur. skog j lanngadal. hylir ij. j straumfiardarä." (DI III 82)

Margir telja þetta býli sama og Miklaholtssel.

Heimildir:DI I 273-274

MH-712:002 *Laxárdalur* bæjarstæði býli

Máldagi fyrir Miklaholtskrikju "[1181]: a heima land allt [Tjaldeyjar, Ketilsker, Hellusker, Taðnasker að helmingi, reka að helmingi með Skógnestingum, naustgerð, saltgerð, akurgerði] ... Scognesingar eigi einge i miclaholtz lande hia deilldar læk fyrir reka varþveizlo. hafrsfell. lagsardalr. lagsarbacke. þufna land. Rece a homlu barþa. at þeim hluta sem til telsc. nauta afreitir a flotur. Raupmælingar eigo haga heimilan .xij. hrossom .ij. manopr i micla holtz land suþr fra huse. oc husrum manne. er gætir. at hafrs felle. skogr i langa dal. hylir .ij. i straumfiarþar a niþr fra laxa." Jörðin ekki nefnd í yngri máldögum.

Heimildir:DI I 273-274

MH-712:003 heimild um bænhus

[1354]: "Mycklaholtt Suo margir liggia þar bær vnnir til tijunnda oc lysitolla oc heytolla. xxx. eru fyrr bonhus af þessum. oc takast vj aurar af .iiij. enn xij aurar af einu."

Vitað er um 4 guðshús.

Heimildir:DI III, 82

4. Helstu tegundir menningarminja og ástand þeirra

Alls hafa verið skráðar 856 fornleifar á 40 jörðum, sem gerir ríflega 21 minjastað á jörð að meðaltali. Við skráningu minja er notast við tvenns konar flokkun. Í fyrsta lagi er flokkað eftir eðli fornleifanna, en með því er reynt að greina á milli hvort á staðnum sé mannvirki, hvort aðeins er vísbending um að mannvirki sé eða hafi verið þar, hvort um er að ræða stað sem tengist þjóðsögum eða markverðum atburðum eða náttúruminjar, sem hafa menningarsögulegt gildi. Innan hvers flokks er síðan reynt að greina frekar eftir gerð. Flokkun af þessu tagi kemur ekki nema að takmörkuðu gagni við svæðisskráningu, vegna þess að þær heimildir sem stuðst er við eru yfirleitt ekki svo nákvæmar að hægt sé að sjá hvort mannvirki er enn á þeim stað sem lýst er, eða hvort mannvirki hefur nokkurn tíma verið á minjastaðnum. Þessi flokkun kemur því fyrst verulega að gagni eftir að farið er á vettvang. Tegundir fornleifa á skráningarsvæðinu eru skráðar hér að neðan.

álagablettir	6	heimild	581
bæjarhólar	41	hellir	1
bæjarstæði	36	laug	1
dysjar	4	vörður	21
garðlag	1	þjóðsögur	4
gripir	1	örnefni	159

Víða var hægt að greina hlutverk þeirra staða sem skráðir voru og eru þau sýnd í eftirfarandi töflu.

Búsetuminjar			Aðrar minjar		
bústaðir		42	landamerki		12
býli	35		eyktarmörk		4
Minjar um jarðrækt			skotbyrgi		1
áveitur	4		refagildrur		3
kálgarður		8	Aðrar búsetuminjar		
akrar	2		brunnar		9
Búnaðaminjar innan túns			þvottastaðir		3
útihús (ótilgreind)		186	vatnsból		5
fjárhús	16		Útgerðarminjar		
lambhús		3	hjallar	4	
hesthús		8	naust	1	
fjós	6		verbúðir		3
túngarðar		3	lendingar		2
skemmur		2	Samgönguminjar		
hlaða	11		áfangastaðir	4	
heygarðar		24	leiðir	47	
hrútakofi		1	vöð	21	
smiðjur		2	sæluhús		1
myllur	2		brýr	1	
Búnaðarminjar utan túns			tjaldstæði		2
stekkir	60		samgöngubætur		1
sel	24		traðir	6	
mógrafir		33	Samkomuminjar		
réttir	24		þingstaðir		5
kvíar	22		sundlaug		1
beitarhús		3	leikvellir		2
smalakofar		7	aflraunir		1
nátthagar		4	Þjóðsögustaðir		
fjárskýli		4	tröllabústaðir	2	
torfristustaðir	11		huldufólksbústaðir		4
kolagrafir		2	draugar		1
Kirkjur og legstaðir					
legstaðir		2			
kirkjur	3				
hálfkirkja		2			
bænhús		10			

Bæjarhólar og bæjarstæði

Yfirleitt hafa bæir staðið á sama stað öldum saman, jafnvel allt frá landnámsöld til þessarar og hafa þá myndast bæjarhólar sem eru samsettir úr byggingaleifum og mannvistarlögum. Í bæjarhólum er mestra og fjölbreytilegastra fornminja að vænta. Í þeim er geymd saga daglegs lífs kynslóðar á kynslóð ofan og í þeim er flesta forngripi að finna. Bæjarhólar eru því langmikilvægasta tegund fornleifastaða og brýnt að koma í veg fyrir að þeir verði eyðileggingu að bráð. Vandinn við bæjarhóla er, að í meirihluta tilfella er enn búið á þeim og víða hafa steypuhús með djúpum kjöllum verið byggð á þeim og skemmt þá að meira eða minna leyti. Þar sem enn er búið á bæjarhólum er hæpið að réttlætanlegt sé eða raunhæft að friða þá fyrir frekara raski, en skemmdir bæjarhólar geta þó verið markverð rannsóknarefni og er mikilvægt að reynt verið að finna leiðir til að fylgjast með framkvæmdum á þeim, enda skýrt í lögum að ekki megi raska þeim. Mikilverðastir eru þó bæjarhólar, sem ekki hefur verið byggt á eða orðið fyrir raski. Sjaldnast er hægt að komast að því hvort bæjarhólar eru óskemmdir eður ei, nema við vettvangsathugun, en oftast er til upplýsingar um hvort bæjarhús hafi verið flutt og má ganga útfrá því, að þar sem hús hafa ekki verið flutt séu bæjarhólar minna eða meira raskaðir. Á skráningarsvæðinu má ætla að ekki séu margir óhreyfðir bæjarhólar, en þó gætu nokkrir leynst á eyðibýlum.

Fyrir utan bæjarhóla á býlum sem verið hafa í byggð fram á þessa öld eru fjölmargir staðir þar sem byggð hefur annaðhvort varað í stuttan tíma eða þar sem hjáleigur eða afbýli hafa lagst í eyði, eins og sjá má af töflunni sem fylgir byggðasögukaflanum. Frá sjónarmiði fornleifafræðinnar eru staðir af þessu tagi ekki síður mikilvægir en bæjarhólar á lögbýlum, því oft er meira eftir af byggingum í kringum bæjarhólinn, þ.e. útihúsum og gördum. Slíkir staðir hafa einnig meira kynningargildi því á þeim getur verið auðvelt að átta sig á legu og afstöðu bygginga en bæjarhólar eru oftast ekki annað en ólögulegir hólar, margir huldir sjónum af byggingum og uppfyllingum. Nokkrir slíkir staðir eru á skráningarsvæðinu, mun þar vera eitthvað um fornleifa sem gætu nýst vel til kynningar á sögu svæðisins en það mun skýrast betur við aðalskráningu.

Útihús

Fyrir utan bæjarhúsin sjálf voru peningshús helstu byggingar á hverri jörð. Eins og víðast á Íslandi voru útihús dreifð um túnin. Flest slík hús voru fyrir sauðfé, en einnig hefur verið nokkuð af hesthúsum og fjósum en lítið af lambhúsum. Þar sem fjós eru ekki skráð sem

sérstakar byggingar hafa þau sennilega verið hluti af bæjarhúsunum eins og meginþorri smiðja og e.t.v. skemma á skráningarsvæðinu. Úr hreppnum er til fjöldi túnakorta og eru útihús merkt inná á þau flest sem og heygarðar og ótilgreindar rústir. Ef tekið er mið af heimildum um fjárhús, fjós, hesthús, hrútakofa, lambhús, skemmur, hlöður, útihús og smiðjur og þeim deilt niður á jarðirnar kemur í ljós að meðaltali má ætla að tæplega 6 útihús hafi verið á hverri jörð. Til samanburðar má geta þess að það voru milli 4 og 5 útihús á hverri jörð í landbúnaðarhéruðunum Borgarfirði, Eyjafirði og Fnjóskadal en hinsvegar er þetta sami fjöldi útihúsa og í Kolbeinsstaðahreppi þar sem túnakortin eru samskonar. Greinilegt er að fjöldi útihúsa hefur verið á hverjum bæ.

Útihús virðast oftast hafa staðið á sömu stöðum um aldir og hafa á slíkum stöðum myndast litlir rústahólar. Fyrir einni öld síðan voru langflestar byggingar á Íslandi peningshús, en þeim hefur fækkað meira síðan en nokkurri annarri tegund mannvirkja. Ástæðan er fyrst og fremst túnrækt með stórvirkum vinnuvélum og einnig hafa yngri peningshús úr steypu víða verið byggð ofan á eldri útihúsarústum.

Hlöður urðu ekki algengar á Íslandi fyrr en undir lok 19. aldar eða í byrjun þeirrar 20. og munu hey víðast hafa verið geymd í stæðum eða gryfjum við útihús, þótt ekki séu glöggar heimildir um þetta. Í hreppnum eru skráðar 11 hlöður.

Tún, garðar og akrar

Á fyrri hluta 19. aldar voru tún almennt ekki girt á Íslandi og virðist svo hafa verið um allnokkrar aldir. Á 19. öld var rekinn áróður fyrir túngarðshleðslum og um aldamótin síðustu voru aðeins komnir garðar í kringum þrjú tún á skráningarsvæðinu. Oft er ekki hægt að greina hvort garðar þessir eru fornir, en líklegast verður að telja að flestir séu þeir frá 19. öld. Auk eiginlegra tún- og vörslugarða sem gerðir voru til að hlífa túnnum við ágangi kvikfjár voru sumstaðar byggðir sérstakir garðar, til að verja tún og hús fyrir skriðuföllum og flóðum. Á skráningarsvæðinu eru engir varnargarðar skráðir og er það eins og í Kolbeinsstaðahreppi. Ef til vill má álykta að bændur í Hnappadalssýslu hafi almennt lítið hlaðið garða kringum tún sín eða til annarra nota.

Á undanförnum árum hafa orðið hraðar framfarir á sviði fornleifavísinda og hafa menn m.a. þróað aðferðir sem byggja á efnagreiningum á jarðvegi og geta með því mótí sagt til um ræktun túna og áburðarnotkun til forna. Til þess að hægt sé að beita slíkum aðferðum verða túnin að vera óskemmd af vinnuvélum og helst má tilbúinn áburður ekki hafa verið borin á þau. Slík tún gætu leynst á einhverjum af eyðibýlunum í hreppnum.

Tveir akur eru skráðar en í báðum tilfellum er óvíst hvort nokkrar minjar eru eftir af þeim ökrum..

Kvíar og stekkir

Á flestum stöðum landsins lögðust fráfærur af um og upp úr aldamótunum 1900. Skráðir stekkir á svæðinu eru 60. Stekkir virðast yfirleitt vera einfaldar girðingar eða tóftir með litlu hólfi (lambakró) á einni hlið eða við annan enda. Sumstaðar hafa myndast litlir túnblettir í kringum stekki, sem voru slegnir. Eitthvað er um á skráningarsvæðinu að stekkir hafi verið byggðir á gömlum eyðibýlum eða að byggð hafi risið á gömlum stekkstaðum.

Kvíar voru yfirleitt mun nær bæ en stekkirnir og oft beinlínis í túnjaðri. Ekki hafa það alltaf verið hlaðnar kvíar, heldur aðeins ákveðinn staður þar sem ær voru mjaltaðar og sumstaðar voru færirkvíar notaðar, sérstaklega þegar komið var fram á 20. öld. 22. kvíar eru skráðar á svæðinu, en þær hafa vafalaust verið á hverjum bæ. Líklegasta ástæðan fyrir því að þeirra er ekki getið á öllum jörðum er sú að færirkvíar voru mikið algengari í seinni tíð og hafa sennilega ekki staðið á sama stað nema nokkur ár í einu. Örnefni hafa því ekki náð að festast við staðinn og því ekki nefnd í örnefnaskrá.

Aðrar minjar sem tengjast mjaltaám eru smalakofar. 7 slíkir eru skráðir en líklegt er að smalakofar og –skýli hafi verið á fleiri stöðum og jafnvel nokkrir á jörð því algengt hefur verið að nýir smalar byggðu sinn eigin kofa frá grunni. Smalakofar eru undantekningarlítið við staði sem hátt ber og víðsýnt er.

Beitarhús og sel

3 beitarhús eru skráð í hreppnum. Þau voru stundum reist á tóftum gamalla býla og selja svo segja má að hlutverk sumra tóftanna hafi verið margþætt í aldanna rás. 24 sel eru skráð á svæðinu. Aðeins á einum stað (Miklaholtssel) er þess getið að hjáleiga hafi verið byggð upp á gamalli selstöðu eða að sel hafi byggst á gömlum bæjartóftum þó svo líklegt sé að þetta hafi verið algengara. Þess er sjaldnast getið hve lengi haft var í seli en seljabúskapur var víða að hverfa snemma á 19. öld. Hinsvegar er ljóst af lýsingum í Sýslu- og sóknalýsingum að seljabúskapur hefur verið að hverfa um 1840 en þá er þess getið að á Ytra-Rauðamel hafi menn verið að taka upp selstöðu á ný. Seljarústir eru yfirleitt skráðar á stærri jörðum, kirkjujörðum og stærri býlum, sem eiga land til fjalla eða afréttarlanda. Líklega eru seltóftir víðar, en þær ásamt eyðibýlum, eru þeir minjastaðir þar sem mest er að sjá af mannvirkjaleifum og sem einna best gætu hentað til kynningar. Mörg

rannsóknarefni eru einnig enn óleyst varðandi seljabúskap. Ekki hefur enn verið ráðið fram úr hvernig greina megir muninn á selbyggingum og byggingum þar sem búið var allt árið og er það eitt af mikilvægari verkefnum íslenskrar fornleifafræði. Sömuleiðis er lítið sem ekkert vitað um mismunandi tegundir af seljabúskap.

Skráð fjárskýli í hreppnum eru 4 og á þessu svæði hafa þau yfirleitt verið í hlöðnum fjárborgum.

Engjar og áveitur

Fram á þessa öld var stór hluti heyafla hvernjar jarðar fenginn á engjum. Af örnefnaskránni sést að menn hafa oft leitað langt eftir örlitlum heytuggureytingi og móar hafa verið slegnir þar sem nú sprettur lítið sem ekkert gras. Bestu engjarnar voru flæðiengjar þar sem vatn flæddi yfir öðru hvoru. Þar sem flæðiengjar voru ekki frá náttúrunnar hendi var vatni víða veitt á móa og mýrar. Algengt var að veita bæjarlækjum á svæði utan við tún og gætu á nokkrum stöðum enn sést merki um stíflur og veituskurði sem byggðir voru í þessum tilgangi. Hér eru skráðar 4 áveitur.

Flestir veitugarðar eru byggðir í votlendi og sökku því fljótt og hverfa ef þeim er ekki haldið við. Einstaka áveituskurðir og stíflugarðar teljast kannski ekki merkileg mannvirki, en þau eru þó minjar um tegund af jarðrækt sem fæstir af yngri kynslóðinni hafa hugmynd um eða skynbragð á, og er því nauðsynlegt að koma í veg fyrir að öll veitumannvirki hverfi. Auk áveituskurða og stíflugarða voru margir skurðir grafnir víða á skráningarsvæðinu þar sem mjög blautar mýrar, svonefndar blár, voru til trafala fyrir nútíma búskaparhætti..

Útgerðarminjar og veiðiminjar

Á svæðinu eru skráðar fáar útgerðarminjar sem kemur á óvart miðað við aðgengi af sjó og gjöfulegum fiskimiðum. Aðeins eru skráðar 2 lendingar, 3 verbúðir og 1 naust. Helstu minjar um sjósókn eru í landi Skógarness þar sem getið er um að mest hafi verið sjö verbúðir. Auk þess eru 4 hjallar skráðir og 3 refagildrur.

Minjar um samkomur og þinghald

Í Eyjahreppi eru skráðir tveir þingstaðir. Í Hrossholti var þingstaður hreppsins langt fram á 19. öld og mun svo verið hafa um margra alda skeið, enda bærinn ágætlega staðsettur þegar horft er á samgöngur um hreppinn. Svo var þingstaðurinn færður að Þverá. Í Miklaholtshreppi var þingstaður hreppsins lengi að Fáskrúðsbakka en ekki er vitað hvar sá

Þingstaður hefur verið notaður lengi. Fáskrúðsbakki er um miðjan hrepp og gæti eins verið að þingstaður hafi verið þar um aldir þó engar heimildir séu fyrir því. Í landi Stakkhamars eru fornar tóftir á Búðahamri sem hafa bæði verið taldar af verslunarstað og þingstað. Gæti þingstaður hreppsins hafa færst að Fáskrúðsbakka eftir að hætt var að kalla til þings á Stakkhamri.

Kuml og kirkjugarðar

Engin kuml eru þekkt á skráningarsvæðinu. Oft eru fornmannahaugar náttúrumyndanir, en á öðrum stöðum gæti hafa geymst þekking um mannabeinafundi eða gripa. Tveir meintir legstaðir eru skráðir. Þórðarhóll er skráður í landi Dalsmynnis, á að vera haugur Þórðar Gnúpu og síðar er skráð Gunnhildardys sem á að vera legstaður Gunnhildar, stúlku sem framdi sjálfsmorð á þessum slóðum. Einnig eru skrá Innridys og Fremradys á brún Kerlingarskarðs. Þar segir að smalar sem deildu hafi verið dysjaðir. Einnig er meint dys í landi Syðra- Syðra-Skógarness.

Greftrað hefur verið í kirkjugörðum þar sem voru sóknarkirkjur og útkirkjur og jafnvel einnig við bænhús, en kirkjur og bænhús voru miklu algengari á miðöldum en seinna varð. Má gera ráð fyrir því að kirkjugarðar hafi verið við þau guðshús sem skráð eru.

Samgönguminjar

Alls voru skráðar 47 leiðir á svæðinu. Langflestar þeirra leiða, sem skráðar eru hér, alls 33, liggja innan jarðanna, en aðeins 14 leiðir liggja milli bæja eða sveita innan héraðsins og til annarra héraða. Verslunarstaður var í landi Stakkhamars og síðan í Skógarnesi og hafa leiðir margra legið þangað. Má telja ljóst að sá fjöldi leiða sem skráður er innan jarða gefur ekki raunsæja mynd, því margar þeirra hafa sennilega legið milli jarða þó þess sé ekki getið í heimildum og því munu hlutföllin sennilega breytast þó nokkuð við aðalskráningu.

21 vað eru skráð í hreppnum, sem er ekki mikið miðað við þann fjölda vatnsfalla sem er í hreppnum. Aðeins gátu heimildir um 1 brú og enga ferjustaði. Aðeins ein heimild er um samgöngubætur á svæðinu. Alls voru skráðar 21 vörður en yfirleitt er þess ekki getið hvert hlutverk þeirra var. Þar sem hlutverks er getið eru það landamerki og eyktarmark en ekki samgöngubóta, þó hlutverk þeirra geti hafa verið fleiri en fram kemur í heimildum.

5. Verndun og kynning minja á skráningarsvæðinu

Eins og þegar hefur verið minnst á, þá eru líkur á að meirihluti fornleifa innan túna á skráningarsvæðinu hafi verið eyðilagður á 20. öld og að nú sjáist aðeins brot þeirra rústa sem áður voru til, helst inn til dala þar sem lítið hefur verið búið á 20. öldinni. Skilvirk minjavernd verður að byggja á vettvangsathugunum en benda má á nokkur atriði sem vert er að hafa í huga við áætlanagerð og skipulag byggðar.

Flestar fornleifarnar er að finna á gömlum bæjarstæðum sem oftast en ekki er enn búið á. Mikilvægt er að reynt verði að takmarka framkvæmdir á slíkum stöðum og fylgjast vel með því raski sem nauðsynlegt er.

Dregið hefur úr framkvæmdum í landbúnaði á undanförunum árum og stafar því þeim tóftum sem enn eru sýnilegar ekki jafnmikil hætta og áður af nýbyggingum, framræslu og túnasléttun. Mikill hluti slíkra tófta eru stekkir, beitarhús, eyðikot og sel og hafa margar þeirra kynningargildi. Brýnt er að komið verði í veg fyrir frekari eyðileggingu slíkra minja. Auk vegagerðar og línulagna stafar fornleifum nú helst hætta af skógrækt og aukinni sumarbústaðabyggð auk þess sem nýbyggingar og framkvæmdir ógna fornleifum. Aukin skógrækt er vaxandi áhyggjuefni fyrir minjavernd á Íslandi og brýnt er að fundnar verða leiðir til að koma í veg fyrir að fornleifar spillist af völdum skógræktar.

Skógur eyðileggur hinsvegar fornleifar ekki á sama hátt og skurðgröfur. Rætur trjáa sprengja vegghleðslur og afmynda rústir þannig að erfitt verður að átta sig á þeim á yfirborði eða kanna þær með uppgrefti. Það er þó ekkert sem segir að hagsmunir skógræktar og minjavörslu geti ekki farið saman. Fornleifar þekja aðeins brotabrot af heildarflatamáli mögulegs skógræktarlands og ætti að vera auðvelt að sneiða hjá þeim. Slíkt krefst þess aðeins að fornleifastaðir séu þekktir og að skógurinn sé hirtur þannig að hann sái sér ekki sjálfur í tóftir á auðum svæðum.

Byggingar sumarbústaða geta valdið miklu alvarlegri spjöllum á fornleifum ef ekki er farið að með gát. Þar gildir hinsvegar það sama og með skógrækt. Ef fornleifastaðir eru þekktir á að vera auðvelt að sneiða hjá þeim. Augljóst er að með lágmarkskynningu og viðhaldi geta fornleifastaðir aukið útivistargildi sumarbústaðalanda og því réttara að líta svo á að fornleifar auki verðmæti þeirra, frekar en að þær standi í vegi fyrir framkvæmdum.

Ekki verður tekið tillit til fornleifa á skógræktarsvæðum, sumarbústaðalöndum eða þar sem aðrar framkvæmdir eiga sér stað nema fornleifastaðir hafi verið rannsakaðir á

vettvangi og staðsetning þeirra færð inn á kort. Það er brýnt að gerðar séu vettvangsathuganir á fornleifum á svæðinu.

Athyglisverðir minjastaðir eru á skráningasvæðinu og ljóst að miklu fleiri munu koma fram í dagsljósið við vettvangsathugun. Gera má ráð fyrir að mikið af stöðum sé í hættu og því brýnt að skrá fornleifar á vettvangi svo hægt sé að gera yfirlit um þá.

Aðeins einn staður er friðlýstur á svæðinu en af fenginni reynslu má ætla að við aðalskráningu muni koma fram tillögur um friðlýsingar. Verslunarstaðurinn á Stakkhamri sem hefur ekkert verið rannsakaður síðan að hann var friðlýstur er mjög merkilegt rannsóknarefni sérstaklega með tilliti til byggðarþróunar í hreppnum sem virðist tengjast tilvist hans á einhvern hátt. Má strax sjá nokkurn fjölda staða á svæðinu sem hægt væri að nýta til kynningar, til að efla útivist og ferðaþjónustu, ekki síður en til að stunda rannsóknir. Þetta á við um öll svæði, sem skipulögð eru til útivistar og sjálfsagt er að reyna að nýta þær auðlindir sem fyrir eru og fornleifastaðir geta verið afar upplýsandi fyrir ferðamenn, jafnt innlenda sem útlenda. Til þess að það sé hægt þarf ekki annað en að skrá staðina á vettvangi, merkja þá, svo fólk viti hvert eigi að fara, og gera upplýsingar um hlutverk og gildi minjanna aðgengilegt á einn eða annan hátt, t.d. með prentuðum bæklingum eða skiltum á staðnum.

Ekki er nokkur vafi á því að mörg spennandi rannsóknarefni eru í Eyja- og Miklaholtshreppi þó ljóst sé að margt er horfið vegna uppbyggingar sem átt hefur sér stað á svæðinu og vegna túnasléttunar. Á svæðinu var hefðbundið landbúnaðarsamfélag með einhverri útgerð. Enn ætti að vera hægt að finna fjölbreyttar minjar, gamla bæi og útihús úr torfi og grjóti, útgerðaminjar, vörður, sel og smalakofa. Við aðalskráningu væri auðvelt að tengja saman útivist og kynningu á fornleifum og menningarsögu þessa svæðis. Margt er á huldu um byggðarþróun þessa svæðis og myndu frekari rannsóknir geta varpað á hana frekara ljósi.

6. Heimildaskrá

Ágúst Ó Georgsson: *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*, Reykjavík 1993.

Biskupasögu, I-II, Kaupmannahöfn, 1858-1878.

Brynjúlfur Jónsson: “Rannsóknir fornleifa sumarið 1907” *Árbók hins íslensk fornleifafélags* 1908, 9-31.

Brynjúlfur Jónsson: “Rannsóknir í Mýra-, Hnappadals- og Snæfellssýslum sumarið 1896” *Árbók hins íslensk fornleifafélags* 1897, 1-16.

BS: *Byggðir Snæfellsness*, Reykjavík 1977.

Bsk: *Biskupa sögur gefnar út af hinu íslenska bókmenntafélagi* I-II, Kaupmannahöfn 1858-1878.

DI: *Íslenzkt fornbréfasafn* I-XVI, Kaupmannahöfn/Reykjavík 1857-1972.

EÓ: Eggert Ólafsson: *Ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar um ferð þeirra á Íslandi árin 1752-175,7* Reykjavík 1974.

FF: Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823 I-II, Reykjavík 1983.

Fornmanna sögur; eptir gömlum handritum útgefnar að tilhlutun hins Konúngliga norræna fornfræða félag. 1-12, Kaupmannahöfn 1825-37.

GJ: Guðlaugur Jónsson: *Árbók Ferðafélags Íslands 1970, Hnappadalssýsla*, Reykjavík 1970.

Hannes Þorsteinsson: “Rannsókn og leiðrjettingar á nokkrum bæjarnöfnum á Íslandi” *Árbók hins íslenska fornleifafélags* 1923, 1-96.

Haraldur Matthíasson: *Landið og Landnáma* II, Reykjavík 1982.

IA *Islandske Annaler indtil 1578*, Kristjania 1888.

ÍF I: *Íslenzk fornrit I. Íslendingabók & Landnáma*, Reykjavík 1986.

ÍF III: *Íslenzk fornrit III. Borgfirðinga sögur*, Reykjavík 1938.

ÍF IV: *Íslenzk fornrit IV. Eyrbyggja saga Brands þáttr örva. Eiríks saga rauða. Grænlandinga saga. Grænlandinga þáttr*, Reykjavík 1936.

ÍF VII: *Íslenzk fornrit VII. Grettis saga Ásmundarsonar*, Reykjavík 1936.

Íslensk bókmenntasaga II, Reykjavík 1993.

Jarðabréf: *Jarðabréf frá 16. og 17. öld. Útdrættir*, Kaupmannahöfn 1992.

JÁM V: Árni Magnússon, Páll Vídalín: *Jarðabók. Hnappadals og Snæfellsnessýsla V.*, Reykjavík, 1982.

JJ: Johnsen, J: *Jarðatal á Íslandi*, Kaupmannahöfn 1847.

Jófríður Kristjánsdóttir: “Fráfærur” *Hlín* 35, 124-127.

Jón Steffensen: “Rannsóknir í kirkjugarðinum í Haffjarðarey sumarið 1945” *Skírnir*.
Tímarit hins íslenska bókmenntafélags 1946, 144-162

KK: Kálund, Kristian: *Íslenskir sögustaðir. Vestfirðingaafjórðungur IV*, Reykjavík 1986.

Lovsamling for Island : : indeholdende Udvalg af de vigtigste ældre og nyere Love og Anordninger, Resolutioner ... III, Kaupmannahöfn 1853-1889.

Ólafur Lárusson: *Landnám á Snæfellsnesi*, Reykjavík 1945.

PP: Sveinn Níelsson: *Prestatal og prófesta*, 2. útg., Reykjavík 1950.

Sigurður Vigfússon: “Rannsókn á Vesturlandi 1891” *Árbók hins íslenska fornleifafélags* 1893, 61-73

SSS: *Sýslu- og sóknalýsingar hins íslenska bókmenntafélags*. Reykjavík 1970

Sturlunga saga I-II, Reykjavík 1946.

Svavar Sigmundsson: “Íslensk örnefni” *Frændafundur 2* Þórshöfn 1997, 11-21

Túnakort. Þjóðskjalasafn Íslands. Jarðadeild XIV. Uppdrættir af túnum 1920. Eyjahreppur og Miklaholtshreppur.

Þjóðminjasafn Íslands, Skýrslur um Þjóðminjasafn 30.7.1953.

Þorsteinn Jónsson: *Eyja og Miklaholtshreppur; ábúendur og saga Eyja- og Miklaholtshrepps frá 1900* Reykjavík 2000

Ö-Akurholt og Hrossholt, Örnefnaskrá fyrir Akurholt og Hrossholt, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Borg ath og viðb., Athugasemdir og viðbótum við örnefnaskrá Borgar, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Borg, Örnefnaskrá fyrir Borg, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Borgarholt ath, Athugasemdir við örnefnaskrá Borgarholts, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Borgarholt, Örnefnaskrá fyrir Borgarholt, Þorleifur Jóhannesson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Dalsmynni AG, Örnefnaskrá fyrir Dalsmynni, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Dalsmynni LK, Örnefnaskrá fyrir Dalsmynni, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Dalur ath og viðb., Athugasemdir og viðbætur við örnefnaskrá Dals, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Dalur, Örnefnaskrá fyrir Dal, Ari Gíslason skráði en athugasemdir skráði Gunnar Guðbjartsson, Örnefnastofnun.

Ö-Eiðhús, Örnefnaskrá fyrir Eiðhús, Ari Gíslason skráði en athugasemdir skráði Brynjúlfur Sæmundsson, Örnefnastofnun.

Ö-Fáskrúðsbakki, Örnefnaskrá fyrir Fáskrúðsbakka, Ari Gíslason skráði en athugasemdir skráði Brynjúlfur Sæmundsson, Örnefnastofnun.

Ö-Gerðuberg, Örnefnaskrá fyrir Gerðuberg, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Gröf, Örnefnaskrá fyrir Gröf, Ari Gíslason skráði en athugasemdir skráði Sigríður Jóhannsdóttir, Örnefnastofnun.

Ö-Hausthús, Örnefnaskrá fyrir Hausthús, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Hjarðarfell svör við sp., Svör við spurningum um örnefnaskrá Hjarðarfells, Gunnar Guðbjartsson sat fyrir svörum, Örnefnastofnun.

Ö-Hjarðarfell, Örnefnaskrá fyrir Hjarðarfell, Ari Gíslason skráði en athugasemdir skráði Gunnar Guðbjartsson, Örnefnastofnun.

Ö-Hofstaðir ath og viðb., Athugasemdir og viðbætur við örnefnaskrá Hofstaða, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Hofstaðir, Örnefnaskrá fyrir Hofstaði, Þorleifur Jóhannesson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Hólsland, Örnefnaskrá fyrir Hólsland, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Hrísdalur ath og viðb., Athugasemdir og viðbætur við örnefnaskrá Hrísdals, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Hrísdalur, Örnefnaskrá fyrir Hrísdal, Þorleifur Jóhannesson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Hrútholt, Örnefnaskrá fyrir Hrútholt, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Höfði AG, Örnefnaskrá fyrir Höfða, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Hömluholt, Örnefnaskrá fyrir Hömluholt, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Hörgsholt viðb., Viðbætur við örnefnaskrá Hörgsholts, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Hörgsholt, Örnefnaskrá fyrir Hörgsholt (Lækjarmót), Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Kleifárvellir AG, Örnefnaskrá fyrir Kleifárvelli, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Kleifárvellir ath., Athugasemdir við um örnefnaskrá Kleifárvalla, Hansína Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Kleifárvellir HG, Örnefnaskrá fyrir Kleifárvelli, Hansína Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Kleifárvellir svör við sp., Svör við spurningum um örnefnaskrá Kleifárvalla, Hansína Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Kolviðarnes svör við sp., Svör við spurningum um örnefnaskrá fyrir Kolviðarnes, Júlíus Magnússon svaraði, Örnefnastofnun.

Ö-Kolviðarnes viðb., Viðbætur við örnefnaskrá fyrir Kolviðarnes, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Kolviðarnes, Örnefnaskrá fyrir Kolviðarnes, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Laxárbakki ath og viðb., Athugasemdir og viðbætur við örnefnaskrá Laxárbakka, Sigríður Jóhannsdóttir skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Laxárbakki Örnefnaskrá fyrir Laxárbakka, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Litla-Þúfa viðb., Viðbætur við örnefnaskrá Litlu-Þúfu, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Litla-Þúfa, Örnefnaskrá fyrir Litlu-Þúfu, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Miðhraun, Örnefnaskrá fyrir Miðhraun, Þorleifur Jóhannesson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Miklaholt AG, Örnefnaskrá fyrir Miklaholt, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Miklaholt ath og viðb., Athugasemdir og viðbætur við örnefnaskrá Miklaholts, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Miklaholt LK, Örnefnaskrá fyrir Miklaholt, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Miklaholtssel ath og viðb., Athugasemdir og viðbætur við örnefnaskrá Miklaholtssels, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Miklaholtssel, Örnefnaskrá fyrir Miklaholtssel, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Rauðimelur ytri, Örnefnaskrá fyrir Ytri-Rauðamel, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Rauðkollsstaðir, Örnefnaskrá fyrir Rauðkollsstaðir, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Stakkahamar ath og viðb., Athugasemdir og viðbætur við örnefnaskrá Stakkahamars, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Stakkhamar, Örnefnaskrá fyrir Stakkhamar, Þorleifur Jóhannesson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Stóra-Þúfa, Örnefnaskrá fyrir Stóru-Þúfu, Ari Gíslason skráði en athugasemdir skráði Brynjúlfur Sæmundsson, Örnefnastofnun.

Ö-Straumfjarðartunga viðb, Viðbætur við örnefnaskrá Straumfjarðartungu, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Straumfjarðartunga, Örnefnaskrá fyrir Straumfjarðartungu, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Stöðulsholt, Örnefnaskrá fyrir Stöðulsholt, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Svarfhóll ath, Athugasemdir við örnefnaskrá Svarfhóls, Sigríður Jóhannesdóttir skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Svarfhóll, Örnefnaskrá fyrir Svarfhól, Þórdís Sigurgeirsdóttir skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Syðra-Lágafell viðb, Viðbætur við örnefnaskrá Syðra-Lágafells, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Syðra-Lágafell, Örnefnaskrá fyrir Syðra-Lágafell, Þorleifur Jóhannesson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Syðra-Skógarnes AG, Örnefnaskrá fyrir Syðra-Skógarnes, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Syðra-Skógarnes ath og viðb., Athugasemdir og viðbætur við örnefnaskrá Syðra-Skógarness, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Syðra-Skógarnes LK, Örnefnaskrá fyrir Syðra-Skógarnes, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Ytra-Lágafell viðb BS, Viðbætur við örnefnaskrá Ytra-Lágafell, Brynjúlfur Sæmundsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Ytra-Lágafell viðb ÞJ, Viðbætur við örnefnaskrá Ytra-Lágafell, Þorleifur Jóhannesson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Ytra-Lágafell, Örnefnaskrá fyrir Ytra-Lágafell, Elías Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Ytra-Skógarnes AG, Örnefnaskrá fyrir Ytra-Skógarnes, Ari Gíslason skráði, Örnefnastofnun.

Ö-Þverá, Örnefnaskrá fyrir Þverá, Lúðvík Kristjánsson skráði, Örnefnastofnun.